

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

**Fuglebjergens Lokalhistoriske Forening –
Borupris' Venner
2008**

FUGLEBJERG 2008

ÅRSSKRIFT

Fuglebjergerne's Lokalhistoriske Forening – Borupris' Venner 2008

Redigeret af
Hans Jørgen Heegaard,
Preben V. Andersen
og
Bertel Hansen

FUGLEBJERG 2008

Dette årsskrift er udgivet med støtte fra Næstvedegnens Landbrugsfond, Næstved Kommune, Den Lille Bikube og P.H. Sørensen.

Foreningen "Borupris' Venner" blev stiftet 17. maj 1990 og havde til formål med udgangspunkt i middelalderlandsbyen Borup i Borupris og tilgrænsende områder i Fuglebjerg kommune at bidrage til fortsat undersøgelse af og udbredelse af kendskabet til samvirket mellem mennesket og dets omgivende natur gennem tiderne.

Foreningens navn og formålsparagraf blev ændret på en ekstraordinær generalforsamling den 4. november 2006. Foreningens navn er nu "Fuglebjergegnens Lokalhistoriske Forening – Borupris' Venner".

Foreningens formål er at medvirke til at afdække og udbrede kendskabet til lokalhistorien på Fuglebjergegnen.

Foreningen har et særligt fokus på middelalderlandsbyen Borupris og tilgrænsende områder.

Foreningens formål nås i samarbejde med Lokalhistorisk Arkiv.

Der tilstræbes afholdt en række arrangementer i årets løb og udgivet et årsskrift med lokalhistoriske emner. Årsskriftet udleveres til foreningens medlemmer. Årsskriftet kan derudover sælges til interesserede.

Foreningen medvirker ved indsamlingen af arkivalier til Lokalhistorisk Arkiv.

Vignetten på titelbladet, der er tegnet af professor, dr. phil. Axel Steensberg, viser, hvordan man opvarmede stenene på et bål over kogegruben, inden kødet blev lagt i.

Årsskriftet er trykt i 200 eksemplarer.

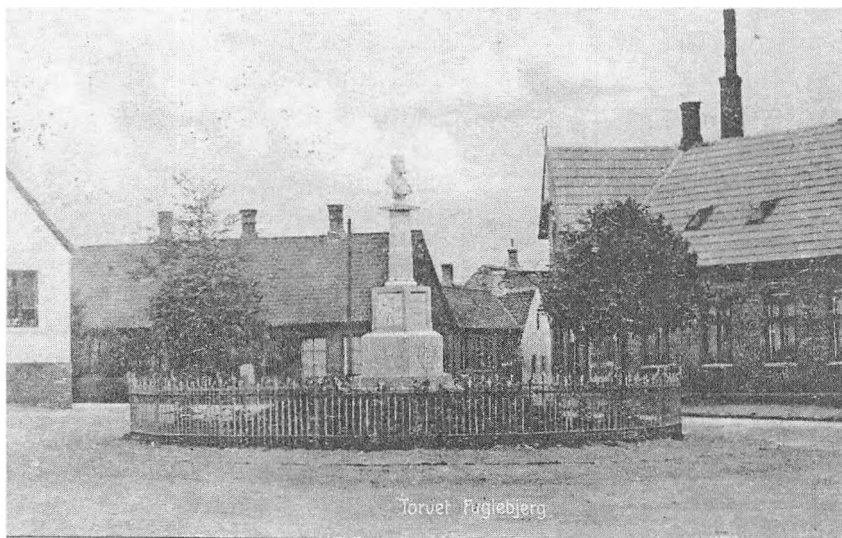
Foto på forsiden: Hovgaarden ved Tystrup Sø (Henrik Høier)

Foto på bagsiden: Fuglebjerggård (Bertel Hansen).

Trykt hos Nymedia, Stege.

Indhold:

Forord	side 4
Skov Kastrup af H.J. Heegaard.....	side 5
Arløse kirke af H.J. Heegaard	side 7
Gunderslevholm af H.J. Heegaard	side 11
Klostergården af H.J. Heegaard	side 15
Hvorfor hedder det sådan? af Bertel Hansen	side 23
Voldstedet Hovgården af Henrik Højer	side 25
Erindringer fra Rejnstrup ved Preben V. Andersen	side 31
Døds kørselen ved Fuglebjerg af Bertel Hansen	side 38
Beboerne Kirkeskovvej 3 af Peter Schou.....	side 43
Hans Henrik Bøgh, Erik Bøgh og Fuglebjerg af Knud Danielsen	side 45
Lokalhistorisk Arkiv af Preben V. Andersen	side 75
Bestyrelsens beretning af Preben V. Andersen	side 84
Regnskabet for 2007	side 86
Bestyrelsen	side 87

Fuglebjerg Torv – postkort omkring 1920.

Forord

”Hvad hjertet er fuldt af, løber munden over med”. Sådan lyder et kendt mundheld, og det gælder også Årsskriftet 2008 fra Fuglebjerg-egnens Lokalhistoriske Forening – Borupris’ Venner. Her er det dog ikke munden, som løber, men tasterne på pc’en.

Vi udsender i år et årsskrift på 88 sider – og det er en ny rekord.

Hans Jørgen Heegaard har skrevet en række artikler – sidste nyt om den forsvundne landsby Skov Kastrup, om den nedrevne kirke i Arløse, om det første Gunderslevholm og om Klostergården i Rejnstrup, som engang var præstegård for Herlufsholm Sogn.

Vejnavnene i den nye udstykning i Fuglebjerg Øst er der også en forklaring på – om det har Bertel Hansen skrevet en lille artikel.

Henrik Høier har skrevet om voldstedet ved Hovgården i Vinstrup, hvor Sydvestsjælland Museum foretog udgravninger i 2006.

Preben V. Andersen har skrevet om en lærerkones erindringer fra 1930’erne og -40’erne.

Læs om lærerparret Rasmussen i Rejnstrup Skole.

Også i de gode gamle dage skete der ulykker på landevejen – det skriver Bertel Hansen om. Peter Schou beretter om beboerne på husmandsstedet Kirkeskovvej 3 i Rejnstrup Kirkeskov.

Knud Danielsen har kastet sig over et stort emne, nemlig en kendt Fuglebjergborgers historie. Vi bringer den første artikel i en serie om læreren, forfatteren og meget andet – Erik Bøgh.

Læs om hans slægt, hans forældre og hans liv. Preben V. Andersen skriver historien om lokalhistorisk eller egnhistorisk arkiv i Fuglebjerg. Om den spæde start i kælderen under kommunekontoret på Byagervej – om hvordan det udviklede sig i kælderen under biblioteket og om flytningen tilbage til den oprindelige adresse Byagervej 1 – men nu i rare, lyse lokaler i stueetagen – og om fusionen med arkiverne i Næstved og Fladså.

Næstved Museum påregner at foretage udgravninger og undersøgelser af kirketomten i Arløse i sensommeren 2008, og vi håber naturligvis, at der bliver stof til en artikel om dette emne i næste årsskrift, hvor Knud Danielsen bidrager med næste kapitel af historien om Erik Bøgh, og Preben V. Andersen fortsætter lærerkonens erindringer fra Rejnstrup.

Vi håber, at artiklerne falder i vores læsesmag.

Februar 2008.

Redaktionsudvalget.

Skov Kastrup.

af Hans Jørgen Heegaard

Som skrevet i artiklen i årsskriftet for 2006 lykkedes det os i januar 2007 at finde landsbyen Skov Kastrup. På kortet kan man se, i hvilket område landsbyen mere nøjagtig har været placeret.

Undersøgelserne af området måtte vi imidlertid stoppe i februar 2007 for ikke at forstyrre de tilsyneladende efterhånden ret standfaste ørne, da deres yngletid på dette tidspunkt så småt var ved at blive indledt.

Det var planen at begynde arbejdet med landsbyen Skov Kastrup igen i august/september 2007, efter ørnene havde fået deres afkom på vingerne og ligeledes efter afhøstning af marken. Hensigten med at genoptage arbejdet var selvfølgelig håbet om at kunne finde flere tegn fra den glemte landsby, der kunne underbygge fundet yderligere.

Men det har været begrænset, hvor meget vi siden januar/februar 2007 har kunnet foretage af undersøgelser på dette område. Og det er der to årsager til, for det første har der været hensynet til ørnenes rugetid og dernæst ungerens opfostringsperiode, hvilket har været årsagen til, at vi ikke har kunnet bevæge os på dette område i adskillige måneder, nærmere bestemt i månederne fra marts til november, for det andet er jorden ikke blevet pløjet i efteråret 2007, hvorfor der har været dårligere muligheder for eventuelle nye fund, selv med metaldetektor. Dermed er det dog ikke sagt, at der ikke foregår en stadig undersøgelse af

området, men det er ikke så intensivt som vi kunne ønske.

De fund der blev gjort i januar og februar 2007, og enkelte fund på området senere, har som loven foreskriver, været indsendt til bedømmelse på Næstved Museum, hvor de faguddannede arkæologer har foretaget en bedømmelse af, om der eventuelt skulle være genstande fra fundene som museet gerne vil beholde, og hvor mange af fundgenstandene vi eventuelt vil modtage retur.

Fra museet er der nu modtaget følgende brev:

Jeg har nu sammen med Palle (Birk Hansen, museumsinspektør, Næstved) haft lejlighed til at gennemse fundmaterialet fra Skov Kastrup. Vi er enige om at vi gerne vil beholde og indføre hele fundet i vore samlinger. Det er et fint sluttet og meget differentieret fund, der præsenterer det mangfoldige materiale, som fortæller om den forsvundne landsby. Dele af det skal endvidere indsendes til bedømmelse på Nationalmuseet. Vi ser frem til at du måske finder mere på stedet, og at det så efter aftale også kan indgå i vore samlinger.

Med venlig hilsen.

Birgitte Borby Hansen.

*Museumsinspektør, arkæolog, cand.mag.
Næstved Museum.*

Brevet bevidner, at også arkæologerne har bedømt fundene til oprindelig at have tilhørt et landsbysamfund, og man kan da konkludere, at de fundne genstande stammer fra en nedlagt landsby, altså Skov Kastrup Museets rosende omtale af fundgenstandene og ikke mindst deres differentiering kan udelukkende tilskrives Majbritt Thomsen, Fuglebjerget, hjulpet periodevis af enkelte kollegaer, men det er Majbritt Thomsen som har tilbragt mange timer i området sammen med sin detektor og ved hjælp af denne har kunnet gå under jordoverfladen, og som ligeledes er i besiddelse af en engleagtig tålmodighed og en stor omhyggelighed overfor fundgenstandene. Hun har ydet en yderst kompetent indsats, der slet ikke kan roses nok.

Vi vil løbende fortsat undersøge området for flere efterladenskaber fra befolkningens og landsbyens daglige liv.

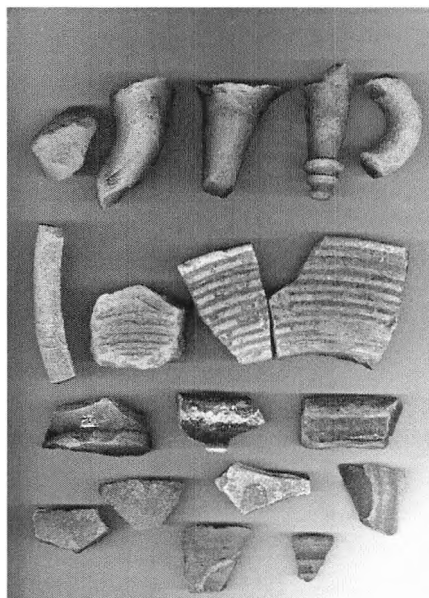
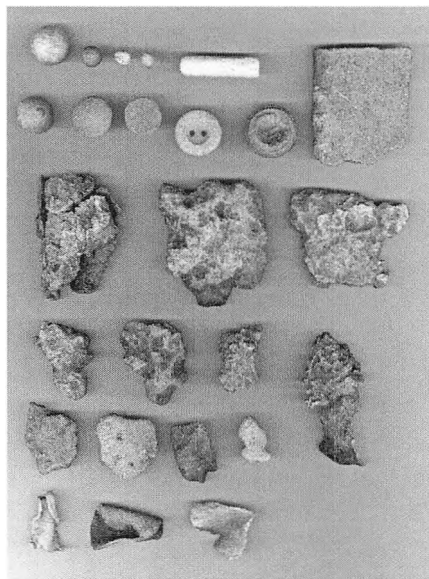
De foreløbige fund bliver nu opbevaret under betryggende forhold på museet.

Illustrationer:

Detektorfund fra Skov Kastrup

Øverst bly, kugler og kapper.

Nederst diverse ben, vedhæng og randstykker

Arløse Kirke

af Hans Jørgen Heegaard

Landsbyens navn var omkring 1370-80 *Arlø-sæ*, her kunne forleddet *arf* være en afledning af det gamle danske ord for *arv*, eller også kunne *arf* der kommer af træarten *pil*, som en tredje mulighed forleddet også være en afledning af ordet *ar*, altså et mærke efter et sår, eller måske fra en særlig terrænformation. Efterleddet *løse* kan have flere betydninger, det kan bl.a. betyde *som mangler*, men den største sandsynlighed er at endelsen *løse* er i familie med verbet *lude* hvilket betyder *hælde* eller *skråne*, altså en bakkeskråning, en græsgang, hvilket netop passer udmærket med terrænforholdene for Arløse.

Navne der indeholder ordet *løse* er normalt meget gamle landsbyer, det vil sige fra flere århundreder før vikingetiden.

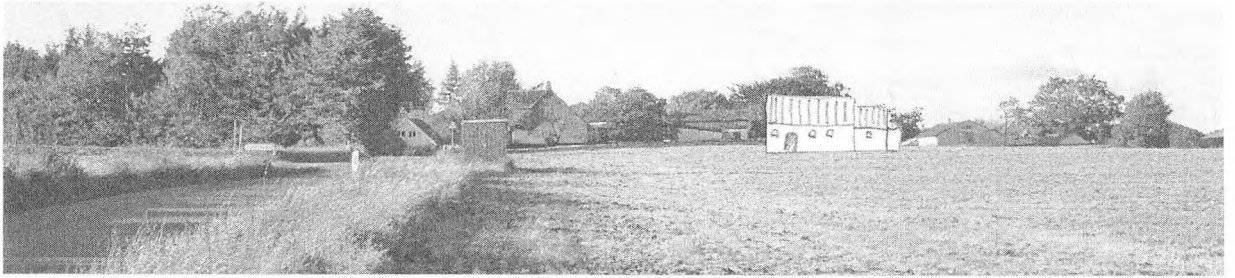
Førslev nævnes første gang i midten af 1300-tallet. Navnet Førslev kommer højst sandsynligt fra mandsnavnet *Fær*, og efterleddet *lev* betyder noget der er efterladt, altså arvegods, eller et arvet areal, navnet kan derfor oversættes til *Færs arvegods*.

Navne der indeholder ordet *lev* antyder et navn af gammel oprindelse, der også har sin oprindelse flere hundrede år før vikingetiden. Det var først med Jochum Beck, søn af Lasse Becks til Førslevgård, at gården og dermed også slægtens glansperiode begyndte. Jochum Beck stod i nemlig høj gunst hos både Christian III (1534-59) og Frederik II (1559-88), og det var Christian III der gav ham det vigtige

rentemesterembede, der var ham betroet i ikke mindre end 30 år, fra 1539 til 1569, og i 1553 blev han herudover også landsdommer på Sjælland.

Det var i samme periode godserne indså nødvendigheden af at samle deres jorder for at drive dem som en stordrift. En dygtig mand som Jochum Beck har nok ikke undladt at forøge Førslevgårds tilliggende i den anledning. Gården vides i 1682 at have haft 59 tdr. htk., som svarer til ca. 12 almindelige bøndergårde, og det er et langt større areal end den såre beskedne middelalderlige landsbyhovedgård, som Jochum Beck havde overtaget efter sin fader.

Førslevgård må uden al tvivl i tiden før 1682 være blevet udvidet ganske betydeligt ved nedlægning af bøndergårde i Førslev by. Det må derfor anses for højst sandsynligt, at det må have været Jochum Beck, der har ladet foretage en sådan udvidelse, da hans tætte forhold til kongen må have gjort det en del nemmere at nedlægge bøndergårdene. Det kunne også tænkes, at hans iver for at samle jord tæt om sin herregård havde til formål at skaffe godset billig arbejdskraft, som godset havde haft brug for, og som helst skulle være lettilgængelig, det krævede faktisk en meget stor arbejdskraft til en så stor landbedrift. Der er nok heller ingen tvivl om, at Arløse kirkes jorder ved dens nedlæggelse også blev tillagt Førslevgård. For godsets ejere kunne

der herudover spares en del andre udgifter ved nedlægningen af Arløse kirke.

At det var Jochum Beck der havde købt selvejrbøndernes gårde i sognet ved man fordi han i 1540, ved forskellige magelægs forretninger, overtog kronens ret i disse. Så allerede i starten af 1540'erne havde han fået alle sognets bøndergårde ind under Førsløvgård, og i 1544 opnåede han desuden fri birkeret til alt sit gods og alle sine tjenere i sognet, og samme år opnåede han også, at Christian III skænkede ham kaldsretten til sognekirken, Førsløvs kirke og til annekskirken Arløse kirke.

Men det var først med Frederik II som konge, at han fik tilladelsen til at nedlægge den tæt beliggende Arløse kirke.

Arløse kirke nævnes i Roskildebispens jordebog omkring 1370. Frederik II besluttede i et kongebrev af 31. august 1562, at kirken skulle ødelægges (nedtages), og ornament, klokker, kalk, sten og tømmer skulle benyttes til Førsløvs kirkes forbedring og udvidelse. Hvor mange af disse materialer der blev benyttet til Førsløvs kirkes restaureringer, kan man kun gisne om, men man ved, at mange af munkestenene endte hos Arløses bønder, hvor de

blev brugt til bøndernes forskellige byggearbejder.

Næstved Museum henvendte sig i foråret 2007 til undertegnede, med forespørgsel om det var muligt at stedfæste placeringen af den nedrevne Arløse kirke, da det var den sidste af de forsvundne kirker i den nye Næstved kommune, man ikke kendte placeringen af.

Efter at have kontaktet den lokalkendte Bertel Hansen, der er bosiddende i Arløse, blev der fremskaffet matrikelkort over området, og Bertel Hansen kunne fortælle, hvor han, efter ældre personers beretning, mente kirken havde været placeret, nemlig på den nordlige del af den nuværende matrikel nr. 17.a., hvor også det højeste jordniveau findes. Den nuværende ejer Harry Olsen og forpagteren af jorden Steen Sørensen, var begge meget interesserede og der blev derfor hurtigt, ved Bertel Hansens hjælp, opnået tilladelse til at besigtige jordområdet, og ikke mindst også at bruge metaldetektor på stedet. Denne detektor blev benyttet af Majbritt Thomsen, Fuglebjerg. Ved brug af metaldetektor skal der, når detektoren giver signal, normalt graves ned til en dybde af 10 til 15 cm, for at man kan undersøge detektorens fund, hvorefter hullet dog bliver dækket igen.

Selve området, hvor kirken eventuelt har været beliggende, kan med rimelig begrundelse udpeges, men den mere nøjagtige placering af selve kirkebygningen er dog endnu ikke fastlagt. At der har været en kirke placeret her, indenfor et forholdsvis begrænset område, må anses for højst sandsynligt, da man i september-oktober måned 2007 undersøgte området først for eventuelle overfladefund og derefter ved brug af metal detektor.

Disse undersøgelses fund viste sig at være en hel del karakteristiske efterladenskaber på jordstykket, der godt kunne indikere, at der har ligget en kirke.

Af de fund der her er gjort kan foreløbigt nævnes følgende:

Adskillige dyreknogler og forskellige dele af menneskekogler.

Forskellig forarbejdede knapper.

Mønt – 2 ører fra Frederik IX's regeringstid.

2 ben fra forskellige lergryder – dekoreret

kant fra lerkar – farvelagt skår fra skål – brunligt dekoreret skår fra kar eller skål.

Diverse håndsmedede søm, hestesko og nagler – et ubestemmeligt beslag.

Halvdel af en håndsmedet nøgle.

En forarbejdet kniv fra ca. 1930'erne.

Sidst, men ikke mindst

En 8 cm lang spuns i messing, delvist dekoreret med et stiliseret hoved– dog uden lukkemekanismen.

Et dekorationselement i form af en 6-kantet roset, en stiliseret rose, udført i messing og 25 millimeter i diameter.

Diverse bronze fragmenter.

Bronze slagge ca. 10 cm i diameter.

Bronze fugl ca. 2 cm høj.

Oldtids keramik.

Østersø keramik.

Undersøgelserne er dog slet ikke afsluttede, da f. eks. kirkens mere nøjagtige placering endnu ikke er fastslået, men det var ikke muligt at foretage yderligere undersøgelser på daværende tidspunkt, da marken blev tilsået i oktober måned. Efter høst i 2008 vil undersøgelserne blive fortsat, da området kun er undersøgt for overfladefund og ved hjælp af metaldetektor i de øverste 15 til 20 cm af muldlaget.

Der er derfor endnu ikke nogen mulighed for at fastlægge den mere nøjagtige placering af Arløses nedrevne kirke.

Men efter Næstved Museum har besigtiget arealet her i november 2007, planlægger museet nu en større undersøgelse af arealet, da museet ud fra de foreløbige fund også mener, at sandsynligheden for, at kirken har været placeret netop her på dette smukke areal, må anses for at være ret stor. Næstved museum har planlagt en større undersøgelse af området efter høst i 2008, hvor man ved denne lejlighed vil foretage nogle prøvegravninger ved hjælp af diverse søgegrøfter på området, for om muligt ad denne vej at fremskaffe nogle mere håndfaste resultater i form af syldesten m.v., og måske rester af grave.

Der har været forskellige meninger om kirkens placering i landsbyen.

Pastor emeritus Aage Lambert-Jensen, tidligere sognepræst i Kvislemark-Fyrendal pastorat, skriver i en artikel i Næstved Tidende i 1974 om kirken. Han mener, at kirken har ligget på "Kirkeageren" øst for midten af Arløse by.

I 1982 havde fhv. gårdejer Bruno W. Jensen, Sandved – tidligere Hindholmvej 12, Arløse – kontakt til Fredningsstyrelsen. Kirsten-Elizabeth Høgsbro og magister Tage E. Christiansen, Nationalmuseet, besøgte Arløse.

Sammen med Bruno W. Jensen besøgte de en regnvåd efterårsdag en mark med oppløjede munkestensrester. I et brev fra 30. november 1982 skriver Kirsten-Elizabeth Høgsbro:

"Det er fristende at forestille sig, at vi stod, hvor den gamle Arløse kirke iflg. overleveringen skulle have ligget.

Imidlertid må jeg indrømme, at der er noget ved hele situationen, bl.a. også fundet af potteskåret mellem murbrokkerne, som gør magister Tage E. Christiansen og mig lidt tilbageholdende med hensyn til at turde tro på, at det er levnene af den middelalderlige kirke, vi er stødt på."

Det sted, som blev besøgt, ligger lige over for ejendommen Møllegårdsvej 3, delvis bag den nu nedrevne ejendom Møllegårdsvej 4. (Matr.nr. 13-a og 28).

Ca. 2 cm høj bronzefugl

Gunderslevholm

af Hans Jørgen Heegaard

I 1322 bliver Gunderslevholm benævnt som *Gunnersløf*, dette navn består af to stavelser der kommer af mandsnavnet *Gunnar* og efterledet *løf*, altså *lev*, og det kan derfor nærmest oversættes til at betyde *Gunnars arvegods*. Gunderslevholms hovedbygningen fremtræder i dag som en smuk hvid nyklassicistisk bygning i to etager og med fuld kælder, den blev oprindeligt opført i 1729 som et barokpalæ for C.A. von Plessen (1678-1758), men det var C.A. von Plessen d. y. (1747-1810) der allerede i 1787 ombyggede hovedbygningen til den i dag kendte nyklassicistiske stil. Bygningen står nu meget smukt med hvidpudsede mure og mørkt valmtag, og med hovedbygningens park anlagt på en skråning, som går helt ned til Susåen.

Oprindelig var det den største gård i den da eksisterende landsby Gunderslevmagle. Efterhånden købte gården de omkringliggende gårde og huse, hvor de sidste rester af landsbyen endelig forsvandt i 1649, da præstegården blev flyttet over på den anden side af åen til Skelby.

Den præcise placering for det første Gunderslevholm kendes ikke, men i parken ligger der et voldsted, der kendes fra skriftlige kilder tilbage til midten af 1300-tallet. Voldstedet ligger på en bank nordøst for den nuværende hovedbygning, og det var på denne bank den første faste bygning blev placeret formodentlig i form af et forsvarstårn, et såkaldt

barfred, et tilflugts- og vagttårn, der var placeret så højt som muligt, og for det meste var udført i ikke brandbare materialer f.eks. tegl. De første kendte ejere, fra 1318 til 1333, Niels Pedersen-Nielsen og sønnerne, brødrene Peder Pedersen-Nielsen / Jens Pedersen-Nielsen vides der ikke noget om, der kendes kun navnene på disse ejere, men det kunne tænkes, at de var de første der begyndte at samle jorden omkring deres gård i det daværende Gunderslevmagle, til det der nogle få efter skulle blive til Gunderslevholm.

Fra 1333 begynder historien at tale, det sker med den mand der overtager godset det år. Det var Johannes Mogensen Grubbe (1287-1345), og her begynder godsets tidligste kendte historie.

Johannes Mogensen Grubbe var landsdommer på Sjælland men han havde lagt sig ud med Valdemar Atterdag (1340-1375). Under kongens kampe for at vriste den sydlige del af Sjælland fra de holstenske grever, benyttede han samtidig lejligheden til at få afgjort sit mellemværende med ejeren af Gunderslevholm, Johannes Mogensen Grubbe.

Kongen inddrog faktisk Gunderslevholm i sine skærmydsler, nu skulle kongens regnskab med ejeren af godset afgøres, og det førte hurtigt til, at også Gunderslevholm blev belejret og efter nogle hårde kampe blev det ret hurtigt erobret af Valdemar Atterdag og derefter nedrevet, det skete i 1345. Det var under

disse kampe, at den daværende ejer af Gunderslevholm, Johannes Mogensen Grubbe, blev så hårdt såret, at han døde tre dage efter i 1345, ligesom godset blev lagt øde.

Bygningen af forsvarstårnet og det første egentlige Gunderslevholm var med stor sandsynlighed sket under Johannes Mogensen Grubbes første år af ejerskabet, og den store genopbygning skete formodentlig under hans arvinger sønnerne Jens Mogensen Grubbe, Esben Rage Grubbe og Bent Biug (Byg) Grubbe.

I denne forbindelse var det især Mogens Jensen Grubbe, der døde før 1369 og Bent Biug Grubbe, der døde i 1391, der må siges at have været de mest interessante af de tre sønner. Mogens Jensen Grubbe blev biskop i Vendsyssel og var bosiddende på Børglum Kloster. Bent Biug Grubbe blev rigsråd og blev nævnt første gang i 1350, han havde, sammen med sine to brødre, arvet Gunderslevholm efter faderens død i 1345, men godset var blevet raseret og nedbrændt under faderens ejerskab, og herudover var godset også blevet pantsat. Til trods for faderens alvorlige kontroverser med kongen, blev sønnen Bent Biug dog en Valdemars Atterdags yndlinge.

Bent Biug giftede sig med Elene Nielsdatter Saltensee, og selv om dette var et rigt giftemål, så vedblev hans kår dog ved med at være dårlige, og navnlig kom han i sine ældre år i et meget indviklet gældsforhold til Dronning Margrethe (1387-1412). Det var åbenbart af så stor en størrelse, at han efterhånden måtte afstå hustruens rige hovedgård, Hørningsholm

(Hørsholm), for at slippe ud af gælden. Ikke desto mindre var han dog en tro tilhænger af Dronningen, som han altid støttede stærkt, og han spillede en ikke ringe rolle ved hendes tronbestigelse i 1387.

I 1370 deltog Bent Biug Grubbe i den svenske by Stralsund i de fredsforhandlinger med Hansestæderne, der førte til den senere fred. Han døde barnløs i 1391 og blev begravet i Sorø Klosterkirke.

Enken, Elene Nielsdatter Saltensee, bosatte sig i St. Clara Kloster i Roskilde, hvor hun endnu levede i 1420.

Man må alt i alt sige at Bent Biug Grubbe var en for sin tid ganske dygtig person. Gunderslevholm blev efter Bent Biug Grubbes død overtaget af hans bror Jens Mogensen Grubbe.

Det var den i Sydsjælland kendte slægt Gøye, der overtog godset efter Jens Mogensen Grubbe, det var med rigshofmester Mogens Gøye, som i 1498 overtog ejerskabet af Gunderslevholm. Hermed indledtes der en temmelig rolig periode med Gøyernes ejerskab af Gunderslevholm, hvorunder der skete mange forbedringer med godset, bl.a. nedrev han omkring 1530 de gamle bygninger fra slægten Grubbes tid og lod opføre ny bygninger, der faktisk var i brug indtil C. A. von Plessen i 1729 fornyede godsets beboelse.

Landsbyen Gunderslevmagle med dens gårde, som Gunderslevholm gods oprindeligt er rundet af, var sandsynligvis beliggende, for de fleste af bygningernes vedkommende, syd og vest for det nuværende gods, tæt ved og rundt

om Gunderslev kirke. De sidste rester af denne landsby forsvandt i 1649, da præstegården i Gunderslevmagle blev flyttet til Skelby. En mere nøjagtig geografisk placering af det oprindelige befæstede forsvarstårn, Barfred, og ligeledes det første oprindelige stenhus på Gunderslevholm. Det ville derfor være ganske ønskværdigt at have kendskab til disse bygningers placering, og derfor har vi i 2007 begyndt en undersøgelse af området, for om muligt ved hjælp af eventuelle overflade- og/eller jordfund, at kunne placere det oprindelige voldsted Gunderslevholm.

Ejere af Gunderslevholm:

1318 - 1325 Niels Pedersen-Nielsen.
1325 - 1333 Peder Pedersen-Nielsen / Jens Pedersen-Nielsen.
1333 - 1345 Jens Mogensen Grubbe.
1345 - 1370 Mogens Jensen Grubbe / Esben Rage Grubbe / Bent Biug (Byg) Grubbe.
1370 - 1391 Bent Biug (Byg) Grubbe.
1391 - 1400 Jens Grubbe.
1400 - 1405 Jens Jensen Grubbe / Cecilie Grubbe.
1405 - 1410 Cecilie Grubbe gift Basse.
1410 - 1458 Ove Jacobsen Lunge.
1458 - 1498 Axel Lagesen Brok.
1498 - 1544 Mogens Gøye
1544 - 1558 Eskild Gøye.
1558 - 1562 Peder Oxe.
1562 - 1584 Christoffer Gøye.
1584 Birgitte Bølle gift Gøye.
1584 - 1600 Mogens Gøye.
1600 - 1631 Christoffer Gøye.

1631 - 1640 Eiler Urne.
1640 - 1647 Flemming Ulfeld.
1647 - 1665 Iver Krabbe.
1665 - 1675 Karen Marsvin gift Krabbe.
1675 - 1689 Tage Krabbe.
1689 - 1693 Slægten Krabbe.
1693 - 1699 Birgitte Reedtz gift Rodsten.
1699 - 1709 Christian Rodsten.
1709 - 1711 Hector Gottfried Masius.
1711 - 1725 Frederik Masius von der Maase.
1725 - 1758 Carl Adolf von Plessen.
1758 - 1803 Carl Adolf von Plessen.
1803 - 1835 Peter Johansen de Neergaard.
1835 - 1850 Carl Petersen de Neergaard.
1850 - 1921 Johan Thomas de Neergaard.
1921 - 1938 Ferdinand Lorenz de Neergaard.
1938 - 1947 Marie H. D. Hansen gift de Neergaard.
1947 - 1997 Rolf Viggo de Neergaard.
1997 - 2006 Rolf Viggo de Neergaard/Claus J. T. de Neergaard.
2006 Claus J. T. de Neergaard.
Som det ses af ovenstående har Neergaardslægten ejet Gunderslevholm i godt 200 år, hvilket er det længste åremål en slægt har været i besiddelse af godset.

Ordforklaring.

Barfred = tysk: *Bergfried*, af *berg* "bjerg" og *fried* "fred". Det var i middelalderen betegnelsen for et befæstet anlæg, hvor betydningen efterhånden kom til at betegne et *fritstående tårn*, typisk placeret på højdepunkter. I Danmark synes ordet *barfred* at have været anvendt om mindre forsvarstårne/vagtårne

eller dele af befæstninger, udført både af træ og sten, dog oftest i sten, og placeret højt.

Kilder:

Gunderslevholms historie: R.V. de Neergaard: Skelby og Gunderslev sogne. Bd. I. Herregårde i Sorø Amt: Danske Slotte og Herregårde.

J. P. Trap: Danmark 5. udgave.

Dansk Biografisk Leksikon: Anders Thiset: Bent Byg

Wikipedia: Gunderslevholm.

Nyt Dansk Adelsleksikon. A. Thiset og P. L. Wittrup. Kbh. 1904.

Dansk Biografisk Leksikon.

Klostergården i Rejnstrup

af Hans Jørgen Heegaard

Luffoto af Klostergården omkring 1960

Ved et skøde af 18. oktober 1422 gav Jakob Nielsen Rintaf af slægten *Griis af Nordrup* og hustru Elseff Andersdatter deres brydegård i Rejnstrup (senere benævnt "Klostergården") med 8 ørtug skyldjord, samt ikke mindst en ege- og en bøgeskov og en brydegård i Tokkerup med 4 ørtug skyldjord og en dertil hørende gårdsædegård som betaling for at blive optaget i Næstved Sct. Peders Kloster (Skovkloster).

Skovkloster skulle til gengæld sørge for, at Jakob Nielsen og Elseff Andersdatter beboede en passende bolig for livstid og dertil forsyne dem begge med føde, klæder og brændsel. Skødet er besejlet af sognepræsterne Peder Madsen i Næstved og Peder Pedersen i

Gunderslev, giverens to brodersønner Niels Pedersen Griis af Rejnstrup, og væbneren Anders Pedersen Griis af Holmegård, samt væbneren Mads Pedersen af Ll. Næstved og borger af Næstved Ingvar Tygesen. Den 16. december 1422 tinglæstes skødet på Sjællands Landsting, hvor Jakob Nielsen Rintaf selv var til stede og stadfæstede sin gave. Ligeledes blev i 1422 nævnt, at Jakob Nielsen Rintaf's broder Peder Nielsen Rintaf

og hans søn Niels Pedersen Rintaf begge boede i Rejnstrup, hvor de i 1423 var fæstere af den gård, Jakob Nielsen Rintaf havde testamenteret til Skovkloster.

Slægten Rintaf (Griis) var herefter i flere generationer fæstere af den gård, som klosteret havde fået overdraget af Jakob Nielsen Rintaf.

Efter reformationen i 1536 kom al Skovklosters jord under kronen.

Men mærkelig nok var Klostergården ikke medtaget, da kronen mageskiftede al den jord der ellers hørte til Skovkloster med Herluf Trolle den 1. juli 1560, mod Herluf Trolles nordsjællandske hovedgårde Hillerødsholm og Græsegård, samt forskelligt bøndergods.

Det viste sig, at kong Christian III (1534-1559) havde andre planer med netop denne gård, den blev nemlig en uge senere skænket af kongen til Herlufsholm Sogn for hermed at fungere som præstegård for præsten ved Herlufsholm kirke. Denne ordning var dog ikke videre praktisk, på grund af Klostergårdens fjerne beliggenhed, da denne gård var beliggende ikke mindre end ca. 11 kilometer i luftlinie til kirken i Herlufsholm. Det må for præsten have været lidt af en byrde.

Ret hurtigt foretog Herluf Trolle og Birgitte Gøye derfor allerede i 1563 et mindre mageskifte, således at der blev overtaget en gård i sognet, hvorefter det blev besluttet, at det skulle være denne gård i Ll. Næstved, der fremover skulle være bolig for sognets præst, hvilket den var indtil 1932.

Men i de første par år boede sognepræsten for Herlufsholm kirke udenfor sit sogn, hvilket på den tid må siges at være noget af et særsyn. Klostergården i Rejnstrup hørte dog herefter stadig under Herlufsholm Stiftelse (Skovkloster).

I 1647 havde Iver Tagesen Krabbe til Gunderslevholm foreslået et mageskifte mellem Klostergården og noget af hans fjernere gods, men det blev ikke til noget.

Vurderinger i 1730 og 1751.

For at få styr på indtægter og udgifter foretog ejere af jordegods ofte en vurdering af, hvor meget deres ejendomme kunne opgøres til. Det havde betydning, når der skulle lånes

penge, og når der skulle betales skatter og afgifter. Den væsentligste årsag til at der blev foretaget syn og vurdering af gårdene i 1730, var, at den daværende forvalter på Gunderslevholm, Nicolaj Ostorf, skulle fratræde dette gods for at tiltræde stillingen som forvalter på Førsløv gods. Den nye forvalter på Gunderslevholm, Andreas Gunsager, skulle på samme tidspunkt tiltræde. Derfor blev gårdene og husene i Gunderslevlille og Rejnstrup på foranledning af C.A. von Plessen synet og vurderet i 1730 og igen i 1751.

Den nedenfor viste opgørelse fra 1730 giver et udmærket indtryk af den enkelte gårds tilstand samt dens beboere.

Den tids ordstilling og stavemåde er bibeholdt.

Bjørn Mathiæsen Drachard, boende i Fuglebjerg, birkefoged til Førsløv-Harrested birketing, og Thomas Martin, birkeskriver sammensteds, udmelder 4 mænd til at foretage syn og vurdering over Gunderslevholms ejendom i Gunderslevlille og Rejnstrup, på begæring af Deres excellence hr. geheimeråd og obercammerer von Plessen.

Gennemgang og syn foretaget af fire uvildige mænd, Jep Staffensen, Hans Christensen, Jens Johansen, alle fra Kyse og Oluf Skrædder fra Højbjerg.

1730.

Gård. 11. (M. 10 Klostergård).Niels Rasmussen, 36 år gammel, har boed på gården i 15 år.

Gården består af 4 længer:

Stuelængen, 8 fag, feiler 2 læs langhalm og 4 stk lejder (lægter) for 2 rdl. 4 mk.

Vestre længe, 8 fag, er god.

Nordre længe feiler 2 lægte stykker, 1 læs langhalm til 2 rdl.

Østre længe fejle et elle stykke til 2 mk.

Niels Rasmussen har i tjeneste Jens Rasmussen, sin broder, samt en søn Peder Nielsen, 4 år.

Gårdens besætning er:

9 heste, 1 føl, 3 køer, 1 kvie, 1 stud, 3 får, 5 svin.

1751.

Gård. 11. (M.10)

Niels Rasmussen har 2 vognheste, 7 plovbæster, 2 føl, 1 lejeko, 1 kvie, 7 får og lam, 10 svin og 2 trævogne.

Bygningen består af 4 længer, som er i år godt forbedret og findes i temmelig god stand, undtagen at tømmeret i stuelængden er gammelt.

Mageskifte 1781:

Som det kan læses af en betænkning fra 3. december 1757, der bl.a. indeholder ideer og stiller forslag til de tanker som en kommission vedrørende mageskifte i landbruget, der er betitlet "Landvæsenets Fremtarv og Nytte i henhold til Kommissionens Cirkulære", blev

der på et tidligt tidspunkt fremsat en del forslag om forbedring og effektivisering af fremtidens landbrugs- og skovbrugsdrift. Nedennævnte mageskifteforslag viser, hvorledes der på nogle områder er blevet taget hensyn til kommissionen betænkning. Den originale skrivemåde er her bibeholdt.

Gunderslevholm:

Ite Post, Overdrifter (Overdrevene)

Angående.

Rejnstrup Overdrev, deri er lodtagne Rejnstrup og Gundersløvlille byer, som ikke alene ikke kun er at regne for een by, siden de er så nær beliggende ved hverandre, at begge byer partere har og søger et gadestævne samt deres marker under et og deres agre og enge imellem hverandre er blandet, enhver ved da i dette overdrev, som de iblandt bruger til engslæt, deres parter og skifter som imellem dem er aftalt.

Men herved er ellers at observere, at Herlufsholms Closter har en gård i Rejnstrup bye, der kunne have sin større nytte, om den fra overdrevet kunde fåe sin indhegning for sig selv.: deels for skovens freed og opelskning og desbedre dyrkning. B. deels for græsningen med fællesskabet, og C. deels for jagtherligheden. Men det hindrende at samme ikke vel kan ske er A. at Closter bundens jordareal strekker sig i én bredt bælte midt igennem overdrevet, og B. at den ikke vel kunde gives anden jord et sted i overdrevet, formedelst denne gårds skovparter ikke er i så god stand, som de Gundersløf bønders. Bemeldte overdrev er ellers i sin omkreds

ungefæhr = 2 ½ fjerding Vei, ¾ fjerding Vei lang og ½ fjerding Vei breed som ligger op til Rejnstrup bye, hvor udi Gundersløvlille og Rejnstrup byer som med Closter bonden er = 17½ gård, kan græsse hver = 8 stk. store høvder, men ingen små creature, og der findes i nævnte overdrev båd storskov og underskov, samt nogle ellemoser, som enhver bonde har sin deel og lod af og følgelig derefter tager lige deel i deres gierde lukning. Det bedste var, om Closter bunden kund bliv byttet bort imod een af Gundersløv gårdene i Nåbye, hvor Herlufsholm Closter også har bønder, hvilket i sine tanker lettelig kunde ske, og på sådan måde, at ingen af eierne derved kunde tabe, hvorved dette skadelige fællesskab da kunne ophøre.

Gundersløvholm dend 28de Janv. 1758.

A. From.

Denne opfordring til at gennemføre et mageskifte blev dog først gennemført 23 år senere, nemlig ved det mageskifte mellem de to godser der blev gennemført i 1781. Men før man startede med at udskifte og samle jorderne i Gunderslevlille og Rejnstrup, skulle der foretages magelægsforretninger mellem de godser der ejede ejendommene. Det var i dette tilfælde først og fremmest Herlufsholm, der på det tidspunkt var det eneste gods, udover Gunderslevholm, der ejede ejendomme og gods i området. Resultatet af forhandlingerne mellem de to godser resulterede i en større skrivelse, der udover Herlufsholm gods i Rejnstrup

(Klostergården) også omhandler de nævnte godsers ejendom i Gunderslevlille, Holløse, Kagstrup, Skelby, Trælløse og Nåby. Samt ikke mindst en opgørelse af værdierne af dette samlede gods.

Der er efterfølgende kun medtaget de afsnit af skrivelsen, udover indledningen, der alene vedrører Herlufsholms gods i Rejnstrup (Klostergården).

Forhandlingerne mellem de to godser startede i juli 1781

*Magelægs – forretning
Mellem Herlufsholm, Gundersløvholm og Raunstrup.*

Fra Deres høygrevelige excellence, Hrr ridder Otto Thott til Gaunø, Lindersvold og Strandegård, ridder af elefanten, geheimeråd, statsminister og skoleherre for Herlufsholm frie adelige skole p.p. og høyyvelbårneHrr. kammerherre Carl Adolph von Plessen til Gundersløvholm, Castrup og det nye gods, ridder p.p. er vi undertegnede tilstillet følgende skrivelse:

Derefter følger en vurdering af de forskellige ejendomme, hvoraf man for Rejnstrups (Klostergårdens) vedkommende kan læse efterfølgende vurdering:

Det ses af dokument litra A, at Christen Gabrielsens gård i Rejnstrup, som på det tidspunkt var 56 år, havde 4 længer på i alt 53 fag foruden portrum. Der var undertømmer i egetræ, mens sparrer og lægter var i fyrretræ. Af værnepligtigt mandskab var der en 10-årig søn. Han havde

11 plovbæster, 3 køer, 3 kvier, 1 kalv, 8 får, 14 svin, hvortil kom det "ved gården værende avlingsredskaber af vogne, plove, harve og tromle".

Vurderingsmændene fastslår derpå ordret:
"Jordenes beskaffenhed anser vi overalt, når det ene mod det andet betragtes i henseende til bonitet, for middelmådigt, og efter disse omstændigheder anså vi med det anførte iberegnet en tønne hartkorn at være af værdi 60 rdl., hvorved de 9 tdr. 3 fdk og 1 album hartkorn, vurderes til 546 rdl. 1 mk. 8 sk. På gårdens grund befandttes også ved nøyeste eftertælning og eftersyn følgende skov: Bøgetræer 148 ½ stk., egetræer 174 ½ stk., tilsammen vurderet for 484 bønderlæs, hertil også under skov og gierdsel hugst efter vores bedste skøn af den beskaffenhed, at der årlig kan hugges 89 læs staurer og gierdsel".
Taksationen afsluttedes 4. maj 1782.

Skrivelsen omhandler, udover det ovenfor viste afsnit, også flere ønsker om, at der skal foregå en byttehandel mellem Herlufsholm og Gunderslevholm for flere af deres ejendomme, udover aftalen med hensyn til Klostergården, inden fællesskabet blev ophævet:

Konklusionen blev således:
at Herlufsholm afgiver til Gunderslevholm 1 gård i Rejnstrup (Klostergården), 2 gårde og 1 gadehus i Skelby, 4 gårde og 3 gadehuse i Kagstrup og ½ gård i Trælløse.
I bytte afgiver Gunderslevholm til Herlufsholm 1 gård og 4 gadehuse i Rislev, 5

gårde og 2 gadehuse i Nåby, samt 1 gård i Holløse.

Til at foretage vurderingen af de to godsets ejendom blev udtaget justitsråd Qvistgaard i Gierdrup og hr. byfoged Hansen i Skælskør. Disse to vurderingsmænd beder man ved vurderingen om, at de tager hensyn til, at Herlufsholm ikke har så meget skov! Hvis de skal afgive skov i Rejnstrup, ønsker Herlufsholm derfor at få et vederlag i form af skov et andet sted.

Det nævnes her, at vederlaget kunne være en del af Holløse skov.

Ligeledes nævnes, at vurderingsmændene ved taksationen bør tage i betragtning ikke alene gårdenes bygninger og besætning med beboere og mandskab, men også landgilde og afgifter efter jordebøgerne, og især jordens kvalitet og kvantitet efter hartkornet.

For Rejnstrups vedkommende var det altså Herlufsholms gård, med navnet "Klostergård", senere "Rejnstrupgård" det drejede sig om. Efter en ventetid på 10 år blev sagen taget op igen med henblik på nu endeligt at gennemføre udskiftningen af fællesskabet.

Udmeldelse.

Under Førsløv og dets annecterede birkers justice protokol, Folio 369:

Mandagen den 11. juni 1792.

For retten mødte forvalter Povelsen fra Gundersløvholm ved skrivelse og begierede udmeldt tvende fornuftige, erfarne og i taxation kyndige mænd, som kiender

jordarterne, hvad den nærværende tid er, og hvad de kan blive, således at taxationen til bedst fordeel med lige ret og skel kunne rammes for udskiftende beboere både nu og i fremtiden og da der under meere eller mindre udskiftninger kunne komme i betragtning af deres taxation, hvilke mænd han bad møde efter aften varsel på Rejnstrup og Gunderslevlille byers mark for at taxere jorderne til agtende udskiftning mellem beboerne indbyrdes.

Til denne syns- og taxations forretning at foretage udmeldtes sognefogeder Anders Erichsen i Kyse og Anders Erichsen i Karrebæk, som haver at møde på åstedet efter at denne udmeldelse ved lovlig offentlig varsel er dem bekjendtgiort for under bestyrelse af en kongelig beskikket land inspecteur eller landmåler at foretage og fuldføre den forlangte jord taxation så pålidelig rigtig, at de samme her i rettens (?) dagen

Vurderingen fortæller her følgende:

Efter at forretningen er foretaget under en skriftlig taxations forretning eendelig kan afsluttes.

Reqvirenten tage udmeldelsen beskrevet og lovlig lader forkynde for alle vedkommende. Således med protocollen confereret under min hånd og segl.

Datum ut supra: (givet som ovenfor).

C.Hiort.

Produceret i retten på Førsløv birketing mandagen den 18. juni 1792.

C.Hiort.

Fortidsminder på Rejnstrupgårds jord: Fra en fortegnelse over oldsager i Skelby og Gunderslev Sogne, fremsendt til oldtidskommissionen den 10. juli 1808, foretaget og beskrevet af sognepræsten Niels Hee, præst ved Skelby og Gunderslev kirker i 1797 til 1824, og indsendt til regensprovsten, professor Rasmus Nyerup (1759-1829), kan man konstatere, at området tidligt har huset mange bosættelser, der har efterladt spor helt op til vore dage. For Gunderslevlille/Rejnstrup-området står der i indberetningen, at der på Klostergårdens (Rejnstrupgård) jord befinder sig følgende:

Morten Hansens gård: (M.10 Klostergård).

En slette, som er omsat med steen, og har rester af 2 offersteder.

En stor høj, 87 alen lang og 15 alen breed, er til dels omsat med steen – har en stor oprejst steen i den vestre ende, og 2 opreiste store steen i den østre – ovenpå ligger en stor steen, og tæt derved rudera af en offersteen.

En slette, 42 alen lang og 15 alen breed, omsat med svære steen, og belagt ovenpå med lige sådanne.

En høj, omsat og ovenpå belagt med steen. Her ere rudera af et offersted.

M.10. Sneslevvej 62.

Gård nr. 10. (7 – 0 – 0 – 1) "Rejnstrupgård" og til ca. 1800 "Klostergården".

Blev i 1782 mageskiftet til Gunderslevholm fra Herlufsholm (Skovkloster, derfor navnet på gården) mod en gård i Nåby. Det var den

største gård i Rejnstrup, der svarede en afgift af 9 tdr. hartkorn.

Hele området kaldet Øllemosen var, indtil udstykningen først i 1800-tallet, hørende til gården.

De første fæstere kendes desværre ikke.

Fæstere:

?

Niels Rasmussen, født 1694, nævnt 1730 – 1738.

Anders Nielsen, nævnt 1740 - 1749.

Søn af Niels Rasmussen.

Gift med Anne Nielsdatter, nævnt død 1740

Peder Nielsen, ugift, nævnt 1762 – 1772.

Søn af Niels Rasmussen.

Bertel Nielsen, nævnt 1751 – 1766.

(?) Bertelsen, nævnt 1764 – 1780.

Søn af Bertel Nielsen.

Christian Gabrielsen, født 1726, nævnt 1782 – død 1783

Christian Andersen, nævnt 1782 – 1784 – 1783 – 1787 – død 1832.

Gift med Birthe Andersdatter, født 1732.

Morten Hansen, gårdmand, nævnt 1787 - 1801 - 1809.

Gift med Sidse Carlsdatter, født 1765.

Niels Pedersen, nævnt 1831

Anders Christensen, gårdmand, nævnt 1832 - 1834 – 1842 – 1845 - 1849.

Gift med Ane Nielsdatter, født 1807.

Innsidder:

Hans Pedersen, født 1804, daglejer, nævnt 1845.

Gift med Maren Jensdatter, født 1795.

Jørgen Pedersen, nævnt 1849 – 1850 – 1860 – 1880 - 1896.

Christian Jørgensen, nævnt 1896 - 1899 – 1914.

Hans Peter Raaschou, sognefoged, nævnt 1914 – 1918 - 1922 – 1924 – 1925 - 1951 1919 købt af brugeren – endelig skøde på gården overtaget i 1922.

Det samme gælder for mat. nr. 31. b.

Kai Raaschou, nævnt 1955 – 1972 – 1983 – død 1986.

Søn af Hans Peder Raaschou.

Gunderslev Sogns sidste sognefoged.

Gift med Jenny Pedersen.

Carl Madsen, muremester, nævnt 1988 – 1991 – død 1996

Henning Larsen, nævnt 1999.

Ordforklaring:

Brydegård = bestyrer eller opsynsmand, der førte tilsyn med anden mands ejendom og tjenestefolk.

Gårdsædejord = oprindelig næsten jordløse brug, men efterhånden blev disse brug dog tillagt mere jord, således de i løbet af 1500-tallet nåede op til samme arealstørrelse som almindelig fæstegårde.

Skyldjord = beskatning af jorden efter dens bonitet.

Ørtug = areal enhed der blev udregnet ud fra den mulige mængde såsæd i et givet jord areal.

Litteratur:

Flemming Tolstrup: "Herlufsholm I-II-III".

Gunderslevholms Godsarkiv.

Landsarkivet: Realregisteret til skøde og panteprotokoller.

Sognebogen: Skelby – Gunderslev Sogne. Bd. III

Klostergårdens stuehus omkring 1960.

Sognefoged Hans Peder Raaschou ses i indkørslen.

Billederne til denne artikel er stillet til rådighed af Jenny Raaschou, Næstved.

Hvorfor hedder det sådan?

af Bertel Hansen

Fuglebjerg er ved at få en ny bydel øst for Næstvedvej. Der er allerede opført en del parcel- og rækkehuse i den nye udstykning, som kun er første del af en større plan for området, der med tiden kommer til at omfatte syv kvarterer.

Det blev kommunalbestyrelsen i den gamle Fuglebjerg Kommune, som kom til at beslutte vejnavnene i området. Stamvejen hedder Neergaards Allé og det kvarter, som er ved at blive bebygget hedder Dyres Kvarter. De øvrige seks kvarterer skal hedde Passovs Kvarter, Valkendorfs Kvarter, Marsvins Kvarter, Plessens Kvarter, Grandjeans Kvarter og Neergaards Kvarter.

Mange har gættet på, at Dyres kvarter skulle være opkaldt efter amatørarkæologen Svend Dyhre Rasmussen – men allerede stavemåden afslører, at det ikke er tilfældet.

Stamvejen og kvartererne er opkaldt efter slægter, der har ejet Fuglebjerggård gennem tiden.

De ældste oplysninger om Fuglebjerggård stammer fra 1390'erne, hvor den ejedes af brødrene Jens og Niels Knudsen Dyre. Sidstnævnte, der var ridder, døde i 1410. Hans sønner skrev sig til Fuglebjerg – Erik Nielsen i 1423 og Knud Nielsen fra 1426. Han levede endnu i 1452. Hans enke Ingerd Billesdatter gik på sine gamle dage i kloster i Antvorskov

– det var i 1469. Det blev hendes svoger landsdommer Anders Jensen Passov, som overtog Fuglebjerggård. Hans datter Anne giftede sig først med Axel Valkendorf og siden med Jørgen Marsvin, som således også har været ejere af gården. Gården forblev i en periode i Valkendorfernes eje.

De næstfølgende ejere har ikke givet navn til veje eller kvarterer. Dels er navnene ikke så kendte og dels måske heller ikke alle så velegnede som adresser. Det er navne som Niels Mund, Karsten Helmerskov, Mathias Numsen, Peder Rodsten og Hector Masius, hvis slægt i øvrigt senere tog navnet von der Maa-se.

I 1721 kom den første Neergaard til Fuglebjerggård, nemlig Johan Thomasen Neergaard, som allerede tre år senere solgte til den kendte Carl Adolf von Plessen, som også erhvervede en række andre godser på egnen. Han oprettede de Plessenske Fideikommisgodser til fordel for sin broder Ludvig von Plessens sønner og deres arvinger. Derved tilfaldt Førslev, Fuglebjerg og Fodbygård godser Christian Frederik von Plessen, der i 1789 overdrog dem til broderen Carl Adolf von Plessen på Gunderslevholm.

I denne periode var Fuglebjerggård forpagtet ud til Ludvig Johan Grandjean, som i en årrække havde været forvalter over de Plessenske godser. Fuglebjerggård var dengang i en

så slet forfatning, at Christian Frederik von Plessen overvejede at nedlægge den som hovedgård, men det frarådede Grandjean, som herefter fik godset i forpagtning på livstid – indbefattet hoveri, landgilde og tiender med en årlig afgift, der svarede til husbondens indtægter ”i et af de lykkeligste år”. Grandjean var i realiteten næsten stillet på samme måde, som havde han ejet gården. Han fik opmålt og udskiftet hovedgårdens jord af landsbyens fællesskab. Han fik sat stengærder og plantet levende hegn. Han tog nye jorder i drift, og han fik drænet jorden. Han lod alle godsets bøndergårde udskifte, og der blev oprettet 12 nye huse med jordtilliggende. I 1795 fik han kongelig konfirmation på et arvefæsteskode på såvel Fuglebjerggård som Kastrupgård og skulle således kunne sidde frit på gårdene i sin levetid, men i 1798 overdrog han begge gårdene til Peder Rützov. Selv om Grandjean ikke formelt var ejer af Fuglebjerggård, har han haft stor betydning, og derfor bliver et kvarter opkaldt efter ham.

Få år efter fik Carl Adolf von Plessen tilladelse til at afhænde fideikommissets godser. Og igen blev en Neergaard ejer af Fuglebjerggård. Køberen var nemlig den senere etatsråd Peter Johansen de Neergaard. I 1835 arvede hans søn Peter Johansen de Neergaard (den yngre) godset, som da havde 18½ tdr. hartkorn og ca. 2 tdr. hartkorn skovskyld. Der hørte meget bøndergods med til Fuglebjerggård – 13 gårde og 40 huse i Fuglebjerg samt 11 gårde og 14 huse i andre landsbyer. 8 går-

de i Fuglebjerg måtte stadig yde hoveri, og de mange husmænd var arbejdspligtige. Sønnen Edvard de Neergaard overtog godset i 1872. I 1925 overtog hans brors sønnesøn Wenzel Flach de Neergaard Fuglebjerggård. Hans søn Holger Flach de Neergaard blev ejer i 1947. Efter endnu et generationsskifte blev Nick de Neergaard, der ejer Førsløvgård og i øvrigt er sønnesøn af ovennævnte Wenzel Flach de Neergaard, ejer af godset. Han udstykkede Fuglebjerggård og beholdt selv den væsentligste del af jordtilliggendet. Hovedbygningen og et passende jordtilliggende blev i 2006 solgt til Andreas Hastrup, som har gennemført en meget omfattende restaurering af hovedbygningen, der er opført i 1857. Se foto på heftets bagside.

Kilde: Danske Slotte og Herregårde, 2. udgave, 1964.

Voldstedet Hovgaard ved Tystrup Sø.

Af museumsinspektør Henrik Høier.

På et fremspringende næs omtrent midt på vestbredden af Tystrup Sø ligger Voldstedet Hovgaard.

Den vestlige del af næsset er afskåret af en ca. 400 meter lang og 15 til 20 meter bred voldgrav, der i begge ender udmunder i søen, således at lokaliteten nærmest befinder sig på en mindre holm.

Centralt placeret på denne holm ligger Hovgaarden, en tidligere gl. slægtsgård, der iflg. familiens oplysninger er flyttet herud omkring 1812. Gården skiftede ejer i 2005 og tilhører nu familien Neergaard til Gunderslevholm.

Da undertegnede altid har været fascineret af stedets beliggenhed og forhistorie, indhentede Sydvestsjælland Museum tilladelse til at foretage nogle mindre arkæologiske undersøgelser på stedet hos de nye ejere, der forståeligt nok også er interesserede i stedets historie. Det skal her tilføjes, at eftersom lokaliteten er et fredet fortidsminde (040513-SB nr.37), måtte vi tilsvarende indhente tilladelse til at foretage sådanne undersøgelser hos Kulturarvsstyrelsen.

De ældste beskrivelser af stedet er fundet hos Chr. Molbech, der i sine "Ungdomsvandringer i mit Fødeland" fra 1811 omtaler holmen eller borgbanken som "Voldstedet af et gammelt Slot". Molbech beskriver de formodentlig dengang betydelige bygningsrester samt voldgraven og en formodet hulvej. Han tilføjer, at bønderne kalder ruinen "Hovgaarden",

hvilket er nævneværdigt, fordi stedet på dette tidspunkt var ubeboet, og der blot lå resterne af et gammelt voldsted! Den historisk interesserede Molbech er helt klart "på sporet", når han i en note tilføjer, at:

"Dette Voldsted er formodentlig af Vinstrup-Gaard, som 1573 eiedes af Bjørn Andersen til Stenalt, der mageskiftede Vinstrup-Gaard til Frederik II. for Vitskøl Kloster, hvilket han da kaldte Biørnsholm, og hvor han døde i 1583"

Da man nogle år senere byggede en gård på stedet (den nuværende Hovgaard), anlagde man den direkte ovenpå de gamle ruiner og udnyttede endda flere af de gamle kældre. Både kældre og munkesten fra de senmiddelalderlige bygninger indgår den dag i dag som synlige bygningsdetaljer i de eksisterende bygninger.

I 1878 foretog den meget historisk interesserede amtmand E. Vedel en undersøgelse på stedet. Han beskriver i sine notater et muret tårn med et kælderrum på 11 alen i kvadrat med spor efter en rumopdeling i midten samt rester af en muret hvælving og en smukt opmuret vindeltrappe i det nordøstlige hjørne. Efterfølgende blev der i foråret 1896 sløjfet betydelige murværksrester, der endnu på dette tidspunkt fremstod opmurede "af store røde tegl i en højde af 1 alen". Fra dette år forelig-

ger to notater af J. B. Løffler omhandlende iagttagelser gjort på stedet.

Vedels papirer fra 1878 undersøgelsen har i 1921 fået påført et mindre notat af Poul Nør-lund omhandlende detaljer vedrørende en "Vindebro" samt jernringe i kældermuren i det tidligere fremgravede tårn.

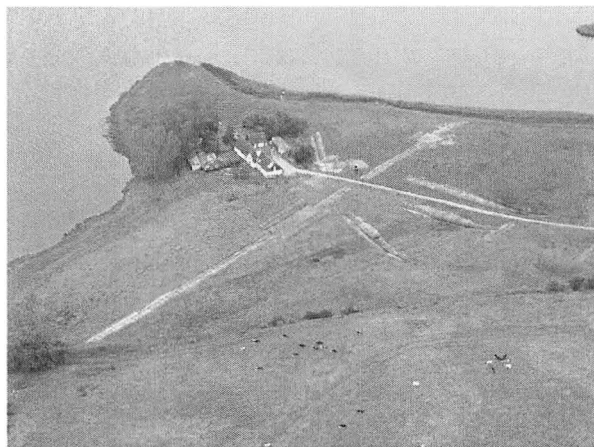
I Aarbog for Historisk Samfund for Sorø Amt 1929 oplyses det endvidere, at der langt ind i 1900tallet blev fjernet endog meget kraftige murværksrester og kampstensfundamenter. Hertil kommer flere direkte og indirekte oplysninger omhandlende fund af profilerede sandstensfragmenter samt fragmenter af munte- og tagsten m. v. opsamlet helt op i nyere tid.

Desværre foreligger der ingen regulære opmålinger fra de gamle undersøgelser, og bortset fra de murede kældre vidste ingen indtil for nylig præcis, hvor de undersøgte fundamenter m.v. var placeret.

Der er ingen tvivl om, at voldanlægget skal sættes i forbindelse med Vinstrupgaard som vi ved har ligget i dette område op gennem middelalderen. Eksempelvis nævnes "Vinstrup Gaard" jævnligt i Danmarks Riges Breve i begyndelsen af 1400-talet, hvor Hr. Ridder Erik Thomsen af Winstrup/Vinstorp omtales flere steder. Som allerede nævnt kommer Kronen (Frederik d. II) i besiddelse af gården i 1573, og flere breve fra hans hånd er forfattet på Vinstrupgaard i 1570'erne. Hvis man vil læse mere om ejerforholdene for Vinstrupgaard har K. Danielsen i sin artikel fra 2002 en ret detaljeret gennemgang af det-

te emne fra slutningen af 1200-talet og frem til gårdens endeligt i årene omkring 1597, hvor Christian d. IV d. 16. april 1597 giver befaling til at lade "Husene paa Vinstrupgaard nedbryde" og føre de genanvendelige materialer til Antvorskov og anvende det resterende "til bedste for kongen". Allerede 13 år forinden, d. 4. juli 1584, havde rigsråd Sten Brahe dog fået tilladelse til at nedbryde forsvarstårnet til Vinstrupgaard for at få de værdifulde bygningsmaterialer. Det er sandsynligt, at netop materialerne fra det murede tårn blot blev sejlet over på den anden side af søen og genanvendt til de nye bygninger på Næsbyholm Gods.

Dette var baggrunden for at Museet i sommeren 2006 foretog nogle arkæologiske undersøgelser på stedet med det formål evt. at kunne belyse de ældre oplysninger om et formo-

Området set fra luften d. 28. juni 2006. Foto H.H.

det middelalderligt voldsted på Hovgaardsnæsset. Vi ville i vore søgegrøfter især gerne indhente nye oplysninger vedrørende voldgraven, bygningerne og den formodede hulvej samt prøve at tilvejebringe et arkæologisk genstandsmateriale, der kunne placere stedets funktionstid mere nøjagtigt.

Vi gravede i alt 9 søgegrøfter, som lå placeret som vist på det indsatte foto.

De tre første grøfter var relateret til den formodede hulvej eller kørevej der nødvendigvis må have ført ned til gården på næsset. Topografien på stedet er for så vidt ret begrænsende for vejføringen såvel dengang som nu, men en placering af vejen på det formodede sted mod sydvest kunne ikke bekræftes. Der foreligger imidlertid også den mulighed, at den eksisterende vejføring ligger på det sted, hvor vejen ned til anlægget altid har ligget, og således derved skjuler den gamle vej.

Tre andre søgegrøfter blev lagt gennem voldgraven for at dokumentere, hvordan graven havde set ud på etableringstidspunktet og tiden derefter. De tre profilsnit gennem graven viser en lavbundet grav med skrånede sider, som aldrig har indeholdt vand af betydning. Ingen palisader eller lignende trækonstruktioner, som der ellers foreligger mange lokale historier omkring, kunne erkendes. I stedet viser analyser af udtagne jordprøver i bunden

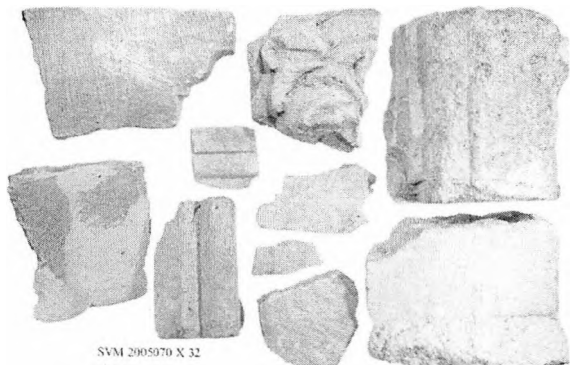
af graven, at den er anlagt på et i forvejen fugtigt areal. Graven, der har været oprenset flere gange, har tilsyneladende aldrig været ret vandholdig, og man har derfor på et tidspunkt måttet udlægge et lerlag i graven for at holde på vandet. I øvrigt viser de ledsagende makrofossilanalyser (korn, frø, planterester osv.) hvilke planter der har vokset i og ved graven i dens funktionstid. Vi stødte tilsvarende heller ikke på eventuelle brorester, og en sådan kan nu tilsvarende næsten kun tænkes at befinde sig under den nuværende vej over graven.

De sidste tre grøfter blev placeret for at afsøge holmen eller "borgbanken" for bygningsrester, og det kan tilføjes, at der overalt på stedet kan iagttages røde teglfragmenter m.v. på overfladen. Vore bedste resultater fremkom på sydsiden af vejen tæt ved de eksisterende bygninger (jvf. foto) nedenfor, hvor vi traf på dele af et større muret fundament bestående af kampesten med indsatte skærver af tegl og småsten i mørtelfugerne. Da vore iagttagelser og opmålinger passer perfekt med de gamle beskrivelser fra Vedels hånd, er vi overbeviste om, at vi her har afdækket resterne af det i 1878 frilagte "tårn" – hvilket vil sige det tårn, som formodentligt er identisk med tårnet som redrives i 1584.

Fundament beliggende tæt ved vejen ind til de eksisterende bygninger. Foto H.H.

I grøften syd herfor ud mod søen traf vi indenfor et større område på et lag af brokker bestående af fragmenter af munkesten, tagsten af varierende udformninger samt nogle meget smukt udskårne og dekorerede kalkstensfragmenter.

Sådanne kalksten har indgået som et væsentligt decorationselement i bygninger opført i

den såkaldte nederlandske renaissance, der havde sin storhedstid i slutningen af 1500-tallet og begyndelsen af 1600-tallet. Som et af de mere kendte eksempler i denne byggestil kan nævnes Rosenborg Slot i København. Området med bygningsresterne er formodentligt det sted, hvor man har opsamlet og rensset bygningsmaterialerne med hensyn til genbrug, og hvorfra man efterfølgende har "udskibet" materialet med båd og arbejdsvogn. Vi fandt iblandt murbrokkerne en smuk sølvskilling fra 1551, der sikkert er mistet i forbindelse med dette arbejde.

Sammenfatning

Vi har ved vores undersøgelse af voldstedet ved Hovgaard indhentet en lang række arkæologiske informationer omkring det "anlæg" der har ligget på stedet ved middelalderens afslutning. Der fremkom ingen fund fra den ældre middelalder og sandsynligvis repræsenterer det fundne materiale den yngste fase af hovedgården Vinstrupgaard, som vi ved nedlægges i 1597.

Nogen rester af vejbelægning eller tilhørende bro over graven kunne ikke erkendes, og skal sandsynligvis derfor søges under den eksisterende vej.

Selve den senmiddelalderlige bebyggelse er tydeligvis begrænset til området under og tæt ved den eksisterende Hovgaard, og via de nu indmålte kældre, fundamentrester og nye oplysninger om yderligere fundamenter m.v., synes den gamle hovedgård at have været

udgjort af et firsidet gårdsanlæg beliggende yderst på næsset.

Vi ved nu også langt mere omkring den tilhørende voldgrav, som næppe har haft funktion af en egentlig voldgrav med forsvarsfunktion, som vi kender dem fra den ældre middelalder, men sandsynligvis mere har haft en markerende eller pyntende funktion for det meget fine renæssanceanlæg, der utvivlsomt har ligget her i slutningen af 1500-årene.

Henrik Høier

Inspektør, arkæologi

Sydvestsjællands Museum

Den fundne sølvmønt – første danske mønt med kongens "nr." angivet – Christian d. 3. Årstallet blot angivet som +51+ = 1551.

Litteratur:

Christensen J.V. 1929. En Vandring. I Aarbog for Historisk Samfund for Sorø Amt p. 42ff.

Danielsen, K. 2002. Vinstrupgård, stormandsgården, som blev adelsgods og kongebolig, men endte i jævne landsbybønderes eje. I "Julehilsen" for Fuglebjerg 2002 med tilhørende julemærker med våbenskjolde samt akvarel af Mads Stage med udsigten over Hovgaarden set fra vest.

Krarp C. 1942. Tjustrup og Haldagerlille Sognes Historie.

Kronens Skøder Bind I, 1535-1648, p.140f. under året 1573, vedr. mageskiftet mellem Bjørn Andersen & "Kronen".

Molbech, Chr. 1811. Ungdomsvandring i mit Fødeland p. 334 & 365f.

Rasmussen, S. Dyhre 1961. Håndskrevne dagbogsnotater m.v. stilet til Sognefoged Johannes Pedersen i Vinstrup. Dateret 21 marts, Sct. Benedictus dag, 1961.

Skaarup, J. 2005. Øhavets Middelalderlige Borge og Voldsteder.

Arkivmateriale:

Notat, tre sider med skitser, vedr. iagttagelser gjort på Hovgaarden i 1878. Dateret E. Vedel d. 24. september 1878.

Papirerne er påført et mindre notat af P. Nør-lund vedr. detaljer om ”vindebro” og ”tårnet”. Dateret P.N. 1921.

Notat, to sider, omhandlende ”Vinstrups Hovgaard”. Dateret J. B. Løffler, Frederiksberg 1896.

Notat, to sider, omhandlende ”Tomt af en ”ukjendt Gaard”. Dateret J. B. Løffler, Frederiksberg 1896.

En del skrivelser/brevvekslinger fra National Museet fra 1961 – 1962 i forbindelse med fredningssagen af ”Hovgaarden”. Breve fra bl.a. P. V. Glob, Aage Roussell, Olaf Olsen og Viggo Nielsen.

Håndskrevne breve og dagbogsnotater fra S. Dyhre Rasmussen fra perioden 1961-1963.

Foto på årsskriftets forside viser lokalitetens smukke beliggenhed set fra sydvest. August 2005, foto H.H.

Denne artikel har tidligere været bragt i Sorø Museumsforenings nyhedsbrev, august 2007.

Erindringer fra Rejnstrup ved lærerinde, fru Ingrid Rasmussen

af Preben V. Andersen

Fra 1. juni 1937 blev lærer Jens Karl Rasmussen, og hans hustru lærerinde Ingrid Rasmussen ansat ved Rejnstrup skole.

De er begge fra Randers-kanten, henholdsvis syd og nordøst, Jens Karl Rasmussen, født 26. juni 1906, er uddannet fra Nørre Nissum seminarium, og Ingrid Rasmussen, født den 19. august 1905, uddannet fra Århus seminarium (kun for kvinder dengang.)

Ingrid og Jens Karl Rasmussen

De blev forlovet 19. maj 1929 og gift 30. september 1934. De kom til Rejnstrup fra Holme Olstrup, hvor Rasmussen var andenlærer og fru Rasmussen ansat som sekretær ved KFUK i Næstved.

Fru Rasmussen skrev på et tidspunkt deres erindringer om Rejnstruptiden, som var tiltænkt som en familiebog til nuværende og kommende slægter.

De var i Rejnstrup i 12 år, i 7 af disse gik Erik Stænger (Jensen), i dag Tranevej 3, Fuglebjerg, i skole hos Rasmussen, og var lege-kammerat med sønnen Ib, hvorfor han næsten daglig kom i skolen uden for skoletiden.

I 1991 udgav Erik Stænger et kassettebånd, "En blandet buket", sange han selv havde indsunget.

Han sendte fru Rasmussen, der boede i Svendborg (Rasmussen døde i 1975), et af båndene og spurgte, om han kunne bytte med et eksemplar af bogen om Rejnstrup. Som gammel "Rejnstrupdreng" ville han gerne læse den.

Fru Rasmussen svarer Erik Stænger som følger:

"Kære Erik – du ønskede at slå en handel af med mig. Et kassettebånd med din "smukke buket" sendte du mig og bad om til gengæld at få et eksemplar af den bog, jeg har skrevet om Rejnstrup og vor tid der. Men da min bog om Rejnstruptiden i første række er skrevet for vore børn, svigerbørn og børnebørn samt for familien fremover, og desuden i det hele taget fortæller om vort familieliv, kan jeg ikke lade den blive offentlig. Jeg gør derfor dette,

jeg trækker familien ud og skriver en ny bog om Rejnstrup, hvor jeg i starten vil fortælle om vort arbejde i skolen, som jeg i høj grad finder, er et offentligt emne”.

På dette tidspunkt er Ingrid Rasmussen 87 år! og skriver en bog, håndskrevet med en meget smuk og letlæselig skrift, på 170 sider til Erik Stænger! (se side 33).

Det er et lokalhistorisk skrift af stor værdi, der omhandler hverdagen på en landsbyskole i 30erne og 40erne, undervisning, møder, sammenkomster, aftenskole undervisning, og ikke mindst problemerne og oplevelser under 2. verdenskrig, om Gunderslevholms tilknytning til Rejnstrup og skolen, og slutter med et afsnit om mennesker, de mødte.

Vi vil i år bringe fru Rasmussens beskrivelse af skolearbejdet, og håber at kunne fortsætte i kommende årsskrifter med beskrivelser af ovennævnte interessante oplevelser.

Andenlærer Karl Rasmussen havde i 1937 søgt tre embeder, fra de to havde han hørt, at han var blevet indstillet, men det var Rejnstrup skole, familien ønskede at komme til, ikke mindst på grund af den smukke egn.

Den 30. marts blev der ringet, at Skolekommissionen fra Rejnstrup gerne ville komme til Holme Olstrup og se ansøgeren an. Det var tre dage efter, at fru Rasmussen havde født

deres første barn, og hun lå derfor i barselseng.

Næste dag ringede Skolekommissionen, at de var blevet indstillet som nr. 1!

Fru Rasmussen fortæller:

Den 31. maj 1939 drog vi så af mod Rejnstrup, efter at min mand havde taget afsked med skolen i Holme Olstrup, og vi havde sagt farvel og tak til hr. og fru Larsen (førstelæreren), samt til frøken Hansen.

Dagen efter, den første juni, startede min mand i Rejnstrup skole. Her var Skolekommissionen mødt op for at byde os velkommen.

Min indledning til det, jeg ønsker at fortælle, lyder således. Ved at fortælle om disse minder vil jeg komme til at fortælle om en tid, som nu er forgangen. Alene dette at den lille toklassede landsbyskole, som Rejnstrup skole jo dengang var, men som nu ikke mere findes, gør vor tid i Rejnstrup til en tid, der hører fortiden til.

I dag er landsbyskolerne blevet til centralskoler. Den enkelte landsby har nu ikke mere sin egen lille skole – som vi i gamle dage.

Som følge af udviklingen er der ved centralskolerne kommet ny fag til – fag – som der slet ikke var plads til ved de toklassede landsbyskoler, hvor enelæreren måtte undervise de

ord forkert. - Dengang var mænd
„tører“, mens kvinder var „triser“. -
Ligesom mænd var lærere, mens kvin-
der var lærerinder. Også det med
„triser“ og „inder“ hører en svunden
tid til.

Men foruden dette at undervise
børnene om dagen, blev der i min

Eksempel på Ingrid Rasmussens flotte og letlæselige håndskrift – skrevet i en alder af 87 år.

to klasser – hver for sig – hver anden dag. Altså fik hver af de 2 klasser kun 3 dages undervisning om ugen. Det siger sig selv, at under sådanne forhold kunne undervisningen kun udstrækkes til de alle nødvendige fag som dansk, regning, religion, historie, geografi og sang samt det, man lidt humoristisk kaldte træskogymnastik, der foregik i den grusbelagte skolegård, hvor der fandtes nogle sæt ribber samt en bom, der var spændt op mellem et par stolper til balancegang. Samme bom kunne ved hjælp af et par bolte sættes op i passende højde til armgang.

En opvisning i den såkaldte træskogymnastik var ikke just noget, enelæreren var stolt af,

når gymnastikinspektøren var tilskuer; men denne forstod vilkårene og takkede for sliddet med børnene.

Ja, tro ikke, at noget foregik uden kontrol. Ligesom min mand har haft besøg af gymnastikinspektøren, har jeg – på grund af min

undervisning i håndarbejde – haft besøg af håndarbejdsinspektøren.

Nej, jeg har ikke stavet det lange ord forkert. Dengang var mænd ”tører”, mens kvinder var ”triser”. Ligesom mænd var lærere, mens kvinder var lærerinder. Også det med ”triser” og ”inder” hører en svunden tid til.

Men foruden dette at undervise børnene om dagen, blev der i min mands tid også holdt aftensskole og aftenshøjskole om vinteren. Aftenskolen var for de unge fra konfirmationsalderen til 18-20 års alderen, hvorimod aftenshøjskolen var for deltagere fra 18-20 års alderen og videre frem. Vi oplevede en vinter,

at den ældste deltager var 70 år. Det var Peter Johansen, hvis søn, Erik Johansen, senere købte Rejnstrup skole, hvor han i den førhen skolestue indrettede enebolig for sin mor. Der har min mand og jeg engang besøgt hende.

Aftenskolens undervisning bestod mest i dansk og regning, hvor eleverne fik genopfrisket det, de allerede havde læst i barneskolen, men på et højere plan. Også sangbogen blev brugt. I løbet af aftenen blev der sunget et par fædrelandssange.

Og aftenen sluttede som regel med et kort foredrag om et eller andet historisk eller geografisk emne.

I aftenhøjskolen brugte man derimod en grundbog, der omhandlede praktiske ting som ”penge og penges værd”. En anden grundbog hed: ”Kan familien reddes?” ja, allerede dengang var det spørgsmål aktuelt. En tredje grundbog hed: ”Borger i Danmark”. Den omhandlede pligter og rettigheder for os som borgere. Men da krigen kom – efterfulgt af besættelsen – kom, gik vi over til et historisk emne efter grundbogen: ”Danmark i tusind år”.

Endnu står denne bog i min reol, og ikke sjældent tager jeg den frem og læser i den. Jeg bliver da mindet om det store arbejde, det har været – at lede en sådan studiekreds, når jeg ser min mands understregninger fra, når han forberedte sig.

Fritiden blev det småt med en sådan vinter – med undervisning i folkeskolen om dagen og 2 aftener om ugen i aftenskolen samt én aften i aftenhøjskolen, når man også skulle være forberedt til det alt sammen. Men hvor var det rigt. Store krav giver stort udbytte til den, der giver sig selv i arbejdet.

I ”Danmark i tusind år” blev vor tusindårige historie draget frem med sine såvel opgangs- som nedgangstider. En sådan højskoleaften blev selvfølgelig begyndt med en sang fra ”Arvesølv”. Ja, bemærk titlen. – ”Arvesølv” er det ægte man arver fra slægt til slægt. En træffende titel for en sangbog, hvor ”blomsten af dansk digtning – såvel religiøst som historisk og folkeligt er samlet”.

Alle deltagerne havde hver sin ”Danmark i tusind år”. Derved kunne alle derhjemme arbejde med stoffet. Og det var jo især nødvendigt for dem, der påtog sig, ved et kort foredrag om aftenens emne, at indlede. Bogen var ikke dyr i forhold til dens værdi. Og her tænker jeg på bogens indhold. Således var tonen slået an for flere vintre i aftenhøjskolen.

Thi dette, at vi samledes om et sådant emne – under de vilkår af – besættelsen og usikker fremtid gjorde, at vi i aftenhøjskolen fik et godt samvær – og det ikke mindst ved, at vi brugte vor fædrelandssangbog ”Vort arvesølv”, som jeg tror mere end nogen sinde blev værdifuldt, for os. Det var sand humor, når vi

sang så meget, da vi var mest ængstelige for nuet og fremtiden. Sand humor er dette at gøre eller sige det modsatte af det forventede i en given situation. Og det var sammen med sangen, at musikken kom ind i skolestuen.

Vejmand Jensen (*Erik Stængers far*) var nok den første, der mødte med et musikinstrument, da han en aften – ved en af vore fester – som vi trods alt holdt – spillede på redekam og sav. Dette må tages ganske bogstaveligt. Man kan virkelig spille på så simple instrumenter. Men der var flere instrumenter, Jensen kunne spille på for eksempel violin og fløjte samt horn.

Al denne musiceren, der for Jensens vedkommende skete uden noder, kaldte andre talentfulde deltagere frem, blandt andre var der Ricard Hansen, der spillede på harmonika. Og flere og flere kom frem. Selv blandt byens drenge vidste der sig at være musiske talenter. Og inden længe var Rejnstrup byorkester stiftet. Ja det var – trods krig og besættelse – skønne dage – på en aldeles uventet måde.

Vejmand Jensen blev selvsagt Rejnstrup bys orkesterleder. Det var ham, der med sin medfødte musikalske sans påvirkede gemytterne, og som derved fik mod til at optræde, og det netop på en tid, hvor der var brug for ”samspil”. Han var som deltagere i aftenhøjskolen en værdifuld mand i laget. Hans humor var

overraskende og rammende uden at være sårende. I det hele taget er minderne, om denne mærkelige tid, gode – måske netop – fordi den var mærkelig, gav den vort samvær i skolestuen dybde og betydning.

Foruden festerne var der også ekstra oplevelser, når der kom fremmede talere. Som den første vil jeg nævne forstander Mølbak, der var forstander på børnehaveseminariet, der befandt sig i området syd for Sneslev, sydøst for Fuglebjerg. Mølbak kom cyklende i sne-sjap. Men man så på hans påklædning, at han var vant til at færdes i al slags vejr.

Han var en af dem, der i de år drog omkring og holdt foredrag. Stadig var det krigen og besættelsen, der drev nogle af de mest årvågne mænd til at rejse rundt for at minde os alle om vor arv: ”vor frihed, vort sprog, vort land og vort flag”. Alt dette kunne vi miste, om vi ikke forstod, hvad tiden indebar. Det var som en krig, der i det stille blev ført mod besættelsesmagten. Ja, man kan næsten sige, at den var en del af modstandskampen. Men den blev opdaget, og Gestapo var ude efter Mølbak. Kort tid efter, at han havde talt i Rejnstrup skole måtte han ”gå under jorden”.

Hans foredrag fra hin nu så fjerne aften husker jeg tydeligt. Hans emne var ”Storhedstider og fredsvilje” (*fra bogen Danmark i tusind år*).

FESTERNE:

Der var 2 årlige fester. Det ny år indledtes med nytårsfesten. Den anden fest kom som afslutning for vinterens arbejde.

Begge disse fester var forberedt af os alle. "Journalisterne" og deres referenter havde deres avis færdig med hip til alle, der i perioden, der var gået, havde opført sig bemærkelsesværdigt. Man døde ikke i synden – nej den kom frem i det klare dagslys.

Musikerne havde stemt deres instrumenter og øvet sig på dem, måske også øvet sig sammen. Skolestuen var gjort ukendelig med opstabilede skolemøbler i den ene side af skolestuen og dækkede kaffeborde i den anden side.

På kaffebordene var desuden vort "Arvesølv" lagt frem; for der skulle synges. I køkkenet var der blevet bagt, og når tiden var inde, duftede det af kaffe derinde fra.

Når der var fester, var såvel aftenskolen som aftenhøjskolen med, så vi var mange. Og alle mødte med godt humør og med lyst til at synge.

Netop dette med musikken var en af de ting, der ganske naturligt og som mere eller mindre ubevist voksede frem. Talenter, som måske ikke havde haft mod til at udfolde sig, kom til overfladen. Og inden nogen vidste af det, var der blevet dannet det, som man kaldte "Rejnstrup byorkester", og som Erik Stænger man-

ge år senere omtalte i det interview, hvor han gør rede for sin egen karriere som sanger. Her fortæller han, at "Rejnstrup byorkester" blev stiftet ved afskedsfesten for lærer Rasmussen. Måske blev Rejnstrup byorkester snarere ved den lejlighed præsenteret offentligt. Jeg tror, at det i det stille, har været under udvikling længe før. Et orkester opstår ikke sådan pludseligt.

Tak til Erik Stænger for lån af bogen, og tak til fru Rasmussens sønner, Ib og Anders Rasmussen for tilladelse til at bruge den i vore årsskrifter, samt mange tak for hjælp med forskellige data, og lån af billeder.

Bagerste række fra venstre:

Fru Ingrid Rasmussen (Karl Rasmussen er desværre ikke med på billedet), Inge Jørgensen, (søster til Poul Jørgensen) Lilli Jensen, Esther Jensen (Erik Stængers søster), Oda Nicolajsen, Bent Hansen, Skelbækgården, Egon Nielsen, Maja Pedersen, Kaj Henriksen, Ejvind Bendsen, Lærer Larsen. (vikar).

Anden række bagfra fra venstre:

Ingemann Pedersen, Frede Petersen, Møller Pedersen, Poul Sørensén, Ulla Bendsen, Margrethe Hansen, Bent Skov Andersen, Verner Petersen (bror til Frede Petersen), Preben Skov Andersen (bror til Bent).

Tredje række bagfra fra venstre:

Gerner Hansen, Erik (Stænger) Jensen, Ib Rasmussen (Ingrid og Karl Rasmussens søn), Leif Jespersen, Bente Rasmussen (Ingrid og Karl Rasmussens datter), Inge Bendsen, Anders Stig Rasmussen (Ingrid og Karl Rasmussens søn), Anni Pedersen, Kurt Pedersen, Poul Jørgensen, (bror til Inge Jørgensen).

Første række fra venstre:

Lars Pedersen, Eigil Hansen (bror til Gerner Hansen), Thorkild Nicolajsen (bror til Oda) Niels Nielsen, Nina Olsen og Asta Nielsen.

Dødsførselen ved Fuglebjerg

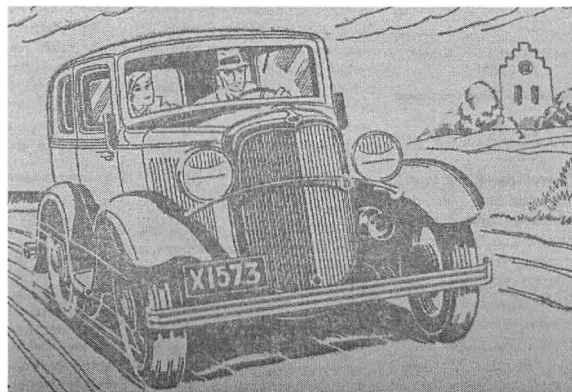
af Bertel Hansen

Grundlovsdag i 1933 skete der en alvorlig trafikulykke ved Kyse på landevejen mellem Næstved og Fuglebjerg. To biler, ført af henholdsvis bagermester A.P. Larsen og slagtersvend Knud Madsen stødte sammen, og bagermester Larsens hustru blev dræbt.

Slagtersvend Knud Madsen blev sigtet for at have påkørt bagermester Larsens vogn. Sagen blev behandlet ved dommerafdelingskontoret i Fuglebjerg. Knud Madsens forsvarer var landsretssagfører Lysholm Hansen. Bagermester Larsens forsvarer var en fuldmægtig Jacobsen fra sagfører Clausen. Endvidere var fra forsikringsselskabet National landsretssagfører Juulsgaard og inspektør Sommer-Petersen mødt frem. Dommersædet var beklædt med dommer Diderichsen og anklagemyndigheden blev repræsenteret af politimester Schmit.

Landsretssagfører Lysholm Hansen havde indkaldt en række vidner, hvorved sagen kom til at dreje sig om bagermesterens kvalifikationer som motorfører og hans kørsel i almindelighed.

Fiskehandler Niels Christensen forklarede, at Larsen altid kørte ualmindelig stærkt. I forsommeren havde Larsen passeret ham på Næstved-landevejen i ualmindelig stærk fart

og så tæt på Christensens vogn, at han fandt det i højeste grad uforsvarligt.

Tjener Carl B. Christensen fra Fuglebjerg Kro kunne berette om noget tilsvarende og erindrede et særlig grelt tilfælde fra Fyn, hvor han havde forsøgt at overhale Larsen på landevejen mellem Nyborg og Odense. Larsen veg også til side, men da bilerne var ud for hinanden satte Larsen farten op, så de kørte side om side. Larsen drejede samtidig til venstre, således at Christensen blev tvunget ud i vejsiden og nær var endt i grøften.

To andre biler forsøgte også at overhale Larsen, men med samme resultat.

Vognmand Henriksen, Fuglebjerg, havde været udsat for nøjagtig det samme på landevejen mellem Næstved og Fuglebjerg. Både Henriksen og Larsen kørte for "Gamle på Udflugt" og her var Henriksen også nær endt i grøften. Sognefoged Nicolajsen, Sneslev, der var passager i Larsens bil, blev citeret for at

have fortalt, at Larsen skulle have udtalt: ”Jeg skal nok holde ham!”.

Sognefogden kom også i vidneskranken og kunne i et og alt bekræfte Henriksens forklaring. Han havde tilmed flere gange bedt Larsen om at lade Henriksen komme forbi, men Larsen ville ikke give sig.

Guldsmed P. Bøgh, Fuglebjerg, der var nabo til bagermester Larsen, var ikke meget for at udtale sig i retten. Men efter megen overvejelse svarede han på spørgsmålet, om han kendte til Larsens bilkørsel.

”Jeg tror slet ikke Larsen véd, hvilket farligt køretøj, han kører med. Han kører f.eks. 20-30 km ud af Porten på sin ejendom”. Bøgh havde dog aldrig mødt Larsen på landevejen, men havde hørt masser af mennesker sige, at Larsen ikke alene kørte stærkt, men også drillede på landevejen.

Under afhøringen af urmager Bøgh kom det frem, at Larsen havde forlangt 100 kr. i erstatning for et bortkommet ur. Bøgh havde imidlertid repareret det for 16-17 år siden og anslog værdien til højst at være 20 kr. Heller ikke den kæde, som fulgte med, ville Bøgh vurdere til mere end 20 kr., mens Larsen havde forlangt meget mere.

Dommeren spurgte Larsen, hvad han sagde til det – det ser jo ikke så godt ud.

Larsen svarede: ”Vi kan jo skrive til Vejle, hvor uret er købt, og få sandheden at vide”.

Købmand Riis, Fuglebjerg, havde forrige år været på tur med Larsen til Fyn. Strækningen fra Middelfart til Odense havde de tilbagelagt med 70-80 km i timen. På udturen kørte der tre biler side om side. Larsen ville ikke lade nogen af dem slippe udenom, men gav dog til sidst efter på Riis’ anmodning.

Mekaniker Alfred Christensen, Sørbymagle, bror til tjener Carl B. Christensen, afgav samme forklaring som sin bror angående episoden på Fyn.

Sidste vidne var chauffør Carl Holmberg, Førsløvård. Han var en aften kommet kørende sammen med godsejer Neergaard efter Larsens bil. De forsøgte at slippe udenom, og Larsen veg til side, men svingede i sidste øjeblik så brat over i venstre side, at godsejeren, der sad ved rattet, måtte bremse meget hårdt op. Larsen kunne intet huske om denne begivenhed.

Dommeren siger til Larsen: ”Det skulle dog være mærkeligt, om alle disse personer skulle være Dem fjendtlige og her forsøge at binde os noget på ærmet.”

Og til Holmberg: ”Og De er sikker på, at det gik nøjagtig sådan til?”

Holmberg svarer: ”Aldeles sikker. Jeg kan tydeligt huske, at godsejeren sagde: ”Sikken dog en Satan.””.

Bagermesteren benægtede bestemt alle vidneudsagnene. Det havde aldrig været hans hensigt at drille, og han mente selv altid at have

kørt fuldt forsvarligt. Og det kunne simpelthen ikke lade sig gøre at komme op på 20 km i timen gennem porten.

Dommeren gjorde bagermesteren Larsen opmærksom på, at han forklarede som deponent, dvs. han kunne ikke afhøres som egentligt vidne, men politiet ville kunne rejse tiltale imod ham. Politimesteren gav herefter udtryk for, at han ikke ønskede at rejse tiltale mod Larsen for noget af det oplyste.

Larsen blev herefter afhørt som almindeligt vidne og forklarede, at han ikke mente at burde vige for Henriksen, da man den dag var i følge på skovturen. Han erklærede sig villig til at nedsætte kravet på uret til 40 kr.

Larsen blev herefter spurgt, om han virkelig havde været sengeliggende i 4 uger, hvad han tidligere havde afgivet erklæring om.

Larsen svarede: ”Ja, af og til.”

Landsretssagfører Juulsgaard bemærkede: ”Ja, af og til. Det har vel været om natten”, hvilket udløste munterhed i retten.

Larsen måtte indrømme, at han ikke havde været sengeliggende alle dage og erklærede sig villig til at nedsætte sit erstatningskrav fra 300 kr. til 200 kr.

Larsen havde endvidere forlangt 2.000 kr. i erstatning for tabet af hustruen som hjælp i

huset. Dette krav blev afvist af såvel landsretssagfører Lysholm Hansen som landsretssagfører Juulsgaard.

Retten begav sig herefter ud til ulykkesstedet for ved hjælp af fotografier og politiets rids at fastslå spørgsmålene om bremsespor m.v.

Ved det efterfølgende retsmøde, som finder sted ved retten i Næstved den 30. oktober 1933, sker der ikke så meget. Sigtede Knud Madsen mener at have kørt omkring 55 km i timen, og bagermester Larsen havde ingen erindring om at have sat farten i vejret. Han havde heller ikke i bemærket nævneværdigt stød, hverken i vognen eller rattet. Han oplyste tillige, at hans kone var ulykkesforsikret for 200 kr., som han havde fået udbetalt. Sagen blev nu udsat til yderligere vidneførsel og til fornyet erklæring fra den motorsagkyndige.

Sagen fortsætter ved retten i Næstved den 18. december 1933. Forsikringsselskabets tekniske rådgiver, ingeniør Schmits, havde fremsendt en udførlig erklæring og tilføjede ved den mundtlige afhøring, at mærkerne på slagter Madsens vogn var så små og uden særlig karakter, at der ikke kan udledes noget om, hvorledes vognene har stået i forhold til hinanden i sammenstødsøjeblikket. Han oplyste også, at det eneste mærke på bagermesterens vogn, som med sikkerhed kan siges at hidrøre fra sammenstødet er en defekt på venstre forhjuls kapsel. Ingeniør Sparle – det fremgår ikke af avisreferaterne, hvem han repræsente-

rer - erklærede, at der på grundlag af fundene på de to biler ikke kan sluttes mere, end at bilerne har strejft hinanden. Af den omstændighed, at Madsen fortsatte kørselen efter strejfningsen, må sluttes, at han umiddelbart derefter er svinget til højre ind foran bagermester Larsens bil. Forudsætningen er dog, at Madsen under strejfningsen har kørt skråt til højre.

Knud Madsens forsvarer, landsretssagfører Lysholm Hansen, og forsikringsselskabets repræsentant, landsretssagfører Juulsgaard opfordrede herefter anklagemyndigheden til at rejse tiltale mod bagermester A.P. Larsen for overtrædelse af motor- og færdselsloven i anledning af sammenstødet.

Herefter blev forundersøgelsen af sagen afsluttet, og sagen gik nu til Statsadvokaten.

Først den 16. marts 1934 kan man læse i Næstved Tidende, at Statsadvokaten har besluttet at rejse tiltale mod bagermester Larsen som fører af den forulykkede bil. Tiltalen går på uagtsomt manddrab.

Nu skrider sagen imidlertid imod en afslutning – den 11. april 1934 afsiger retten i Næstved dom i sagen om ”Motorulykken ved Kyse”, som den nu betegnes. Både slagter-svend Madsen og bagermester Larsen står nu som tiltalt for uagtsomt manddrab.

Retten finder forklaringerne meget modstridende, og bremsesporene på vejen hjælper heller ikke meget til at få fastslået, hvordan bilernes indbyrdes placering har været før ulykkesøjeblikket. Retten finder det betænkeligt på grundlag af skader og mærker på bilerne at drage sikre slutninger med hensyn til de tiltaltes kørsel. Under hensyn til den således foreliggende usikkerhed med hensyn til bevist findes det betænkeligt at statuere, at nogen af de tiltalte har gjort sig skyldig i et sådant forhold, at de kan anses for strafskyldige for uagtsomt manddrab og uagtsom legemsbeskadigelse. De bliver begge frifundet for dette forhold.

Men på grundlag af vidneforklaringerne og øvrige oplysninger i sagen finder retten det tilstrækkeligt godtgjort, at tiltalte Larsen efter at have hørt medtiltalte Madsens signal har undladt at holde tilbørligt til højre, at tiltalte Madsen i hvert fald ved under de foreliggende omstændigheder at fortsætte forbikørselen har undladt at udvise den ham under forbikørsel påhvilende særlige forsigtighed, at begge de tiltalte under kørselen forbi Holløsevejen og videre til ulykkesstedet har kørt med en efter de foreliggende forhold utilladelig hastighed og undladt at udvise den nødvendige forsigtighed også af hensyn til deres egne passagerer, samt at tiltalte Madsen – som også af ham erkendt – har overtrådt bestemmelsen i § 56 3. stk. i bekendtgørelse nr. 192 af 30. juni 1932.

Slagtersvend Knud Madsen bliver idømt en bøde på 200 kr. Bagermester A.P. Larsen bliver idømt en bøde på 150 kr. De bliver også dømt til at betale hver halvdel af sagens omkostninger.

Rettens afgørelse er lidt uklar med hensyn til erstatningsspørgsmålet. Der står godt nok, at de skal betale hver halvdel af erstatningsforpligtelserne. Men hvad og hvor meget fremgår ikke af det ellers så fyldige avisreferat i Næstved Tidende.

Til slut fastslår retten, at der ikke er hjemmel til at imødekomme Larsens krav om 2.000 kr. i erstatning for tabet af hustruen, idet hun ikke kan anses for at have været forsøger.

Kilder:

Næstved Avis

Næstved Tidende

Illustrationen er fra en annonce i Næstved Tidende 1934 (Bilen er en Ford 4).

Dansk Handel og Industri 1936.

Lokalhistorisk Arkiv, Fuglebjerg.

Anders Peder Larsen begyndte som bagermester i Fuglebjerg i 1905. Efter få år opførte han ejendommen på hjørnet af Torvet og Lundevej, hvor han indrettede et stort bageri med butik i stueetagen og afholdscafé med mødelokale på 1. sal.

Bogen "Dansk Handel og Industri" fra 1936

oplyser, at bagermester Larsen beskæftiger i alt 13 personer, 6 i bageriet, 2 chauffører, 1 kusk til hestekøretøjet, 2 personer i butikken og 2 i huset.

Bogen fortæller om en energisk mand, som er startet helt i det små, og som ved hårdt arbejde opbygger en stor forretning.

I de første år var han helt alene om sin forretning – han bagte om natten og kørte om dagen ud med brød til sin efterhånden store kundekreds. Til at begynde med måtte han købe alt på kredit, men han fik efterhånden opbygget en solid økonomi, hvorved han kunne købe grund på Torvet og bygge det nye bageri, som var udstyret med alle moderne maskiner.

Anders Peder Larsen var født den 11. marts 1871 i Vallensved Sogn. Forældrene var indsidder Lars Rasmussen og hustru Mette Marie Jensen, Lund.

Beboere på Kirkeskovvej 3 Fuglebjerg

af Peter Schou

Matr.nr. 1-hb og 1-hc tilhører Gunderslevholm.

Beboere:

Hans Christensen 1810-1828.

Jens Pedersen 1839-1851.

Jens Pedersens enke 1860

Jens Nielsen 1861-1870.

Christen Hansen 1871-1913, gift med Marie Jensdatter 1873-1943 og 4.

Barn Hans Oluf Hansen 1886-1965.

Sten og Inger Meulengrath. 1966-1971

Marmeladedirektør (konservesfabrikken i Krummerup) Hans Prom Olesen 1971-1978.

Tandlæge Anne-Margrete B. Olsson 1978-1981.

Forfatter Søren Vinterberg og K.W. Noack 1982-1983 .

M. Echwald 1984.

Hanne Pedersen, Morten Nielsen og Kokkelev Allan Schultz 1985-31. juli 1986.

Og fra 1. aug. 1986 bor social- og afspændingspædagog, healer Birgitte Brostrøm og undertegnede maler, dekoratør og astrolog Peter Schou på adressen.

Christen Hansen er født 2. sept. 1838 i Gunderslev sogn, døbt 14. okt. 1838 Gunderslev sogn, død 5. juli 1913 i Gunderslev sogn, begravet samme sted. Gift med Marie Jensdat-

Stuehuset omkring 1915

ter, født 10. aug. 1848 i Sct. Mortens sogn, Næstved, død 26. okt. 1943 i Gunderslev sogn. Christen Hansen og Marie fik hjemmet i Kirkeskoven i forpagtning på livstid, da de blev gift 2. maj 1873 og det blev i familien i 2 generationer frem til 1965. Deres søn Hans Oluf Hansen førte regnskabet for Rejnstrup Brugsforening og for andre, som havde brug for det - han havde sin hånddrevne regnemaskine bag på sin cykel. Hans Oluf Hansen født 22. aug. 1886, død 3. okt. 1965, gift den 2. maj 1913 med Dagmar.

Christen Hansen deltog i krigen 1864, han blev såret i kæben og fanget af preusserne under 8. Brigades forgæves modangreb om formiddagen den 18. april 1864 i slaget ved

Dybbøl. Resten af livet bar han fuldkæg for at dække arret.

Christen Hansen huggede sine initialer og årstallet i en af ladens kampesten

Christen opførte den nuværende kampestens stald/ladebygning i 1893. Den er født med stråtag.

Christen var Herskabskusk på Gunderslevholm Gods, hvor han

traf sin Marie, som var sy pige der. Hun reparerede alt tøj og linned og syede både selskabs- og daglig kjoler, alt i hånden.

Da undertegnede flyttede ind i 1986 var stalden tækket med langhalm, og for ca. 9 år siden blev der lagt tegl på. Der var kostald og hestestald med plads til to heste. Stuehuset er med stråtag og spångavle og hulmur. I 1913 blev der bygget til, ca. 3,50 meter mod sydvest, for nu skulle der jo bo både unge og gamle. I 1922 byggede man om igen, den dobbeltfløjede gangdør blev sløjfet, og stuen blev dermed et fag større.

Engang i 50'erne blev der lagt WC og vand ind i en del af aftægtsboligen, som ikke var i brug længere. Efter 1965 blev der ført en trappe op til første sal, som nu blev indrettet med loft helt op i kippen. Før i tiden blev dette loft brugt til korn- og tørreloft. I gang, spisestue og soveværelse er de oprindelige trægulve, og i køkkenet ligger der murstensgulv med ned-

slidte sten, der hvor komfur og vask er, i køkkenet har der også været en hængslet trappestige til loftet, som man kunne hejse op i loftet, når den ikke var i brug, den er der også mærker efter i gulvet.

Opvarmingskilder:

1810 – 1965 brændeovne,

1966-1986 el og brændeovne,

1.8.1986-2003 brændeovne kun el badeværelse og varmt vand og

fra 2003 centralvarme (træ).

På gårdspladsen stod der et lindetræ, som var plantet omkring 1925. I orkanen oktober 1967 væltede træet, men man stynede toppen og rejste det op igen. I orkanen dec. 1999 klarede træet sig, men overfor stormen i jan. 2000 måtte det give op.

Peter Schou

Kilder: Kørelærer Jørgen Larsen, et af Christen Hansens Oldebørn, fotografier Skelby og Gunderslev træk af sognenes historie III div. vejvisere fra Fuglebjerg foto staldbygning Birgitte Brostrøm.

Hans Henrik Bøgh, Erik Bøgh og Fuglebjerg 1819-1899

Fra Ting Jellinge via Trørød, København og Karrebækstorp til Sneslev 1819-1833

Af Knud Danielsen

Indtil den store udstykning på Fuglebjerggaards marker øst for Næstvedvej for nylig blev påbegyndt, og man vedtog at navngive vejene og kvartererne efter Fuglebjerggaards godsejere gennem tiderne, fandtes i Fuglebjerg storkommune - bortset fra de 4 royale dronninge- og prinsesse-veje samt Katrinevej, som måtte henregnes til Hashøj kommune - kun én vej opkaldt efter en mindeværdig person: *Erik Bøghs Vej*. Derfor må *Erik Bøgh* vel regnes for at være byens berømteste søn, selv om han kun fra 1842 til 1844 boede i selve Fuglebjerg landsby, og mange fuglebjergensere forbinder måske ikke meget med hans navn. Takket være hans far *Hans Henrik Bøgh* har familien imidlertid været knyttet til Fuglebjerg storkommune i 39 år fra 1833 til 1872 og var nær ved at blive det i yderligere 14 år.

TING JELLINGE SKOLE 1819

Landsbyen Ting Jellinge ved Fuglebjerg, hvis børn i årevis daglig havde måttet gå ½ mil til og fra *Frederik 4.s* Rytterskole fra 1721 i Haldagermagle, fik endelig i 1772 efter gentagne afslag en lille skole i et gadehus ved kirken. "Læreren", som ikke havde læreruddannelse og var krøbling, døde i 1810, og efterfulgtes af den 24-årige "duelige, redeligsindede og i sit Kald,

selv under trange Kaar, virksomme" ugifte *Henrik Liunge*. Han døde 12.3.1819, hvorefter undervisningen blev passet af væver *Ole Mortensen* fra Hårslev. Kirketjenesten udførtes dog af læreren i Hårslev, der sammen med præsten, begge på hesteryg, ankom til annekskirken i Ting Jellinge.

En 24årig lærer, *Hans Henrik Bøgh*, netop færdiguddannet med karakteren "meget duelig" efter 3 år på Jonstrup Seminarium, søgte og fik embedet fra september 1819; men han udeblev uden at melde sig fra. Amtsprovsten blev naturligvis vred og meldte sagen til kancelliet, ministeriet, der "entledigede" *Bøgh* den 14.marts 1820 og gav ham en irettesættelse. Fra 1.4. til 1.7.1820 fungerede en *Hans Hansen*, derefter et årstid atter væver *Ole Mortensen* ved skolen.

Hvorfor denne unge lærer *Bøgh* søgte stillingen, og hvorfor han uden videre blev væk efter at have fået den, fortæller historien ikke. Men den fortæller en årrække tidligere om skolen: "Huset og Loftet er sunket, saa man næppe kan gaa ind i det. Der staar Stiver indvendig for at holde Loftet. Vinduerne er næsten ude. Skolestuen er ubrugelig, og der er hverken Kakkellovn, Bord eller Bænke, saa Skolebørnene maa sidde inde i Skoleholderens Stue".

Året efter blev huset nedrevet "for at opbygges af nyt Tømmer, men der fattes endnu Vinduer, Døre, Gulve at lægge, Gavl at forfærdige. Der er utroligt Træk i Huset, saa at Skoleholderen maa ligge i Sengen om Dagen. Ingen Børn har der været i Sommer, vel heller ej den kommende Vinter". Senere faldt udhuset sammen. Ved bispevisitatsen 1807 var der godt en snes elever: "6 skriver, ingen regner, nogle kender Tal, men kunde ikke lægge sammen". En ny skole blev bygget i 1826.

Det formentlig eneste eksisterende billede af Hans Henrik Rasmussen Bøgh (Annie Foss: Erik Bøgh - 1920)

BONDEDRENGEN HANS HENRIK BØGHS UNGDOM I JYLLAND

Kort før sin død i 1793 skrev sognepræsten i Trige sogn lidt nord for Aarhus *Jørgen Christensen Seidelin* i kirkebogen: "Den 29de

Mon ikke den gode lærer *Bøgh* havde opdaget, hvilke forhold han og hans familie kunne se frem til her i lærerboligen og i skolegemeningen - i hvert fald foretrak han en hjælpelærerstilling i Trørød.

Marty troløvet *Rasmus Olesen* med Jomfr. *Fridericha Bøgh*". Jomfru *Bøgh* var præstekonens søster. "Den 16de April copuleret *Rasmus Olesen* og Jomfr. *Fridericha Bøgh*, begge af Trige". De nygifte blev ikke boende i Trige hos brudens 70-årige mor *Anne Sørensdatter* og et par af brudens søstre, og sønnen *Hans Henrik*, som de fik d.3.9.1795, blev ikke døbt her. I 1801 ved folketællingen boede de i en af de tre gårde i "Rosenlund" i Granslev Sogn en snes km sydvest for Randers: "*Rasmus Olesen*, Huusbonde, 39 Aar, Bonde og Gaardbeboer. *Fridericha Hansdatter*, Konen, 1. Ægteskab, 36 Aar. *Hans Henrich Rasmussen*, 6 Aar, *Ane Rasmusdatter*, 2 Aar, deres Børn". Lige efter konfirmationen o. 1809 blev *Hans Henrik* ansat som skriver hos amtmænd *Føns* på Randers amtskontor - han havde en meget smuk håndskrift og en "næsten utrolig Færdighed i alle kalligrafiske Kunststykker".

Hans Henrik kunne tegne meget andet end pæne bogstaver og var en alsidig ung kunstner. Han burde have været kunstner, sagde hans ungdomsvenner, og efter hans begavelse at dømme havde de ret. Han lærte sig selv at tegne vellignende portrætter og at radere, malede i olie, pastel og akvarel, klippede fortræffelige silhouetter - de var populære før fotografiets tid - modellerede i voks, skar billeder i træ og alabast, spillede violin og fløjte, sang fra bladet og havde også dansetalent. Hvad mere var: han digtede, dog

har han næppe ladet noget trykke. Men han havde senere i sit chatol et grønt hefte med 12-16 komiske fortællinger på vers, som han havde skrevet mellem sit 20. og 25. år. De var meget påvirkede af *Baggesens* og især af *Wessels* stil, ubetydelige i handlingen som deres forbilleder, men i formel henseende omhyggeligt udarbejdede. Sønnen *Erik* siger rosende: "Hans Versifikation var ualmindelig let, og hans Prosodi meget sikker, og man skal i Aarene 1815-1820 ikke paavise mange Metrikere, der i den grad, som han, undgik Inversioner og rimede efter Udtalen".

Han kunne ikke lide, at man talte om hans digtning. Da man efter hans død søgte efter "den grønne bog", var den intet steds at finde. Rimeligvis har han selv tilintetgjort den. Kun to fortællinger, som sønnen i sin barndom havde listet sig til at afskrive, undgik de andres skæbne. Her er den ene:

MADSES KJØRSEL. FORTÆLLING AF HANS HENRIK BØGH. (1817)

En Bondemand, som hedte Mads,
Var just kjørt ud at hente Qvas,
Og samme Madses Hund, Present,
Var løbet med den samme Gang,
Til al Ulykke
Fik han den først at see, da han var kjørt et
Stykke,

Han havde ellers ligefrem
Med Pidsken vist den Vejen hjem,
Da den ei ansaae det for Skam,

At jage Høns og Gjæs og Ænder,
Og Katte, Kalve, Faar og Lam,
Kort alle Dyr, der ei er Venner
Af Hundeglam
Og Hundetænder.

Saa sagte Mads paa Vognen aged,
De Brune lunted kun saa smaat
Og pænt, som selv de fandt det godt,
Men denne Kjørsel vared blot,
Til Kjøteren Present, som jaged
Langs Veien, en Flok Agerhøns opdaged,
Thi Hønsene opdaged den igjen,
Og skræmte af den lækkersultne Ven,
Med Sus og Støi
Tilveirs de fløi
Den første Vei den bedste,
Og den gik netop foran Madses Heste.

Mads havde paa den magelige Tuur
I Stilhed taget sig en Luur,
Men den fik hurtigt Ende;
Han vaagnede og vilde skjende,
Men dertil fik han ingen Tid,
Thi Bæsterne tog paa at rende,
Saa de løb rent fra deres Smule Viid,
Og lige saadan gik det selve Manden,
Han kjørte saa at sige fra Forstanden.

Det gik i strygende Gallop
Ad Bakke ned, ad Bakke op,
Og saasom Vognen hopped let,
Og Føret var forbistret slet,
Og Sædet kun et Agebrædt,
Der ikke var særdeles blødt,
Ialtfald mindre blødt end Kroppen,
Blev denne ubarmhjertigt stødt

Ved begges Mod-hinanden-Hoppen.
Dog varede det kun
En Stund,
Før Brædtet gled
Og han sank ned,
Saa lang han var, paa Vognens Bund.
Men der var ikke
En Smule blødere at ligge -
Nei tværtimod! Just her fik Manden
Først gennemstødt sin hele Krop
Saa grundigt, at vist mangen Anden
I hans Sted havde givet Aanden op.

Men saa fortvivlet blev dog ei vor Mads,
Han indsaæ, at det kunde været værre,
Og sukked ydmygt: "Gud skee Lov, Vorherre
Har ikke gjort os Mennesker af Glas!"

Nu foer de tvende Dyr med dobbel Fart
Bagefter Fuglene ad Veien frem,
Og Manden i sin Vogn som næste Part
Kom ligerviis i Hælene paa dem.
Han kunde ikke faa en Lyd af Munden,
Men kunde ikke han, saa kunde Hunden,
Den kommandered lystigt væk
Til Hestenes og Kudskens Skræk
Og sprang af Glæde ved at see,
Hvor flinkt de lystred alle Tre.

Mads havde lagt en halv Miilsvei paa Bagen,
Og nu var han af denne Agen
Saa led og kjed,
At han til Slutning smed
Sig ned
Fra Vognen, og var henrykt ved at føle,
Hvor blødt han laa i en af Veiens Pøle.

Dermed var Kjørselen forbi,
Og det fandt Mads sig roligt i.
Han raisonnerede som saa:
"Kan man ei kjøre, maa man gaa,
Og heller gaa, selv i det værste Føre,
End komme saa elendigt op at kjøre,
At Kjøterhunden bliver den,
Der raader for, hvor man skal hen!" -

Men Bæsterne, de foer afsted,
Alt hvad de kunde og blev ved,
Til de fik knækket Boldt og Stang,
Og Svingleme fra Hamlen sprang,
Da prøved´ de først ret at flyve -
Men saa kom Madses værste Smæk!
Det var: at de blev stjaalne væk -
Formodentlig af Hestetyve.

Heraf kan drages en Moral,
Der i sig selv er ei saa gal.
Den er, at man af flere Grunde
Skal vogte sig for gale Hunde -
Item: at man bør ei forsømme,
Som Kudsk at holde paa sin Tømme -
Og endelig: at man bør fare frem,
Saa man ei kjører ud og maa spadsere hjem.

Hans poetiske produktionstid sluttede meget tidligt. Nogle alvorlige digte, som senere var skrevet i det omtalte hefte, viste kun, at den ungdomsfriskhed, som gik igennem hans fortællinger fra 1820, allerede var tabt i 1830, og et påbegyndt manuskript til en større fortælling i prosa indeholdt kun et par indledende kapitler uden større værdi - og han destruerede dem nok selv.

Den unge amtsskriver havde mange andre evner og interesser, bl.a. i naturvidenskabelig retning; han syslede med fugle og krystaller, han lavede optiske trylleskiver, et camera obscura, et panorama, et diorama, magnetiske og elektriske apparater, solskiver og meget mere, der alt sammen levende optog ham.

Men han gik af vejen for alvor at gøre sig gældende indenfor nogle af disse felter. Opfordrede hans venner ham til virkeligt at udnytte sine store evner, svarede han: "Hvad kan det nytte?" - "Han var en af de faa," fortæller sønnen i sine erindringer, "der kan alt, hvad de vil, men han kom egentlig aldrig til at gøre noget, thi saa snart han havde overbevist sig om, at han kunne magte en Opgave, betragtede han sig som færdig med den, og prøvede sin Styrke paa noget andet".

Han gik af vejen for alle vanskeligheder, og han manglede tro på sig selv, eller han manglede "Evnen og Viljen til at ville". Og i mange spørgsmål havde han sin egen ejendommelige opfattelse; han var rettænkende og godmodig, beskeden og nøjsom. Sammenholdt med hans mange kundskaber og interesser var det vel meget fornuftigt, at amtmanden efter 8 års samarbejde bekostede hans ophold på Jønstrup Seminarium 1816-19 for at tage skolelærer-eksamen. Den tog han med udmærkelse i så godt som alle fag, men

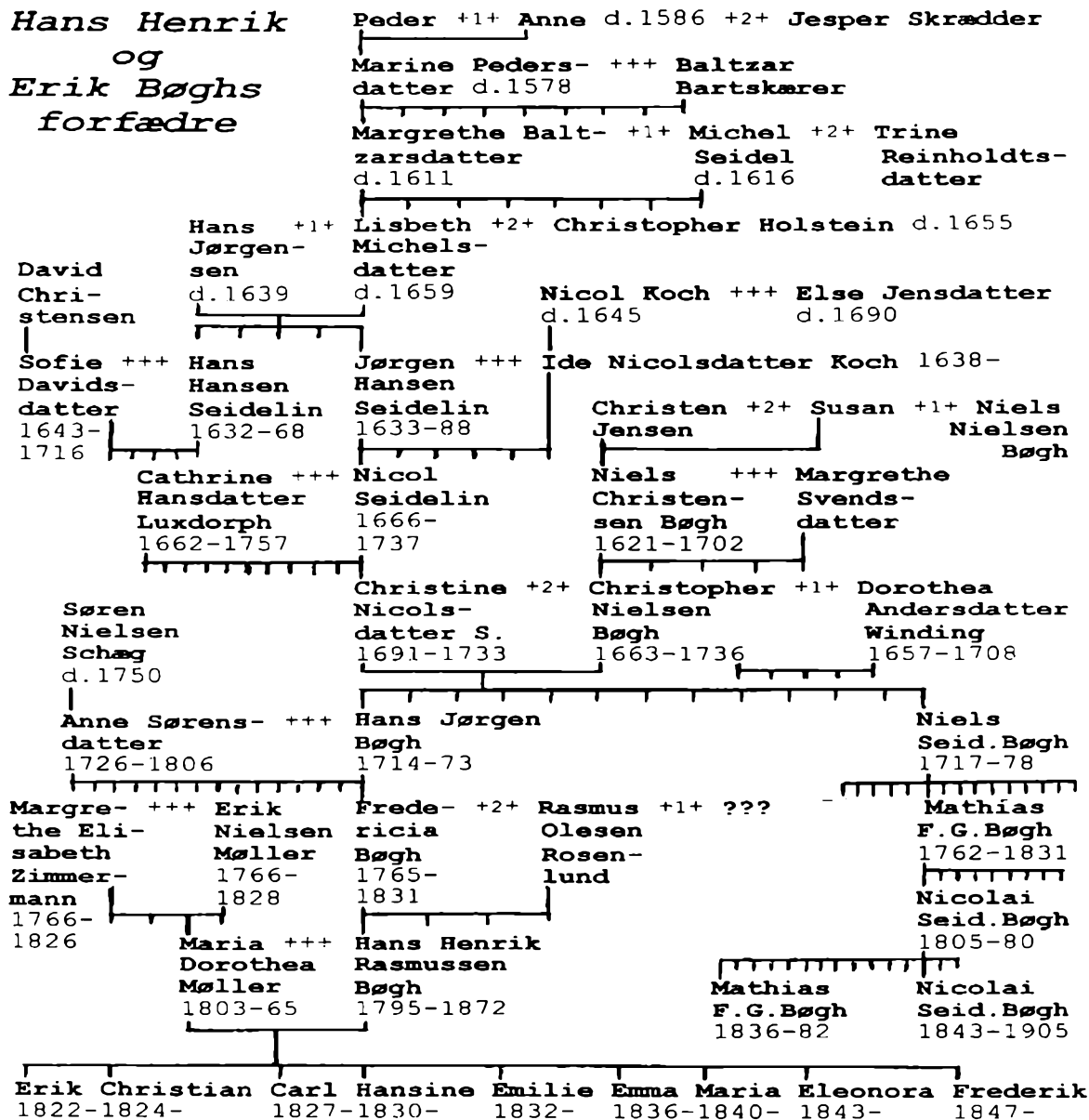
dermed var den sag færdig, og lige så lidt som han blev professionel digter, maler, kobberstikker, billedhugger, billedskærer, musiker, sanger eller danser - nogen virkelig skolemand blev han heller aldrig, selv om han foreløbig blev ved sin skole, dog uden at få udnyttet sine evner her.

BØGH-SEIDELIN-SLÆGTEN

I sine erindringer skrev sønnen *Erik Bøgh* i 1894, at den vigtigste naturgave, som han fik i arv efter faderen, var "Evnen til metrisk Digtning", og han søgte tilbage i slægten efter "den Arvesygdom, man kalder poetiske Anlæg", men fandt kun én *Bøgh*, som tidligere havde bevæget sig ind på poesiens parnas, nemlig oldefarbroderen, provst *Niels Seidelin Bøgh* (1717-78) i Kerteminde.

Erik Bøgh mente i øvrigt, at forfædrene igennem utallige slægtled havde ført en stilfærdig tilværelse som bønder og ikke mindst som præster og provster, kendte for deres store frugtbarhed, som især resulterede i mange døtre samt sønner, der døde tidligt. Og at de hverken havde gjort sig bemærket ved berømmelige eller fordømmelige handlinger. Nogle berømtheder i Seidelin-Bøgh-slægten fra 1600tallet må have undgået hans opmærksomhed, skønt han kendte "Stamtavle over Familien Seidelin" fra 1877, hvori de er nævnt:

**Hans Henrik
og
Erik Bøghs
forfædre**

De tidligst kendte i slægten er fra Helsingørkanten. *Peder og Anne* (d.1586, også gift med *Jesper Skrædder*) havde datteren *Marine Pedersdatter* (d.1578), som blev gift med *Baltzar Bartskeerer*. Deres datter *Margrethe Baltzarsdatters* (d.1611) mand *Michel Seidel* (d.1616), som kom fra Pommern eller Østpreussen, blev rådmand og 1602 byfoged i Helsingør - og blev efter hendes død gift med *Trine Reinholdtsdatter*.

Michel og Margrethe fik 8 børn, hvoraf *Lisbeth Michelsdatter* (d.1659) først var gift med handelsmand i Helsingør *Hans Jørgensen* (d.1639), senere med *Christopher Holstein* (d.1655).

Hans og Lisbeth fik 4 børn, hvoraf 2 antog morfaderens navn med hunkønssendelsen -in: *Seidelin*. Det var *Hans Hansen Seidelin* (1632-68) og *Jørgen Hansen Seidelin* (1633-88), som i 1653 begge "deponerede fra Helsingørs Skole og fuldendte deres teologiske Studier med Ære, drog derefter udenlands i 3 Aar og opholdt sig ved forskellige Højskoler, erfarede i Upsala, at Kong *Carl Gustav* vilde bryde Roskilde-Freden 1658 og gaa imod København, rejste derfor hemmelig bort og bragte Kong *Frederik d.3.* personlig Budskab derom, som da skal have fattet for dem den første Naade; under Københavns Belejring 1659 gjorde de megen Nytte ved deres Mod og Kundskab til det svenske Sprog og i Ingeniørvæsenet, og efter Krigen fik de god Befordring i den gejstlige Stand, som de fra Ungdommen havde opofret sig til". De hav-

de bl.a. som spioner opsnappet målene på svenskernes stormbroer og stiger og fået voldgravene gjort så meget bredere, at stormbroerne var for korte, så der druknede flere svenske angribere i voldgravene, end der dræbtes på voldene. Det lykkedes derved at slå svenskerne tilbage.

Hans Seidelin blev i 1660 første residerende Kapellan ved St. Olai Kirke i Helsingør og gift med *Sofie Davidsdatter* (1643-1716), datter af provsten *David Christensen*, blev 1665 sognepræst ved Holmens Menighed i København, provst og kgl. hofprædikant, og i 1667 magister, men døde allerede 1668.

Broderen *Jørgen Hansen Seidelin* (1633-1688) blev 1662 sognepræst i Sjelle, Skjørring og Laasby, 1676 provst i Framlev herred, 1679 slots- og sognepræst i Skanderborg, Skanderup og Stilling og provst dér. Med sin hustru *Ide Nicolsdatter Koch* (f.1638), datter af ridder *Nicol Koch* (d.1645), kom Nicol-Nikkel-Nicolai-Niels-navnet ind i familien. De fik 6 børn. *Nicol Koch* var storkøbmand med et Østersøhandelskompagni, blev *Christian 4.s* betroede chef for eskadrer i mange af kongens personlige ærinder, siden general-toldinspektør med stor politisk indflydelse på sundtolden, som i flere århundreder var Danmarks vigtigste indtægtskilde.

Deres ældste barn var *Nicol Seidelin*, (1666-1737), der 1685 blev kapellan hos faderen, 1687 sognepræst i Lundum og Hansted, 1688 i Skanderborg, Skanderup og Stilling, 1702

provst, "Jubellærer" (dvs. holdt 50-års jubilæum) og fik 1735 tilbud om Viborg bispestol. Med *Cathrine Hansdatter Luxdorph* (1662-1757) fik han 11 børn.

Deres næstældste datter, *Christine (Kirstine) Nicolsdatter Seidelin*, (1691-1733), blev i 1710 gift med sognepræst i Trige og Ølsted, *Christopher Nielsen (Nicolsen) Bøgh* (1663-1736). Han var søn af præsten i Fjellerup-Glæsborg, *Niels Christensen Bøgh* (1621-1702), hvis far *Christen Jensen* var tømrer i Viborg. Han var gift med *Susan*, hvis første mand hed *Niels Nielsen Bøgh*, og *Christen* gav således deres søn *Niels* efternavn efter sin formand i ægteskabet og bragte derved *Bøgh*-navnet ind i slægten. Han satte *Niels* i Viborg skole "paa det han skulde sin Frelser den Herre Jesus Kristus helliget være, som og selv kaldes en Tømmermands Søn".

Christopher N. Bøgh var enkemand efter *Dorothea Andersdatter Winding* (som var enke efter begge de to foregående præster her!). Han blev 1719 provst i V. Lisbjerg herred og fik med *Christine N. Seidelin* 9 sønner og 3 døtre - og havde foruden 5 børn fra første ægteskab.

Den næstældste søn, *Hans Jørgen Bøgh* (1714-1773) fik i 1738 straks efter sin teologiske embedseksamen faderens gamle præstekald i Trige og Ølsted. Hans blev i 1744 gift med *Anne Sørensdatter* (1726-1806), datter af en fæstebonde *Søren Nielsen Schæg*; dennes første kone hed også *Anne Sørensdatter*, men døde

barnløs i 1725, så han gav datteren af andet ægteskab hendes navn. *Hans Jørgen Bøgh* nåede med *Anne Sørensdatter* at få 14 *Bøgh-børn*. - En svigersøn, den tidligere nævnte *Jørgen Christensen Seidelin*, efterfulgte ham som præst i Trige og Ølsted i 1773, døde i 1793.

Hans yngre bror, provst i Kerteminde *Niels (Nicol) Seidelin Bøgh* (1717-78), *Erik Bøghs* oldefarbror, havde ifølge *Erik Bøgh* gjort sig vidt berømt som skjald på pasnasset ved forskellige værker. Allerede som ung teologisk kandidat udgav han et stort originalt bind salmer, kaldet "Den sjungende Theologicus", der indeholdt en række systematisk ordnede salmer til de to første trosartikler. Senere var han som skibspræst i Algier, og han skrev efter dette ophold i 1747 eposet "Den Algierske Freds-Historie". Nogle år før sin død påtænkte han udgivelsen af et ugeskrift på vers som skulle omhandle de forskellige religionslærdomme, men da han hverken havde tilstrækkelig penge eller tid, udkom der kun et brudstykke med titlen "Poeten". Poesi findes ikke i skriftet, men han er selv meget optaget af sine ejendommelige tanker. Han fik dog tid til at få 14 børn, blandt dem provsten og forfatteren *Mathias Frederik Georg Bøgh* (1762-1831), som med præstedatteren *Victorine Juliane Fog* fik 9 børn. Sønnen provst *Nicolai Seidelin Bøgh* (1805-80) og hans sønner, forfatterne *Mathias Frederik Georg Bøgh* (1836-82) og *Nicolai Seidelin Bøgh* (1843-1905) havde nær tilknytning til *H.C. Andersen*, som hos dem traf *Erik*

Bøgh.

Tilbage til *Hans Jørgen Bøgh*: hans yngste, 14de barn, datteren *Fredericia Bøgh* (1765-1831) blev som nævnt d.16.4.1793 gift med den jyske bonde *Rasmus Olesen*, senere ejer af en af gårdene med det romantiske navn "Rosenlund" ved Randers, og han fik derfor på egnen tilnavnet "*Rosenlund*". De fik 4 børn.

Den ældste, sønnen *Hans Henrik, Erik Bøghs* far, fik begge forældres efternavne: *Hans Henrik Rasmussen Bøgh* (1795-1872) - så *Bøgh*-navnet fortsatte til *Erik Bøgh*, som påstod, at han ville have følt det pinligt at optræde som digter med efternavnet *Rasmussen* eller *Rosenlund*!

HANS HENRIK BØGH I TRØRØD 1819-21

Så er vi fremme ved skolelæreren, som søgte, men alligevel ikke ville til Ting Jellinge Skole, og i stedet blev hjælpelærer i Trørød. Skolen her var en af de 5 "Prinsesseskoler", som *Frederik 4.s* søster, arveprinsesse *Sophie Hedevig*, som ejer af Dronninggaard og Frederiksdal grundlagde på sine godser i 1721, de 3 i Søllerød sogn: i Søllerød/Øverød, i Nærum og i Trørød. I Trørød foregik undervisningen i skoleholder *Caspar Fidelers* gadehus, indtil en voldsom brand i Trørød by i 1781 lagde skolehuset og 4 tætliggende gårde på gadens nordside i aske. I vinteren 1782-83 byggede man en ny skole, som dog o.1815 var næsten lige så forfalden som de andre 60 år ældre Prin-

sesseskoler. Taget var da helt forrådnede, kakkelloven så dårlig, at den ikke kunne bruges til opvarmning på grund af brandrisikoen - hele huset trængte til en hovedreparation.

Det var således næppe boligforholdene her, der fristede unge *Bøgh* frem for Ting Jellings, og måske heller ikke børnenes kundskaber. Læreren var fra 1800 den ikke-seminarieuddannede student *Andreas Leth*, 50 år gammel i 1820. Amtsprovsten fandt ham ganske uduelig,

Trørød Skole fra 1783, Hans Henrik Bøghs skole fra 1819-21, står stadigvæk - gennemrestaureret - i haven bag skolen fra 1823 som den eneste bevarede skolebygning, der minder om de oprindelige 5 "Prinsesseskoler" fra 1721. (Thomas Børresen foto Søllerødbogen 1971)

han "manglede ikke Kundskaber, men havde ingen god Undervisningsmetode og manglede Flid. Ved Overhøringen befandtes Sangen nogenlunde, Indenadslæsningen er slæbende, udistinkt og med syngende Tone, i Religions-historie og Katekismus var Børnenes Svar saare indskrænkede og ufuldkomne, Børnenes Tænk-somhed i det hele taget kun lidet opvakt, især udi Regning, Skrivning og Skriftlæsning maadelig, Udenadsbogstavering maadelig". I 1817 fandt han, at skolen "var endnu lige saa slet som den i mange Aar har været, thi ikke at tale om Børnenes Fremgang i Boglæsning, Skriftlæsning, Regning o.s.v. var meget maadelig saa forstode de ikke et Ord af hvad de udenad havde lært tankeløst at opremse af Lærebøgerne, i Religion og Bibelhistorie, hvori de røbede den største Dumhed og Van-kundighed. Sikkerlig fortjente Skolelærer *Leth*, som den der ikke vil eller ikke kan opfylde sine Pligter at renoncere fra sit Embede". Endelig i 1820 blev han efterfulgt af den seminarieud-dannede 29årige *Anders Larsen*. Allerede i 1821 konstaterede Biskop *Münter* ved sin visitats, at undervisningen var forbedret siden *Leths* tid og og provsten skrev i 1822: "Han har næppe 2 Aar haft denne Skole og bragt alt saa vidt. Fremtiden lover glædeligt Haab." Børnetallet steg fra 33 i 1800 til 68 i 1820, så der kan jo nok have været brug for en hjælpelærer; men om *Bøgh* nåede at hjælpe *Leth* eller først sammen med *Larsen* bidrog til kundskabernes fremme, vides ikke. Efter en årrække knob det også med *Larsens* engagement, og med 110 skolebørn i 1828 kom der

igen hjælpelærer i Trørød.

Men skolehuset var i *Bøghs* tid stadig det gamle fra 1783. I 1817 var det besluttet at bygge en ny skole, mere for lærerfamiliens velbefindende end for skolebørnenes. Landets pengeød og flere års uenighed om udseende og bygningsmateriale forsinkede planen, så den ny skolebygning først var til overdragelse til sognets skolevæsen 18.3.1823. *Bøghs* skolebygning blev skænket skoledistriktet til udhus, men dette lille bindingsværks-skolehus fra 1783 er blevet gennemrestaureret og står endnu i dag velbevaret i haven bag den nye skole fra 1823 som den eneste bevarede skolebygning, der minder om de oprindelige Prinsesseskoler.

HANS HENRIK BØGH FLYTTER TIL KØBENHAVN 1821

Efter at have været hjælpelærer i Trørød blev *Bøgh* i 1821 lærer ved Garnisons Skole og fik logis i Nybørs nr.63 hos den velhavende 55årige *Erik Nielsen Møller* i det gode embede som bropasser og havnefoged i København. Han var vel efterkommer efter en af vore mange møllere, og hans 55-årige hustru, *Margrethe Elisabeth Zimmermann*, synes - ligeledes efter sit navn - at have haft en tysk tømmermand til stamfader. Deres to sønner var flyttet hjemmefra, men den eneste datter *Maria Dorothea Møller* (1803-1865), boede hjemme.

Noget tyder på, at begge *Møllers* sønner også var unge lærere, uddannet på Jonstrup

Seminarium. Den ene med faderens navn *Erik Nielsen Møller*, født i København ca. 1797, blev dimitteret sammen med *Hans Henrik* i 1819 (dog kun med karakteren "ej uduelig") og har nok arrangeret denne indlogering. Han kom til Jylland og døde 1835, så den morbroder til *Erik Bøgh*, som i 1840 lånte ham 100 Rdl. til studierne og også var Jonstrup-uddannet, må være den anden bror.

Ikke overraskende blev *Hans Henriks* lejemål mere varigt - den 22.8.1821 viedes i Vor Frelses Kirke "Ungkarl og Skolelærer *Hans Henrik Bøgh*, 26 Aar gl. logerende ved Nybørs No.63 og Jfr. *Maria Dorothea Møller*, 19 Aar, hos sin Fader Bromand og Havnefoged *Møller*". Forlovere var "Brudens Fader *E.N. Møller* og hans Broder *F.C. Møller*, Havnefoged boende i Lille Torvegaden No.131".

Om det unge pars to fædre fortalte *Erik Bøgh* "den kuriøse Historie, at Pengeforandringen (efter statsbankerotten 1813) paa en for begge lige uventet Maade havde bragt den ene paa Fode og den anden på Knæene:

Min Mors Fader, der var velhavende og havde et indbringende Embede, blev gældbunden for Livstid derved, at han den Gang, "da Pengene ingen Værdi havde", byggede sig et lille Landsted i Nærum, som siden, da det skulle betales i den nye Mønt, blev saa dyrt, at han først maatte sælge det og siden til sin Død hvert Aar gøre Afbetaling på Byggesummen.

Min Faders Fader havde derimod for laante Penge købt en Gaard, hvori han selv Intet ejede. Netop på den Tid, da Pengekursen var sunket dybest, og Panikken steget til sit højeste, fik han sin Hovedprioritet opsagt. Han spændte da sine bedste Heste for sin Stadsvogn, kørte til Randers, solgte dem og den og gik hjem. Men, da han kom tilbage til Gaarden, havde han Penge til at udbetale den hele Købesum for Ejendommen!" *Erik Bøgh* så aldrig sin farfar; hans farmor levede længst af bedsteforældrene, til 1831, men han omtaler hende aldrig.

NYBØRS NR. 63, 1. SAL TIL HØJRE OG TIL VENSTRE

Omkring 1620 byggede *Christian 4.* Knippelsbro og Børsbygningen, og herimellem opførte den store finansmand og byggematador *Henrik Müller*, som o.1650 var byens største private grundejer og generaltoldforvalter for hele riget, en smuk række mondæne, sammenbyggede 3-4-etages gårde, "De seks Søstre" eller "Nybørs", beregnet til udlejning eller salg til den velhavende overklasse.

Nærmest Børsen lå Nybørs nr. 63 (nu Børsgade nr.42), i hvis stueetage *A. Josty* havde konditori. På første sal boede den - trods uheldet med landstedet i Nærum - velhavende gamle havnefoged *Erik N. Møller* og hans familie. Ovenover boede et par velhavende enker, en værts-husholder, en silke- og klædehandler og en proviantforvalter. Da *Maria* i 1821 blev gift med

skolelærer *Bøgh*, fik den unge familie den lille lejlighed til højre for trappegangen, de gamle blev i den store til venstre.

Maria stod for den fælles husholdning, og husførelsens problemer bekymrede skolelæreren sig ikke om. Man ved ikke meget om hende, udover at hun skal have været meget smuk og fik ti børn. Hendes liv er sikkert gået ret ubemærket hen i slid og slæb med den voksende børneflokk under efterhånden trange økonomiske kår. På børnene synes hun ikke at have øvet nogen særlig indflydelse, heller ikke har de arvet deres kunstneriske evner efter hende, men ubetinget efter faderen, der jo var en ganske ualmindelig og mangesidig begavelse.

"De seks søstre" eller "Nybørs" fra ca.1650 og Børsbygningen fra ca.1620, set fra Knippelsbro. Erik Bøghs fødehjem, Nybørs 63 1.sal, er det sidste hus inden Børsen, midt i billedet. (Københavns Bymuseums Billedarkiv)

Havnefogedens levede fornemt efter datidens forhold. Der var fuldt op i spisekammer og kælder, overflod af sølvtøj, ægte porcelæn og fint slebne glas, bjerge af linned og dækketøj. Deres lejlighed bestod af fire værelser på stribe: et kontor, en dagligstue, et sovekammer, og - hvad man efter datidens skik kaldte: "Salen". Alle var værdigt, men nøjsomt og enkelt udstyret efter tidens stil, empirestilen. Til daglig opholdt man sig og spiste i dagligstuen. Forhøjningerne ved vinduerne var især kvindernes foretrukne pladser, hvor de sad med deres håndarbejder og samtidig kunne følge med i gadelivet.

Salen var den tids fine stue, der kun blev brugt ved selskaber og højtider. Her stod møblerne symmetrisk langs væggene. Salen var en trefagsstue med hvidskuret gulv; mellem vinduerne med deres tynde gardiner var der pillespejl og kommode, på den ene sidevæg stod der et mahognichatol og et par højryggede egetræstole, på den anden en stor sofa, der ligesom stolene var betrukket med sort stof. Når der var gæster, trak man stole og borde ud på gulvet, så der var plads til et middagsselskab. På midtervæggen var der et klapbord og to stole på hver side af en dør, og over hver af disse borde hang der et skilderi, det ene forestillede den brig, der i sin tid havde ført havnefogeden som superkargo til Ostindien, og det andet gengav Københavns bombardement og Frue Kirkes brand 1807.

ERIKS FØDSEL D. 16., 17. eller 18. JANUAR 1822? NIELSEN ELLER NICOLAI?

I havnefogedens familie havde det været skik at komme til verden den 17. januar. Han var selv født på den dag, en af hans sønner ligeledes, og en af hans forældre havde også denne fødselsdato.

Ifølge kirkebogen og dåbsattesten var det også den 17. januar hans datter i 1822 fik sit første barn, *Erik Nielsen Bøgh*, opkaldt efter ham. Men *Erik* blev født kl. 12 midnat enten natten før eller efter d. 17., og da det store ur i "Salen" aldrig gik nøjagtigt - somme tider alt for hurtigt, andre alt for langsomt - var der senere tvivl om, hvorvidt han var født den 16., den 17. eller den 18. januar.

Det store ur var et ganske mærkværdigt mekanisk kunststykke. Det viste ikke blot dato, time, minut, sekund og måneskifte, men det kunne med sit klokkespil udføre 6 forskellige koraler, salmemelodier, ganske vist falske, en hver time. Så kunne der gå et par uger, hvor det ikke ville spille eller i stedet knurrede som en spinderok. Når det gik over, kunne uret midt om natten give sig til at spille: "Nu vel an, vær frisk tilmode" eller "Vågn op og slå på dine strenge". Nu ville skæbnen, at i det øjeblik den lille *Erik* kom til verden, slog uret 12, og klokkespillet istemte umiddelbart efter koralen: "Af Højheden oprunden er". Morfaderen, der - som mange gamle søfolk - var meget overtro-

isk, tog det som et ufejlbarligt godt varsel om, at den nyfødte skulle blive noget stort.

Ved dåben d. 24.2.1822 i Vor Frelsers Kirke fik drengen navnet *Erik Nielsen Bøgh*, ikke - som mange steder, f.eks. i Dansk Biografisk Leksikon, angivet: *Erik Nicolai Bøgh - Nicolai* var et populært navn i familien. Han burde jo hedde *Erik Hansen Bøgh*; om præsten har skrevet forkert, eller om det var til ære for morfaderen *Erik Nielsen Møller*, hvis sønner vist også fik efternavnet *Nielsen Møller*, vides ikke. *Erik Bøgh* skrev sig selv: *Nielsen*. Det var en række præsentable faddere, der fulgte ham til dåben, nok fra havnefogedens fine omgangskreds:

"Fru Etatsraadinde *Holten*, Gl. Strand
Jomfr. *Margrethe Cathrine Holten*, Bag Børsen
No.74
Viinhandler *Nielsen* i Brogaden No.3
Grosserer *D. Suhr* på Gammeltorv
Grosserer *From* i Rosenborggaden og
Grosserer *Tvermose* på Kultorget"

SKOLELÆRERENS SPECIELLE INTERESSER OG SPECIELLE PÆDAGOGIK

Huslivets bryderier og spædbarnspasning overlod *Hans Henrik Bøgh* til sin smukke 19-årige kone og hendes hushjælp. Som lærer ved Garnisons Skole skulle hans mangesidige begavelse komme både ham og eleverne til gode. Foruden hans kunstneriske udfoldelser var det især naturen og naturvidenskaberne, der var gen-

stand for hans interesse, og næsten i alle grene af disse vidste han mere end ikke-fagmænd plejede at vide. Han eksperimenterede, mikroskoperede, lavede opfindelser og læste tidsskrifter om de mærkeligste emner.

Hans læsning af den schweizisk-franske forfatter og filosof *Jean Jacques Rousseau* (1712-78) kom til at præge ham på mange måder. *Rousseaus* romantiske tro på naturen og landlivets gavnlige virkninger på moralen har måske tilskyndet ham til hans ansøgning om stillingen i Ting Jellinge. Også hans pædagogiske filosofi havde han fra *Rousseau*: man skal heller ikke her brydes med naturen, barnet skal opdrages i frihed, lære ved egne erfaringer og udvikle sig frit efter lyster og anlæg.

Fra *Rousseau* havde han også en deistisk gudsopfattelse: troen på en gud, der engang har skabt verden med fysiske og moralske love, som virker ubrydeligt, og hvori Gud intet indgreb foretager senere, ikke griber ind i den enkelte menneskeskæbne; tro på en fornuftbegrundet moral og på sjælens udødelighed. Hans fornuftsreligion førte ham dog aldrig ud til ateismens yderlighed. Ville nogen gøre ham opmærksom på, at fornuften hverken kunne bevise Guds tilstedeværelse eller sjælens udødelighed, så blev han oprørt, men gik af vejen for en alvorlig disput.

Hans historieundervisning var præget af hans dybeste ringeagt for den gængse historiefremstilling. "Der er saa lidt Sandhed i det, den for-

tæller os. Det er altid de sejrende, der har besørget Optegnelserne. De har ladet sig selv paadigte alle optænkelige Fortjenester, og sørget for at man paaløj de overvundne alle mulige Misgerninger" - sagde han, og skønt han i almindelighed udtrykte sig meget varsomt, af tvang hans retsfølelse og sandhedskærlighed ham mange udtalelser om historiske personer - de danske konger, *Luther*, bibelens kong *David* - der i høj grad skurrede i datidens øren.

Han var beskeden og godtroende, dømte alle mildt, gjorde kun, hvad han troede, var rigtigt, og sagde kun, hvad han mente - men gik af vejen for at opfylde besværlige pligter, hvor det blot nogenlunde lod sig gøre, enten ved en opsættelse, til det var for sent, eller ved sløv opgivelse, motiveret med et håbløst: "Hvad kan det nytte". Han savnede praktisk initiativ og energi.

LILLE ERIK FLYTTER IND HOS MORMOR OG MORFAR

I 1824 blev *Hans Henrik* lærer ved Frue Sogns Borgerskole, begge familier flyttede hen i Nybørs 67, og det unge par ventede deres andet barn. *Christian Anthon* blev født d. 29.10.1824 og døbt i Vor Frelses Kirke d. 19.12.1824. Fadderne var denne gang mere jævne folk, et par militærfolk vel venner fra Garnisons Skole:

"Madam *Lovise Fisker*, Nye Børs No.65 (ølhandlerfrue)

Jfr. *Christiane Smelling*, Nye Børs 63 (urtekræmmerdatter)

Krigsraad *Kreutzburg*
Krigsassessor *Wilstrup*
Havnefoged *Møller* (senior) og Gjordemoder
Schaltz."

Nu flyttede lille *Erik* over til bedsteforældrene; oprindelig var det ment som et midlertidigt ophold, men det viste sig at blive langvarigt. Han kom til næsten udelukkende at tilbringe sine første 5-6 barndomsår her og blev på grund af sin usædvanlig tidlige udvikling, sit hurtige nemme og sin sikre hukommelse især morfaderens kælebarn i det velhavende hus, omgivet af beundrende kærlighed. Bedstefaderen var en barnlig sjæl, og drengen, der var lidt gammelklog, udviklede her sine anlæg for snusformuft.

Blandt hans første og tydeligste barndomsminde var, når bedstefaderen efter aftensmåltidet fik besøg af 6-8 gæster, mest jævnaldrende gamle, joviale søkaptajner, danske, tyske, finske. Så blev det ene af klapbordene flyttet ud midt på gulvet, der blev anbragt to lysestager og en lysesaks, og midt på bordet blev sat en stor bolle dampende, velbrygget punch af ægte gammel rom, sukker og citronsaft. Hver af gæsterne fik et ølglas og en underkop. Når de havde sundet sig lidt ved deres lange piber og drøftede dagens spørgsmål, begyndte de på viserne, og de gamle trofaste sjæle sang med rørende varme og begejstring de viser, der havde været nye i deres ungdom.

"Jeg glemmer aldrig", skrev *Erik Bøgh* senere i

sin Avis, "disse Gubbers andagtfulde Sang omkring Punchebollen efter Visebogen, deres højtidsfulde Alvor, naar de istemte: "Om hundred Aar er alting glemt"." De fleste af sangene var muntre drikkeviser, skønt de ofte havde et anstrøg af sentimentalitet; men havnefogeden og hans venner, søkaptajnerne, sang dem af hele deres hjerte. Det var i "de gode gamle" 30-40 årige drikkevisers sidste blomstringstid før de nye vaudeville-sange. Når *Sofus Zahles* fædrelandssang, hvor slutningslinierne lød:

"Velsignede Danmark, din Lykke er stor,
Gid længe Kong Frederik maa styre dit Ror"

blev sunget, kom der uvilkårlig en så højtidelig stemning over den gamle kongetro undersåt og embedsmand og dem alle, at de stiltiende rejste sig og tømte glassene til bunds.

Først når vægterens dybe bassolo havde lydt ude på gaden klokken elleve - allerede en time over borgerlig sengetid:

"Gud Fader os bevare.
De Store med de Smaa.
Hans hellig Engleskare
En Skanse om os slaa!"

blev der sunget en slutningsviser, og man tog afsked med hinanden.

Drengen kunne siden de gamle, naive og sentimentale viser udenad. Det fik stor betydning

for den senere eminente visedigter og rimsmed *Erik Bøgh*, at han som lille dreng i så hyggelig og harmonisk atmosfære fik et minde om datidens viser, som han aldrig glemte.

MORMODERENS DØD 30.10.1826

Efter at *Møllers* og formentlig også den unge familie var flyttet over på den anden side af Knippelsbro til Strandgade 47, døde den 60årige "*Margrethe Elisabeth Møller fød Zimmermann*" d. 30.10.1826 og blev d. 3.11.1826 begravet på "Holmens protestantiske Kirkegaard uden for Østerport", anlagt 1666 "for Kongens Matroser og Søfolk", nær Garnisons Kirkegård.

Fem år gammel måtte *Erik* ganske uforskyldt døje svære samvittighedskvaler ved mormoderens død. Fra moderen og barnepigen havde han hørt om, at noget var giftigt - ja dødbringende - at spise eller røre ved. Han havde lige fået en kridtpibe og ville vise kokkepigen *Stine* de flotte sæbebobler, han kunne lave. Hun stod i køkkenet og lavede havresuppe til den syge mormor. Hun ville ikke have det svineri, men den sidste store purpurrøde boble svævede hen og brast lige over skålen med havresuppen. Om aftenen, da han var kommet i seng, kom den gamle tjenestepige *Ane*, der havde våget over den syge, og fortalte, at mormoderen med et suk havde lukket øjnene og var død en halv time efter, at hun havde slukket tørsten med havresuppen.

For *Erik* stod det klart, at den giftige sæbeboble i havresuppen havde taget livet af mormor, og frygten bekræftedes, da vaskekonen næste dag på hans spørgsmål, om sæbevand er giftigt, viste sine rødskoldede hænder og fortalte, at hvis børn drikker det, så dør de. For at få vished for vaskekonens påstand og afsone sin forbrydelse ved at lide samme skæbne som mormoderen, sugede han en mundfuld sæbevand op gennem kridtpiben og sank den for et øjeblik efter at fortryde sin heroisme og skrigende tilkaldte hjælp: "Gift! Gift! Gift!, jeg har drukket Sæbevand!" Både *Stine*, *Ane* og faderen kunne berolige med, at sæbevand var uskadeligt, ligefrem sundt, "det renser Tarmene"!

Mormoderen synes ellers ikke at have haft et så nært forhold til *Erik*, som morfaderen. Han var således næppe hjemmefra vant til at blive kysset og krammet af en ældre dame - som det fremgår af hans senere beretning om hans tur som femårig til Kgs. Nytorv med faderen for at se en elefant lave kunststykker. Her blev børnene bagefter spurgt, hvem der turde give elefanten en toskilling til tvebakker. Da ingen andre turde, vovede *Erik* det; den stak kobberskillingen i en sparebøsse, tog ham i sin snabel og løftede ham varsomt op på sin brede ryg, spadserede lokalet rundt med ham og satte ham derpå forsigtigt ned på jorden igen. Han blev fejret som den modige lille helt, men triumfen stoppede brat, da "et granvoksent tysk Fruentimmer med Dobbelthage, Favorit-Krøller og sorte Knebelsbarter tog ham op paa sin tykke Arm og belønnede ham med et forfærdeligt

bredmundet Kys" i hele publikums påsyn. Han skreg i vilden sky og flygtede, fortvivlet over denne krænkelser, rystende og hulkende hele vejen hjem fra Kongens Nytorv.

LILLE ERIK OG GAMLE ERIK

Da bedstefaderen nu var blevet ene, var der slet ikke tale om, at han vilde give slip paa *Erik*. Han nød al den beundring og forkælelse, som en lille stamherre kan opnaa. Der udvikledes et gensidigt hengivenheds- og fortrolighedsforhold, der ellers plejer at være betinget af lighed i alder, udvikling og forhold. Måske var forskellen mellem den gamle havnefoged og hans lille dattersøn ikke saa stor, som den saa ud til at være, for drengen var efterhånden blevet gammelklog, og morfaderen var en barnlig sjæl.

For eksempel spillede han, som de fleste af hans samtidige, i tallotteriet. Han spurgte engang den knap 4-årige dreng, som endnu ikke kunne tælle til mere end 10, hvilke tal han skulle satse på. Svaret var: "Tag 1 og 5 og 6". Det troede den gamle ikke på og ændrede 6-tallet. Men ved næste trækning kom netop 1,5 og 6 ud - og den gamle overtroiske sølvekøber lærte næste dag drengen at tælle til 100 og begyndte at indvie ham i regnekunstens mysterier - og fortalte alle om det "mærkværdige Barn, der kunne være saa klogt".

Den 1. januar 1827, da *Erik* var knap 5 år og allerede læste vers og skrev prosa, forærede

bedstefaderen ham "Poetisk Nytaarsgave". Han lærte digtene udenad ved at læse dem et par gange og deklamerede dem gerne. Seks år gammel begyndte han selv at digte vers, som bedstefaderen optegnede og samlede i sin tegnebog - formodentlig for at udgive dem, men det nåede han dog ikke! Den første bog, *Erik* 6½ år gammel købte for sine sparepenge, var Damms og Moritzs' Græsk Mythologi, som han snart kunde udenad.

Bedstefaderen tog ham ofte med i teatret, som han blev meget begejstret for. Han havde en ualmindelig god hukommelse, og de gamle venner, som stadig mødtes om aftenen ved punchebollen, var meget villige til at dele bedstefaderens beundring for barnebarnet. Det hændte ofte, at den lille 5-årige blev sat op på bordet som vidunderbarn, digter og skuespiller for at fremsige digte og deklamere.

Ved en sådan lejlighed pralede bedstefaderen med drengens lærenemhed og hukommelse: han kunne huske et nyt digt blot ved at gennemlæse det 2-3 gange. De gamle kaptajner tvivlede, og man lod det komme an på en prøve: I et nummer af avisen "Politivennen" fandt de et nyt humoristisk digt (om St. Gertrudsstrædes brolægning!) på 7-8 vers, som drengen efter at have læst det 2 gange og gennemtænkt det deklamerede fejlfrit. Det belønnedes af en af kaptajnerne med en fornem sølvmedalje, og en gammel alvorsfuld Kinafarer med guldøreringe og ostindisk silkehalstørklæde sagde til den stolte bedstefader: "Nu skal jeg

sige Dig noget, Erik Møller! Det er Dævlen entre mig Synd og Skam, hvis der ikke bliver gjort noget for den Dreng!"

Der blev enighed om, at bedstefaderen - ikke uden store betænkkeligheder - skulle gå med drengen op til teatrets absolut største autoritet, den store skuespiller dr. *Ryge*, så han kunne demonstrere de geniale sceneevner. En forårsdag i 1827 mødte de to op i deres fineste puds: Drengen var i en grøn dragt med sølvknapper, hvid krave med pibestrimmel, sort firkantet fløjskasket og funkende nye støvler. Den gamle var lidt forknyt, men barnet strålede af veltilfredshed, da de kom ind til den berømte Øhlenschläger-fortolker i hans arbejdsværelse - ikke som de før havde set ham på scenen: i ridder-kostume eller kongelig gallauniform med scepter - men i en gammel, hullet slåbrok, med sort kalot og lang tobakspibe.

Teaterkongen spurgte om det unge mærkværdige genis profession og blev til sin forfærdelse klar over, at det drejede sig om den 5-årige. "Lad os da høre et af de Digte, Du kan, men helst det korteste!" lød hans ordre. Drengen havde forberedt sig. Til ære for teatrets opførelse af "Hakon Jarls død" havde han lært hele Øhlenschlägers lange ballade og startede nok så frejdigt på at deklamere. Efter første vers afbrød dommeren: "Ja, det er nok! Lad ham bare komme i Skole! Ved Teatret har vi ikke Brug for Genier, førend de selv kan knappe deres Bukser!" De gik slukørede hjem, og dermed var illusionen om vidunderbarnet væk

for både gamle og unge *Erik*, som aldrig mere deklamerede. Hans selvtillid havde fået sit første store knæk.

Den store teaterkonge kunne dengang ikke ane, at den lille deklamator mange år efter alligevel skulle blive skuespiller, dramatiker og teaterdirektør for at ende på Det Kongelige Teater, ganske vist ikke som skuespiller, men som en meget myndig censor!

Det var således ikke nogen almindelig drengetilværelse, *Erik* oplevede. Nogle få gange hører man dog om, at han legede med jævnaldrende - og med uheldigt resultat: 5 år gammel legede han ude paa Østerbro og blev kørt over af en arbejdsvogn, og et par måneder senere faldt han fra høstænget ned på logulvet hos en onkel i Odsherred.

FAMILIEN VOKSER 1827 OG 1830 OG MORFADEREN DØR 1828

Kirkebogen fortæller, at d. 3.9.1827 blev *Carl Henrik* født og d.5.10.1827 døbt i Vor Frelsers Kirke. Fadderne skrumpede nu ind til "Forældrene, Havnefoged *E.N. Møller*, og Gjordemoder, Mad. *Schaltz*".

Kirkebogen fortæller også, at d. 21.8.1828 døde "*Erich Nielsen Møller*, Havnefoged, Strandgade No.47", og han blev d. 26.8.1828 som gammel søulk også begravet på "Holmens Skibs-Kirkegaard", som er den samme som "Holmens protestantiske Kirkegaard". Måske

samtidig flyttede de unge til Teglgaardsstræde 180, 1. Bagsal, og om ikke før, så i hvert fald nu kom den 7-årige *Erik* tilbage til sine forældre, som nu sad i små kår. Det var en svær og brat overgang for ham. Tidligere havde han været Morfars forkælede, beundrede nummer ét i huset, nu tog ingen synderlig hensyn til ham.

Her i baghuset i Teglgaardsstræde blev *Hansine Henriette* født den 19.8.1830. Ved dåben i Vor Frue Kirke den 8.10.1830 var fadderskaren svundet ind til "Forældre og Jordemoder". Valget af - eller mulighederne for - faddere ved dåben 1822, 1824, 1827 og 1830 viser kun alt for tydeligt familiens sørgelige økonomiske og sociale nedtur.

Moderen gik næsten udelukkende op i omsorg for huset og sine smaa. For barnepigen var "den store dreng" kun til besvær. Han savnede sin bedste kammerat, der altid havde været parat til at beundre ham og forstå ham. Han havde svært ved at finde legekammerater, han var for gammelklog til deres fornøjelser. Overvældende følelse af forladthed og skuffelse gjorde ham indesluttet. Han lærte tidligt at stole på sig selv og blev ensom og gammelklog.

Faderen synes trods sit belastende arbejde og sin manglende energi at have set med bekymring på drengens problemer. En af hans sære interesser var frenologi, læren om en påstået forbindelse mellem kraniets ydre form, frem-spring og fordybninger på kraniets yderside og

individets sjælelige egenskaber. Læren var fremsat i 1796 af den østrigske læge *Franz Joseph Gall*. Fra 1827 til 1829 holdt faderen "Tidsskrift for Frenologien", udgivet af retsmedicinere og læge ved Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset *Carl Otto*, og han fulgte dennes foredrag. I 1829 tog han *Erik* med op til Dr. *Otto*, som lige over drengens øre fandt en oval forhøjning, som skulle være grumhedens, ødelæggelsesdriftens organ, abnormt stor hos mordere, voldsomme og grusomme forbrydere! "Du har en slem Fjende over dine Øren. Tag dig i Agt for den!" Faderen var dog en gammeldags rationalist og betragtede mirakeltro og djævelskab som overtro. Han trøstede med, at den nok var "en nødvendig Naturbegavelse, uden den ville man være ynkelige blødsødne Stakler, der hverken kunde forsvare sig selv eller beskytte andre mod Vold og Uret, og at den først blev farlig, naar man lod den faa Magt over sin Forstand og sin Vilje". Men drengen tog det alvorligt og tvang sig til at tie og tåle.

"INDBYRDES UNDERVISNING EFTER DEN BELL-LANCASTERSKE METODE"

Erik Bøgh skriver gentagne gange som noget negativt, at faderen var ved "Vor Frue Sogns Skole for indbyrdes Undervisning" og skulle benytte "den Bell-Lancasterske Metode". Sandsynligvis var en væsentlig årsag til, at hans tilværelse blev mere og mere uudholdelig, at han tilfældigvis startede sin lærergerning o.1820, samtidig med at en helt ny og anderledes undervisningsform introduceredes.

Efter krigen 1807, statsbankerotten 1813 og landbrugskrisen i 1818 var landet fattigt, men behovet for nye og større skoler, flere lærere og bedre undervisning var stort. Ved mange småskoler på landet kunne man udvide kapaciteten ved at udnytte hele huset til skole og for beskedne udgifter lave billige udhuse, og ledige degneboliger kunne inddrages. Men i byerne med det stærkt stigende børnetal var undervisningen - undtagen i de få privatskoler for rige folks børn - ofte uforsvarlig på grund af lærer- og pladmangel. Problemet var det samme ude i Europa.

Allerede i 1601 er der beskrevet skoler, hvor man lader børn undervise hinanden under overopsyn af en voksen, uddannet lærer. Omkring år 1800 havde skotten *Andr. Bell*, præst og leder af en skole for engelske soldaters børn med indfødte kvinder i Madras, og *Josef Lancaster*, leder af en fattigskole i London, udviklet et militærbetonet og billigt skolesystem, hvor de dygtigste elever underviste de yngre og mindre dygtige børn, så én lærer kunne lede undervisningen af flere hundrede børn på én gang - let og billigt ved så simple midler som nogle tavler og tabeller, pegestokke og en signalføjte!

Det blev brugt i 1815 i franske militærskoler, hvor danske okkupationsstyrker lærte det at kende, og den danske gesandt i Paris beskrev det for *Frederik 6.*, som efter skoleloven 1814 havde indført skolepligt for alle børn trods landets fattigdom og den lille og meget blandede

skole- og lærerkapacitet. Kongen syntes om den militaristiske, men billige metode og beordrede den ved juletid 1816 afprøvet i København, men mødte stærk modstand. Først i 1819 fik han en ung militærmand, major *Joseph N.B. Abrahamson* ansat som leder af en forsøgsskole, "normalskole", for systemet på Sølvgades Kasernes skole for landmilitærets børn. *Abrahamson* kendte det fra studier i Londons fattigkvarterer. Samtidig nedsattes en kommission med henblik på gennemførelse af metoden både i købstæderne og på landet.

Resultatet blev, at ved lov af 3.9.1822 indførtes "indbyrdes undervisning" i de danske skoler, og på Sølvgades Kasernes skole kunne landets lærere efter bedste militærmønster oplæres og indøves i metodens mekanik, senere også på nogle seminarier. Det fremhævedes, at *Abrahamsons* "brugsanvisning" skulle følges til punkt og prikke uden ændringer fra lærerens side, men så havde man også store forventninger til denne geniale idé.

En skoledag formede sig, som var man på en eksercerplads: Efter en bøn og et par salmevers bliver børnene råbt op med deres nummer, svarer: "Her!", og stilles i nummerorden langs væggene. Læreren sidder ved sit kateder og skriver de manglende børn op i sin "Dagbog for den indbyrdes Undervisning". Han vælger for 8 eller 14 dage ad gangen en eller flere af de dygtigste elever til sine "hjælpere". Hjælperen kommer i spidsen for en 5-delt kolonne, hvert hold med sit løbenummer. Han kommanderer:

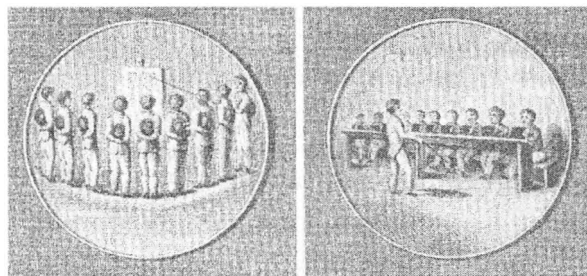
"Holdt" foran læreren og kontrollerer, at børnene har renvaskede hænder og ansigt, og sender de snavsede en tur til vandposten. Han får sin instruks og undervisningsmaterialet og afventer lærerens fløjtesignal. Forrest i hvert hold står en "bihjælper", der er valgt blandt de dygtige børn for 2 dage ad gangen og som kendetegn er forsynet med et blikskilt. Hjælperen giver hver af bihjelperne en pegestok og grifler, fjerpenne, tavler og plancher, kaldet tabeller, inddelt i lektioner - 3 til hver time; læreren giver et pift med sin fløjte, og så fører hjælperen holdene hen til deres afsnit af lokalet, hvert hold efter sit standpunkt i kundskaberne. Her bliver tavler og tabeller ophængt. Børnene står i militær "Rør!"-stilling med hænderne på ryggen og front mod tavlerne, bihjelperen imod læreren. Denne giver et pift, og nu er det bihjelperen, der fører an med sin pegestok, skiftevis pegende på børn og tavler. Den danser hen over tabellerne. Det gælder om at være vågen. Børnene svarer enkeltvis eller i kor - så stilfærdigt som muligt. Bihjelperen må kun sige: "Om igen!", "Godt!", "Fejl!" og "Se på tabellen!" Forklaringer gives ikke. Imens holder hjælperen øje med, at alt går, som det skal. Man må ikke vende sig om eller tale med hinanden. Læreren kan variere fløjtes lyd og pifter, når grupperne skal bevæge sig fra tavleplads til tavleplads.

Tavlerne har forskellig sværhedsgrad, der er 80 tabeller med læseøvelser, 100 til skriveøvelser af bogstaver, tal og sammenhængende skrift, 120 til regning, og som belønning til de flinke: 18 tavler til geografi.

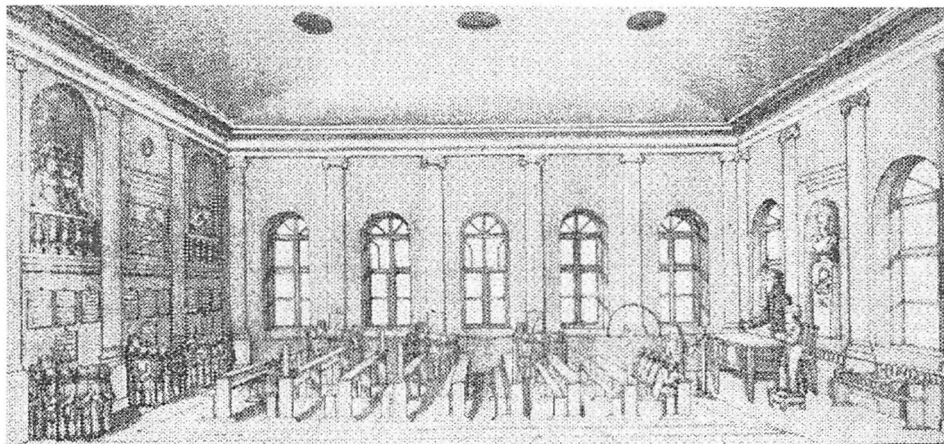
Når timen er til ende, pifter læreren igen i fløjten, hvilket betyder "Giv agt!", hvorpå han kommanderer: "Ret!". Hver trop træder nu an på ét geled med ryggen mod læreren og front mod tabellerne, bihjelperne med ryggen mod disse og front mod læreren. Signalet gentages, hvorpå bihjelperne lægger deres blikskilte og undervisningsmidler og træder tilbage på deres plads. Døren åbnes af hjælperen, signalet gentages 3.gang, det betyder: "Aftrådt!" og børnene marcherer ud til et par minutters "frikvarter". Al leg, medens børnene er ude i det fri, er forbudt, og bihjelperen holder øje med sin trops medlemmer.

Det var hård kost at stå op en hel time. Alle håbede på snart at blive dygtige nok til at måtte sidde ved skolebordet og læse selvstændigt i en bog eller skrive med griffel og tavle eller til sidst med fjerpen og blæk.

Når dagen var slut, førte hjælperne tropperne hen forbi læreren, og pegestokkene blev sat på

Vignet fra Joseph Abrahamsons diplom 7.5.1827. Bihjelperen foran stående elever og - med tavlerne bag sig - foran skrivende elever. (Rigsarkivet)

"Den indbyrdes Underviisning" efter Forordningen af 8. Marts 1819. Bredgades Drengeskole. Skolelokale til 100 "lærlinge". Til højre under Frederik d. 6.s buste læreren og "hjælperen" på en skammel. Til venstre "bihjælpere" med elevgrupper foran tabellerne. I midten skrivende elever ved bordene. (Tegning af J.P. Blom 1820)

plads. Der uddeltes ros og bebrejdelser - prygl var ikke tilladt, afstraffelse bestod i at skulle træde frem, knæle ned, modtage irettesættelse og opremse de rigtige svar - med mindre man foretrak en rask lussing.

Timeplanen lå ganske fast: Om formiddagen 1 times læseskole, 1 times skriveskole, 1 times regneskole, evt. som belønning 20 minutters geografi. Om eftermiddagen 1 times læseskole, 1 times skriveskole, ½ times regneskole, ½ times "forstandsøvelse", for "dels at udvikle for Børnene alt, hvad der i Tabellerne foredrages, dels lede dem til med Fasthed at lære det saaledes foredragne udenad", træning i at forstå det indterpede.

Kun når tiden tillod det, gik læreren rundt og eksaminerede eller gav nogle minutters ekstra undervisning til de flinkeste børn. Hans arbejde var – bortset fra de obligatoriske 19 plus evt. supplerende fløjtestød pr. halvdag - ret passivt og lidet kundskabsformidlende: at holde vågent øje med det hele og dæmpe larmen fra de mange sammenstuede børn, når de råbte i kor, at

registrere de udeblevne, ved slutningen af hver time at gå rundt til tabellerne og kontrollere bihjælpernes meldinger om hver enkelt barns standpunkt og derfra afgøre, om et barn skulle flyttes op eller ned, at føre de mange kontrolbøger, og give daglige karakterer for kundskaber, mens "Karakter for Sædelighed og Opførsel" anføres kun for hver Uge, ikke for hver enkelt Dag; de bevares in mente for de forløbne 6 dage og lægges i Summeringen til det for Kirkegang fortjente Karactertal. - Ved hver Maanedes Ende anføres Summen af hvert Barns Karactertal, saavel for Flid som for Opførsel, og efter Halve Aarets Forløb opsummeres de forløbne 6 Maaneders Karakter-Summer. For at det ved en holdende Examen kan vordre lige saa let som behageligt, at anskue hvorledes hvert

Barns Flid og Opførsel har været, formindskes disse Hovedtal med 10 som Devisor; og gjøres det heraf muligt, at 18.§ i Bilaget A kan efterkommes". Kancelliet sendte jævnligt nye cirkulærer om ændringer i systemet, i karaktergivningen, i udfyldelse af skemaer og embedsbøger, forlangte regnskaber over inventar; efter hver halvårlig skoleeksamen indsendtes lister over udfaldet til direktionen. Endelig skulle læreren skære fjerpenne til med sin pennekniv - og det var beordret til at ske udenfor skoletiden!

I begyndelsen fandt mange børn nok forestillingen spændende, men snart forsvandt det morsomme ved denne tankeløse optræning, som var helt imod et barns naturlige handlingsmønster og fremmede sleskeri og alles krig mod alle. Eksercitsen var lige uinspirerende og dræbende kedsommelig for børn som for lærere, og lærerne var afskåret fra at samarbejde med hjemmene.

Gode lærere blev frataget ethvert selvstændigt initiativ til en personlighedspræget undervisning, derfor blev der så mange sløve ældre lærere.

HANS HENRIK BØGH OPGIVER LÆRERGERNINGEN 1830

Hans Henrik Bøgh havde taget lærereksamen fra Jonstrup Seminarium i 1819, før man lærte om "indbyrdes undervisning". Senere havde seminariet kurser i denne metode, så lærere

kunne gå til prøve og få attest på at kunne undervise efter den; om han deltog i disse, vides ikke.

Men han var jo fra 1821 til 1824 lærer ved Garnisons Skole, en landmilitær skole ved Garnisons Kirke, som stod under den kommanderende generals patronat; Garnisons Kirkes præster havde tilsyn med de andre militære skoler, og en lærer, *Thyge Schow*, fra Garnisons Sogns Syngeskole var i 1819 blevet ansat hos *Abrahamson*. Selv om Garnisons Kirke på dette tidspunkt havde både en dansk og en tysk militær-skole og en skole for civile forældre i sognet, havde *Bøgh* her så nære forbindelser til skolen ved Sølvgades Kaserne, hvor major *Abrahamson* indoktrinerede "den indbyrdes undervisning", at han nok meget tidligt, måske straks fra 1821, er blevet "offer" for denne. Og i 1824 fortsatte han på "Vor Frue Sogns Skole for indbyrdes Undervisning". Han havde hver dag 9 timers "undervisning" i skolen og 4 daglige gåture til og fra arbejdet.

Han fik i årevis ingen eller kun ringe mulighed for at "realisere sig selv", bruge sine mange medfødte kunstneriske evner, sin naturhistoriske interesse og sine gode kundskaber fra seminariet til gavn for børnene. Det kan ikke undre, at han - selv om *Erik Bøgh* i sine erindringer skriver, at faderen af naturen var begavet både med legemlige og åndelige kæmpekræfter - blev stresset og tilsidst fandt skolearbejdet for belastende, følte sig "ramt af en nervesygdom", så han ikke magtede at lede "den

indbyrdes undervisning" på den store skole, og med optimistiske forhåbninger om en lettere tilværelse og rigeligere udkomme besluttede sig til at tage afsked med skolen og prøve sin lykke i andre livsstillinger. Han synes at have forsøgt sig med at give "timeinformationer" og at bruge sine talenter som tegne- og sanglærer ved at holde aftenskole i Vor Frue Sogn.

Da han havde taget afsked med den militaristiske masse-undervisning i børneskolen, gav et par af hans bekendte ham det urimeligste råd, man kunne give et energiforladt menneske, nemlig at etablere en restauration. Det var på den tid en levevej, hvorved folk, der egnede sig for forretning, kunne samle sig en formue. Hans kone, der var meget dygtig i sit køkken, gik gerne ind på planen, og han har rimeligvis indbildt sig, at et sådant foretagende kunne passe sig selv, således at han fik tid til helt at hengive sig til sine kunstneriske og videnskabelige puslerier - så han fandt planen fortræffelig.

I efteråret 1830 indsendte han følgende ansøgning til magistraten (Rådstuearkivet):

"Paa Grund af Svaghed har undertegnede Ansøger, der var ansat som Lærer ved Frue Sogns Aftenskole for Piger og samme Sogns Skole for indbyrdes Undervisning, set sig nødsaget til at ansøge om Entledigelse fra sine Forretninger. Al anvendt Umage for at blive befordret til et efter min Legemskonstitution mere passende Levebrød har været forgæves, selv Timeinformationer, hvoraf jeg med Kone

og fire Børn dog ej kan leve, har jeg ikke kunnet erholde.

Det er derfor at jeg (skjønt kun først i mit 36te Aars Alder) paa Grund af nærværende Lægeattest og Anbefaling allerunderdanigst vover at bønfalde den højkongelige Magistrat om Tilla-delse til at drive borgerlig Næring ved Beværtning (hvor min Kone med Hensyn til Madlavning kunde deltage) og Billardhold.

Kjøbenhavn, d. 15. September 1830.

Allerunderdanigst

Hans Henrik Bøgh,

boende i Teglgårdsstræde 180, 1. Bagsal."

Senere fulgte en erklæring fra Politidirektøren om, "at Supplikanten ikke er Politiet bekendt fra nogen ufordelagtig Side" (dateret 22. oktober 1830) og en erklæring fra Stadsfysikus Lund 7. oktober 1830:

"*Hans Henrik Bøgh*, over hvis paaberaabte Svaghed Københavns Magistrat den 4.ds. har forlangt min Betænkning, er 35 Aar gl., gift og har fire Børn. Han har fremlagt Dr. med. Drejers Attest af 15de f.Md. om, at han lider i høj Grad af Nervesvækkelse og er derved sat ud af Stand til at virke i sit Fag, - ej heller ved noget andet Sjæls- eller Legemsarbejde vil kunne sørge for sig og sin Familie. Førmævnte Ansøger er af en svag Legems-konstitution og har tydelige Mærker paa saadan Nervesvækkelse, som gør ham uskikket til at ernære sig ved Sjæls- og Legemsarbejde."

VÆRTSHUSHOLDEREN OG BILLARD-VIDUNDERDRENGEN

Skolelærer *Bøgh* satte så sine få sparepenge i et værtshus. Han lejede et - ubekvemt - lokale i universitetskvarteret, St. Fiolstræde 180 (nu nr. 36), købte det fornødne udstyr, herunder et prægtigt, nyt billard - billard var på den tid meget populært. Han fæstede en servitrice - den gang holdt man endnu ikke "herrer" til det brug - og en "markør" til billardspillerne - og så åbnede man.

Bøgh tog sig ikke af beværtningen, havde ikke forstand på den eller interesse for den. Han forventede, at den gik af sig selv, og fordybede sig i sine eksperimenter og opfindelser. *Maria* var fuldt optaget af sine småbørn og af at stå for madlavningen i køkkenet. Det var kun sjældent og nødtigt, nogen af dem viste sig hos gæsterne i lokalet.

Erik var mellem 8 og 9 år. Med en forunderlig sløv tillid overlod man til ham fra morgen til langt ud på aftenen at tage mod de få gæster, besørge deres bestillinger, modtage betaling og spille med de enlige, der ikke havde en medspiller. Han havde anlæg for spillet og lærte det hurtigt af markøren. I begyndelsen kom der små grupper af dagdrivende studerende, men efter at de i en passende tid havde spillet, spist og drukket på kredit, forsvandt de sporløst. Servitricen fandt allerede efter en måneds forløb, at "Besøget var baade for tyndt og for tarveligt - hun havde jo ikke andre at varte op

end Markøren, og han gav ingen Drikkepenge!" - følgelig gik hun sin vej. Og en månedstid efter fandt også markøren, at ensomheden blev ham uudholdelig, og så takkede han også af.

Nu blev den sparsomme opvartning en tid besørget af en halvgammel og aldrig ædru tjener, der havde en lille pension fra sit tidligere herskab og derfor kun fik kost og logis. Det var en underlig person, som kun sagde enstavelser og blot automatisk udrettede, hvad der blev forlangt af ham. Af og til forsvandt han uden at sige noget, blev borte en dag eller to og kom så tilbage, som om det var aldeles i sin orden, og skønt han flere gange blev sagt op, ignorerede han det fuldstændigt. Hverken han eller de få gæster, der kom, var vel særlig spændende selskab for drengen, men alle var venlige og velvillige imod ham, og han blev snart virtuos i spillet. Det blev en almindelig sport, at stamgæsterne medbragte fremmede spillere og fik dem til at spille med "den lille fyr", der også helt alene opvartede gæsterne. Med en forbløffende færdighed optrådte han både som markør og medspiller, og det morede gæsterne at spille med den så behændige og dristige lille fyr. Når han spillede billard og fik ros af gæsterne, så glemte han i sin åndeløse spænding alt andet; men selvfølgelig blev besøgene færre og færre, og til slut indskrænkede de sig til et par små klikker, der mødtes til forskellig tid og satte pris på at have lokalet alene.

Således gik et år, hvori drengen fra tidlig morgen måtte holde vagt i billardstuen. Værst for

ham var de mange lange aftentimer, når der ingen gæster kom, og han sad ene i det tomme lokale, forgæves ventende på besøg, med fuld forståelse af hele den håbløse situation for forældrene og søskendeflokken, og uden nogen, som han kunne tale med og betro sine tidlige sorger. Han var ofte alene i mange timer, undertiden i hele dage, og vidste jo godt, hvor meget de sparsomme indtægter tiltrængtes.

Hans eneste adspredelse og glæde i de mange og lange timer uden gæster var at læse, og han læste da også løst og fast, alt hvad han kunne få fat i: Johannes Wildts og Lafontaines romaner, Saxo Grammatikus og Snorro Sturlason, Suhms Danmarkshistorie i 14 kvartbind, og mange årgange af gamle morgen- og aftenaviser. I timevis kunne han sidde ved vinduet i det halvmørke lokale og fordybe sig i romaner eller aviser. Han huskede alt, hvad han læste, men læsningen var planløs. Det var og blev et trist liv for et barn, og selv når han var sammen med forældrene og de mindre søskende om aftenen, kunne han ikke åbne sit betyngede barnehjerte, som så tidligt havde lært livets alvor at kende.

I 1832 flyttede de med beværtningen til Helsingørsgade 324, men efter kort tid måtte det hele opgives og alt sælges. I en kort tid forsøgte skolelæreren sig med lidt afskrivningsarbejde, men gled dybere og dybere ned i fattigdom og modløshed. Det lidt han kunne tjene ved afskrivning, foreslog ikke til den store familie. Evnen til at skaffe sig indtægter lå helt uden for hans begavelse, og ethvert forslag til at søge

fast erhverv blev efter et par mislykkede forsøg mødt med hans trøstesløse: "Hvad kan det nytte".

DEN SIDSTE TID I KØBENHAVN 1832

Lidt lyspunkter var der dog for drengen: Dels havde han nu sin frihed og følte sig ikke længere tynget af at være delagtig i ansvaret for den fælles håbløse situation. Dels kom han nu i et halvt år til at gå i en almindelig skole - det var hans første regelmæssige undervisning, som dog ophørte, da de flyttede til en anden kant af byen. Og dels fik han mulighed for at finde læselystne legekammerater. Mange år efter fortalte han om en hændelse, som syntes ham at være en skæbnens forvarsel:

De var tre drenge, som havde fundet sammen: Ældst og flittigst var *Ernst*, 13 år, søn af en velhavende landmand. Den yngre, forkælede vildbasse *Anton* havde mistet sin far, og hans mor havde et lejebibliotek, så han kunne skaffe alle de bøger, de ønskede. *Eriks* læsemani smittede snart af på de andre. Hver dag samledes de en timestid eller to for at læse, og derefter fantaserede de sig selv ind i de fortalte begivenheder.

En dag havde de læst en drabelig ridderroman om konger, hofmænd, hofnar, stjernetydere og guldmagere. Da de skulle fordele rollerne, ville *Ernst* være guldmager, så han kunne lave guld og købe, hvad han fik lyst til. *Anton* ville være kongen, der kunne banke hofmændene, uden at

de turde slå igen; men *Erik* ville til de andres forbavselse være hofnar, som turde sige alt, hvad han ville, både til kongen og stjernetyderen og alle de andre! uden at blive til nar. Alle ønskerne blev opfyldte:

Ernst studerede alkymiens, kemiens, hemmeligheder og arvede et tysk ølbryggeri, som skaffede ham tønder af guld. *Anton* giftede sig til sydamerikanske plantager, hvor han kunne banke slaverne. *Erik* blev skuespiller, revyforfatter, bladredaktør, teaterdirektør og -censor, og kunne sige sin mening om alle og alt, hvad han havde lyst til - og gjorde det med glæde.

FAMILIEN BØGH TIL SØS - KØBENHAVN-KARREBÆKSMINDE 1832

I 1832 ventede familien sit 5. barn. Nød, modløshed og fattigdom drev den 37-årige skolelærer til atter at søge ansættelse ved skolevæsenet - på landet - måske ihukommende *Rousseau*. Han fik det første kald, han søgte: i Karrebækstorp.

Familien var stor og pengene få - for at spare tog man ad søvejen fra København til Karrebæksminde med en lille, dårlig jagt, der mindst af alt egnede sig til passagertransport. Alle var dog glade og forventningsfulde, ingen forestillede sig, at selve rejsen skulle blive et mareridt.

Man gik altså fortrøstningsfulde ombord en smuk tirsdag morgen sidst i august 1832.

Årstiden var jo gunstig og vinden ligeså, så skipperen håbede at kunne være i Karrebæksminde allerede næste dags aften, så man kun skulle holde til een ubekvem nat ombord. Faderen, moderen - godt halvvejs i graviditeten - og det yngste barn fik logis i kahytten, de tre "store" skulle bo alene forude i kabyssen under dækket, hvor de rigtig skulle more sig. Straks efter afsejlingen blev skipperen prajet af en mand i en båd, fulgte med ham i land og lod skibet vente, til han kom tilbage henad aften med en hel mængde stykgods, der fyldte hele dækket. Og så fortsatte sejladsen.

Det begyndte nu at regne, så de store børn blev stuvet ned i rummet, og dækslugen blev lukket. På gulvet fik de et gammelt sammenlagt sejl at ligge på med en bunke stokfisk - usaltede, tørrede torsk - under hovedet. Det var bælgmørkt og indelukket, og luften var kvalmende lummer af skorstensrøg, branket fedt, brændte kaffebønner, gammelt tovværk, våde uldklæder og tran.

Vinden blæste op, og skibet gyngede og slingrede, de trillede rundt på gulvet i mørket, og kvalmen blev til søsyge og hvad dermed følger. Vinden vendte til en stiv modvindskuling, og søerne skyllede ind over dækket. Jagten måtte nu krydse sig frem over Køge bugt, så den snart lå på den ene, snart på den anden side.

Da der blev tændt op til morgenkaffen, lyste ilden lidt op for de søsyge børn, men røgen slog ned og sved i de lukkede øjne - og til sidst gik

skorstenrøret overbord. Allerede på tredje dag var den medbragte madkurv tømt, og skibsdrengens forsøg som kok fristede ikke. Der var lige god udsigt til at sulte ihjel, dø af søsyge, kvæles, drukne eller røges til spegekød!

Således gik der fem dage og nætter. Et par gange nåede man til Stevns, men måtte vende tilbage til Kastrop. Endelig blev det magsvejr, med solskin og medvind, og en solklar morgen den første søndag i september 1832 fortøjede de i Karrebæksminde havn. For første gang siden morfaderens død i 1828 var de udenfor Københavns volde - på landet!

TIL KARREBÆKSTORP SKOLE SEPTEMBER 1832

Dagen efter kørte familien til den ventende skole og lærerbolig. Karrebækstorps gamle skole fra 1731 var i 1806 blevet erstattet af en ny, opført midt mellem de to landsbyer Karrebækstorp og Gumperup (nu Klinteby): 8 fag egekæmningsværk, brændte murstens-vægge, 3 værelser, 2 bilæggerovne, bagerovn, murstensgulv i forstuen, udhus. "Læreren" var til 1809 en over 70-årig affældig skomager, *Søren Nicolajsen*, "en udlevet Olding, som ved lidet. Han bør afskediges". Mange skolebørn mødte ikke, var "raa og uvidende", og kun få 14-årige kunne stave og læse. *Jens Bisserup*, f. 1792, var lærer her 1817-28. Han havde mange børn og levede under meget fattige kår. Ved visitatsen 1825 var der 40 skolebørn, "*Bisserup* ej ganske uduelig. Fremgang mådelig. Læreren drikfæl-

dig, han er advaret et par gange. Jeg gav ham nok en advarsel". Og i 1826: "*Bisserup* bliver at entledige, hvis han ikke forbedrer sin undervisning". Han søgte så sin afsked 1828 på grund af sygdom og pensioneredes, men "Skolen var gerådet i dybt forfald ved *Bisserups* psykiske Svaghed og Drikfældighed".

Han efterfulgtes 1829-32 af *Bøghs* seminariekammerat *Christian August Jensen*, f.1799, men både han og hans kone og børn hjemstøttes af langvarig og hård sygdom - han var også "yderst fattig, nedtrykt af Næringsssorger, Undervisningen uden Liv". Han har måske foreslået *Bøgh* at søge embedet og kom selv til Menstrup Skole, men døde 1838.

Hans Henrik Bøgh kunne således nok forvente at finde en betydeligt bedre skolebygning end i Ting Jellinge og Trørød, men undervisningsniveauet var jo næppe højere her. Og aflønningen lige så mager.

Men for hele familien var det dog den lykkeligste dag, hvor alles højeste ønsker opfyldtes: Et stort stuehus og to udhuse - deres eget landsted, en utrolig velstand. Og en stor have - vild og upasset uden pynteurter, men med store, overdådigt blomstrende ukrudtsplanter, bugnende frugttræer, kæmpestore solsikker og stokroser i alle farver. Selv stengærdet om haven stod i fuldt flor: buske og træer med farvestrålende blomster, bær og frugter. Og udenfor en hel mark på 10 tønder land som tumleplads, og det hele var deres eget.

Blot bevidstheden om at være kommet på landet var jubelvækkende. Skoven lå lige tæt ved, og der var kun et kvarters vej til havet med klinten "Lodne Hoved". Rundt om lå der rigtige bønderhuse, hvori der boede rigtige bondeklædte bønderfolk, der talte rigtig bondesjællandsk - det var en helt ny og ufattelig anden verden end den københavnske stenbro med de snævre gader, de mudrede rendestene og de fæle gadedrenge, hvor man næppe havde ejet en urtepotte i vinduet! På de sidste 2-3 års sorte baggrund var den stakkels fattige landsbyskole et blændende, berusende drømmebillede. *Erik Bøgh* udtrykte det senere i en lille aforisme:

Hvorfor er landboen sund og stærk,
og stadboen svækket og bleget?
Jo: landet det er Vorherres værk,
men staden, den er vort eget.

Her fik faderen mulighed for at lære sine børn at omgås med blyant og tegnepen og udvikle deres nedarvede kunstner talent til gengivelse af indsamlede ting fra naturen - blomster, insekter, fugle, planter, sommerfugle og biller fra marken og skoven, vættelys og andre spændende forsteninger fra strande og grusgrave - og til at dyrke musik. De blev alle rigtige friluftsbørn - klatrede i træer, sloges, svømmede og dykkede ved klinten.

Den 5.12.1832 kom så *Emilie Antonia* til verden og blev d. 22.5.1833 døbt i Karrebæk Kirke af den nyansatte pastor *Jens August Brasen*, som nogle år senere skulle blive *Eriks*

principal. Faddere var faderen, hans forgænger og seminariekammerat *Christian August Jensen* i Menstrup og forvalter *Tolderlund* på Saltø. "Moderen b.b.(bar barnet) og Skolelærer *Jensens Kone* i Menstrup g.f. (gik foran)", fortæller kirkebogen.

Undervisningen af *Bøghs* egne børn var stadig efter *Rousseaus* princip: de skulle udvikle sig frit efter lyst og anlæg. Han tvang dem ikke til at gå i skole, til at åbne en bog eller lære noget, de ikke selv havde lyst til. Men *Erik* lærte de almindelige skolefag hurtigt og sikkert og hjalp faderen som en lille hjælpelærer ved at høre de andre børn i deres lektier og rette deres oplæsning, deres retskrivningsøvelser og deres regnestykker.

Biskop *Mynster* skrev ved visitatsen i 1835 hos *Bøghs* efterfølger: "Skolebygning god. 42 børn. Læreren *Fix*, Seminarist fra Joenstrup, 30 Aar gammel, er en ret duelig og samvittighedsfuld Mand, men meget sagtfærdig, hvorfor Skolen, i hvilken Formanden skal have tyranniseret Børnene, mangler Liv og Munterhed. Fremgangen i det Hele ret god. Indbyrdes Undervisning temmelig godt. Gymnastik god."

Dvs. "indbyrdes undervisning" var også nået ud på landet til den lille skoles to snese småbørn, og når *Bøgh* siges at have "tyranniseret børnene", som fra hans forgængeres tid givetvis ikke har været vant til en militær, dressurbetonet behandling, må det være fordi han pligtopfyldende, men forhåbentlig moderat, har fulgt or-

dren ovenfra om at praktisere denne undervisningsform, som han jo kendte kun alt for godt.

At han samtidig kunne have et godt samarbejde med forældrene og brugte sin gamle seminarie-lærdom og -pædagogik ses af, at han på opfordring af nogle familier her og i Karrebæksmindede havde startet et lille kursus i tysk for deres sønner. Det blev også et - mislykket - forsøg på systematisk undervisning af *Erik*, som i begyndelsen deltog i timerne. Han var et par år yngre end de andre drenge, men det viste sig snart, at han - ved at have hørt på morfaderens og mormoderens samtaler med de tyske skippere, og siden leget og snakket med to tyske små drenge - hurtigt var forud for kammeraterne. Han tillod sig derfor den frihed at forsømme nogle timer, og da faderen spurgte om grunden dertil, var svaret: det gik for langsomt. "Naa ja, ja!" - sagde faderen - "saa kan du jo blive borte, til de andre har naaet dig, og sige til, når du faar bedre Forstand!" *Erik* ville nu vise, at de andre aldrig kunne nå ham, og læste og oversatte for alvor tysk på egen hånd. Et par måneder efter måtte faderen indrømme, at han var den bedste af børnene til at forstå og tale sproget - men grammatikken fik han ikke lært.

HANS HENRIK BØGH FÅR EMBEDE I SNESLEV VED FUGLEBJERG 1833

Lærerembedet i Karrebækstorp var ganske lille, og ved juletid 1832 søgte han det lidt større i Sneslev nær Fuglebjerg, men i Førslev sogn. Universitetet havde kaldsret. *Bøgh* fik embedet

- måske som eneste ansøger, fordi kaldet var beskedent og med et par ulemper: Læreren skulle hver søndag gå 3-4 km til kirkebyen Førslev for at synge i kirken, og skolelodden var kun på 4 tdr. land og lå godt en km fra bøligen, syd for byen ved landevejen.

Hans Henrik Bøgh var da 38 år, *Maria* 30 år, og de havde nu 5 børn. Han afløste den 4 år yngre *Lars Nielsen*, også Jonstrupseminarist, men dimitteret i 1823, gift med 40 årige *Frederikke*, og de havde 2 små drenge. Begges koner var fra det bedre borgerskab.

Fra *Bøghfamilien* ved vi ikke så meget om skolemesterlivet i Sneslev; men *Lars Nielsens* ældste søn, forfatteren *Anton Nielsen*, har fortalt sine og faderens erindringer fra 1820erne og -30erne. *Lars Nielsens* var vellidte, så *Bøghs* fik nok en god modtagelse, og *Anton Nielsens* fortællinger giver sikkert et realistisk indtryk også af *Bøghfamiliens* første år i Sneslev.

Men herom og om dens videre skæbne må vi vente med at høre til næste års Årsskrift kommer!

Fuglebjergegnens Lokalhistoriske Arkivs historie

v/ Preben V. Andersen

Så lykkedes det endeligt! Efter trange kår i gennem 37 år har Fuglebjergs Lokalhistorisk arkiv forladt forskellige usunde kælderrum, og er flyttet til lyse og venlige omgivelser med masser af plads på Fuglebjergs gamle rådhus, som den nye Næstved Kommune velvilligt har stillet til rådighed for arkivet og biblioteket.

Arkivets historie begyndte med et slægtsforskningskursus.

I Sjællandske Tidende den 4. september 1969 stod at læse: Stor interesse for slægtsforskning:

”Der er to årsager til, at Historisk Samfund i Sorø Amt i samarbejde med Næstved By- og Egnshistoriske Arkiv har indbudt til slægtsforskningskursus på Fuglebjerg bibliotek. Dels vil man gerne lære de interesserede, hvordan man griber denne forskning an, og dels vil man forsøge at finde frem til interesserede, som vil deltage i oprettelsen af et længe bebudet lokalhistorisk arkiv for Fuglebjerg kommune. Vi er med, fortæller arkivar i Næstved By- og Egnshistoriske Arkiv, skoleinspektør A. Strange Nielsen, Toksværd, fordi vi foreløbig arkivmæssigt dækker Fuglebjergområdet, og jeg håber meget, at kurset resulterer i et arkiv i Fuglebjerg. Det ville være meget betydningsfuldt”.

Overlærer Erling Petersen var leder af kurset. De enkelte aftener, i alt 10, blev tilrettelagt af A. Strange Nielsen.

Under kurset blev der nedsat et arbejdsudvalg, bestående af de kursusdeltagere, der boede i kommunen. Udvalget havde følgende sammensætning:

Overlærer Erling Petersen, formand
fru Lisbeth Poulsen, Rytterskolen i Tystrup
bibliotekar, lærer Erik Harrild, Fuglebjerg
fhv. forstander Gabriel Pedersen, Fuglebjerg
forstander Karsten Rubin, Hårslev og
overlærer Jørgen Birk, Fuglebjerg.

Sjællands Tidende skriver den 28. oktober 1969:

”Gennem godt et års tid har det været drøftet at starte et egnshistorisk arkiv i Fuglebjerg for storkommunen. Forskellige ting har gjort, at sagen har trukket lidt ud, men i aftes tog man en rask beslutning og startede arkivet, om end der vil gå nogen tid, før det praktiske arbejde kan indledes Der er en del organisatorisk, som først skal klares”.

Udvalget gik nu i gang med arbejdet, først skulle der skaffes plads til indsamlede arkivalier, og her tilbød Erik Harrild, som bibliotekar, at man kunne bruge bibliotekets depot

rum i kælderen under administrationsbygningen, hvis bibliotekets bestyrelse gav lov - hvilket skete.

Det blev pålagt Erling Petersen at udarbejde arkivets vedtægter, der blev sendt til sognerådet den 5. januar 1970, ledsaget af en anmodning om, at Fuglebjerg Egnshistoriske Arkiv, som det kom til at hedde, måtte blive optaget som en del af bibliotekets arbejdsområde, idet man henviste til, at en sådan ordning var i brug flere steder her i Sydvestsjælland.

Samtidig stillede udvalget sig til rådighed for arkivet ved arbejdet med at indsamle, registrere og ordne indkomne arkivalier, og det blev understreget, at de var villig til at påtage sig dette arbejde vederlagsfrit.

Senere på vinteren blev der afholdt et instruktivt møde på biblioteket, hvor skoleleder Johannes Lyshjelm, Magleby ved Skælskør, fortalte om fremgangsmåden under arbejdet med at starte et arkiv. Han kendte til det, for han havde i sin tid været med i arbejdet med Midtsjællands lokalhistoriske arkiv og siden ved oprettelsen af arkivet i Skælskør.

Udvalgets møder blev i begyndelsen afholdt den første mandag i hver måned.

På sognerådsmøde møde den 10. marts 1970 var arkivets anmodning til behandling, og i brev af 13. marts 1970 meddeles det udvalget,

at ansøgningen principielt var imødekommet og oversendt til det kulturelle udvalg.

Arkivet var nu en kendsgerning, den 15. marts 1970 blev den første registrering foretaget, derfor er denne dag valgt som arkivets oprettelsesdag.

I skrivelse af 11. maj 1970 til kommunalbestyrelsen ansøger udvalget om et starttilskud på 2.000 kr. til indkøb af nødvendige registreringsmaterialer.

Samtidig anmodes om opstilling af reoler i arkivrummet. På kommunalbestyrelsesmødet den 27. maj 1970 indstilles arkivet til optagelse på budgettet for året 1971-72, dog gives et mindre tilskud snarest.

Udvalget bliver nu udvidet med repræsentanter for alle 10 sogne i kommunen og ser således ud:

Overlærer Erling Petersen, formand,
tidligere forstander Gabriel Pedersen, fast arkivar,
skoleleder Harry Andersen, Kvislemark – Fyrendal,
overlærer Stig Andersen, Førslev
forstander Karsten Rubin, Hårslev – Tingjellinge,
fru Lisbeth Poulsen, Tystrup,
viceskoleinspektør Hermann Bjørnvad, Hal-dagerlille,

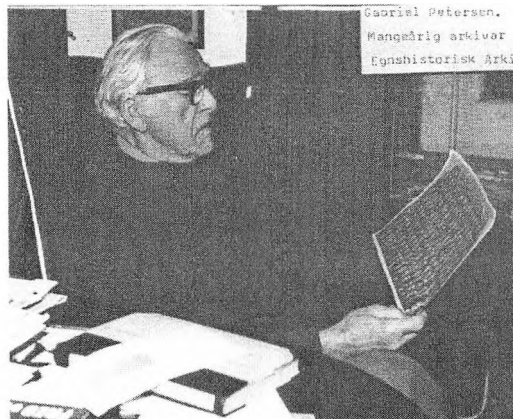
overlærer Jørgen Birk, Krummerup, lærer og bibliotekar Erik Harrild, Fuglebjerg, lærerinde, frk. Isager, Fuglebjerg og gårdejer Bruno Jensen, Førslev.

Møderne blev afholdt på biblioteket, de ny indkomne arkivalier blev hentet op fra depotet i kælderen og anbragt der igen, når mødet var færdigt. Lærerinde frøken Isager serverede gerne en kop kaffe, og så snakkede man sagerne igennem, som det står anført i forhandlingsprotokollen.

Den 3. og 4. april 1971 blev der afholdt en forårsmesse i Fuglebjerg-Hallen, hvor også Lokalhistorisk arkiv havde en stand. Iflg. avisens 5. maj 1971 var der indleveret meget interessant materiale og i den måned, der er gået efter, har arkivet haft mange henvendelser. I april 1971, da arbejdet var godt i gang, overdrog Erling Petersen formandsposten til lærer, bibliotekar Erik Harrild. Erling Petersen lovede at stå til rådighed ind imellem, når det kneb med at klare læsningen af den gotiske skrift, og det har han gjort lige til dato.

Til at varetage det daglige arbejde i arkivet valgtes fhv. forstander Gabriel Pedersen, Fuglebjerg, som med iver og stor interesse registrerede indkomne arkivalier og tilrettelagde og forberedte udvalgsarbejdet.

Det var beskedne forhold, arkivar Gabriel Pedersen havde at arbejde under i arbejds-

depotrum nede i kælderen. Rummet var ikke på mere end omkring 20 m², Udover hylder var der et gammelt skrivebord, samt to stole. Når vi besøgte Gabriel Pedersen i arkivet, gik vi altid ind af kælderdøren i nordvestenden af administrationsbygningen, og her sad lyskontakten, der var ingen i depotrummet. Der var en ret lang gang, inden vi nåede hen til døren ind til depotrummet, hvor Gabriel Pedersen sad. Inden vi forlod arkivet mindede Gabriel Pedersen os altid om, at nu måtte vi ikke slukke lyset henne ved yderdøren, men næsten reflektorisk røg hånden op på lyskontakten, inden man gik ud af døren, og så lød der et gevaldigt højt råb fra rummet: **LYSET!**

Problemet var, at der ikke var vinduer i rummet, så der blev bælgravende mørkt, og Gabriel Pedersen havde svært ved at finde hen til døren. Han lærte efterhånden selv at følge os til yderdøren.

At der var behov for et lokalhistorisk arkiv i Fuglebjerg, giver tallene for indkomne arkivalier i de kommende år stærkt udtryk for: I 1970 indkom 179 arkivalier, 1971, 290 og i 1972, 373 arkivalier, efter 2½ år var der registreret 842 arkivalier.

Fra arkivets første tid – fra venstre Erling Pedersen, Lisbeth Poulsen, frk. C. Isager, Hermann Bjørnvad, Gabriel Pedersen og A. Strange Nielsen.

Allerede i 1971 yder arkivet hjælp til videnskabelig forskning, idet lektor ved Københavns Universitet, mag. art. Claus Bjørn var i Fuglebjerg og se på arkivets mange arkivalier fra andelsmejerierne Krummerup, Tornemark og "Lundshøj" i Højbjerg. Arkivalierne skulle bruges til en afhandling om andelsmejeriernes virke siden deres oprettelse i 1880'erne.

Til kommunalbestyrelsesmødet i oktober 1977 forelå et forslag fra kulturelt udvalg om opførelsen af en biblioteksbygning, der skal placeres på den gamle sportsplads ved Sandvedvej, det vil sige på Fuglebjerg Skoles grønne område. Bygningen på ca. 1.000 m² skal rumme både folkebibliotek og børnebibliotek, samt en fælles-sal på 100 m², derudover garage til bogbussen, og i kælderen skal der være 80 m² til lokalhistorisk arkiv, samt depot. Byggeriet, der forventes igangsat 1. april 1978, har en anslået pris på 2,8 millioner kr.

På kommunalbestyrelsesmødet den 14. december 1977 udspandt sig en livlig debat om lokalhistorisk arkivs 80 m² i kælderen. Efter bygningsinspektør K. Flemming Hansens gennemgang af projektet, og efter at kulturelt udvalgs formand, Jørgen Muusmann (V) havde forelagt forslaget til godkendelse, anmodede forstander på

Hindholm Kostskole P. T. Jensen (K) om, "at egnhistorisk arkiv blev taget ud af projektet, idet den lille gruppe mennesker, der interesserede sig herfor, får et unødigt stort kommunalt tilskud til deres hobby i forhold til de mange andre ønsker, man har måtte sige nej til. Kælderlokalet, hvor dette arkiv tænkes placeret, kunne helt undværes. Hverken Esther Jensen

(R) eller Jørgen Muusmann (V) var enig i P. T. Jensens betragtninger vedrørende arkivet. Esther Jensen (R) svarede, at P. T. Jensen ikke måtte sammenligne lokalhistorisk arkiv med en forening, idet personerne bag arkivet, udfører et betydeligt arbejde uden at få en krone for det. Jørgen Muusmann (V) var heller ikke enig i kritikken, og udtalte: "Vi værdsætter i høj grad lokalhistorisk arkiv, og vi vil gerne give det bedre arbejdsvilkår". C. Lundsgaard (S) mente også, at arkivet var så museums-minded, at man i så henseende hellere skulle ofre et beløb på det fælleskommunale initiativ omkring Sorø Museum.

Efter julefreden og alle gode ønsker for det nye år, skrev en af forkæmperne for arkivet, overlærer Stig Andersen, Arløse, et læserbrev den 3. januar 1978, under overskriften:

"En orientering om arkivets arbejde, en appel til kommunens borgere og et svar til kommunalrådsmedlem P. T. Jensen"

Stig Andersen indleder med at takke for den interesse som kommunalbestyrelsen gennem kulturelt udvalg har vist udvalget bag oprettelsen af det egnhistoriske arkiv ved at tage udvalget med på råd fra starten. Han fortæller lidt om, hvad man forstår ved lokalhistoriske arkiver, og hvad de kan bruges til på langt sigt. Herefter henvender han sig til P. T. Jensens voldsomme modstand mod at give plads til arkivet, og økonomisk støtte.

"Kære P. T. Det kan ikke være dig? Modstander af, at kommunen giver 3.000 kr.? (hvoraf kun er brugt ca. ¼). Modstander af, at nogle interesserede helt gratis bruger deres fritid til at indsamle, sortere og registrere lokalt stof, som ret hurtigt bliver historisk?"

"Kære P. T. Jensen med ligemenende i og udenfor kommunalbestyrelsen. I har taget de kortsynede briller på. Husk på, hvor hurtigt vi glemmer! Det har mange med sorg konstateret. Her er det, at lokalhistorisk arkiv sætter ind. Her samles så at sige på alle de lokale oplysninger, som det er muligt at samle fra private".

Stig Andersen slutter med at takke Jørgen Muusmann og Esther Jensen for deres ildhu for sagen og ønsker lykke til gennemførelsen.

P. T. Jensen svarer allerede den 5. januar 1978, hvor han blandt andet beklager, at Stig Andersen har valgt læserbrevet som debatform. P. T. Jensen begrundet sine udtalelser på kommunalbestyrelsesmødet, og forklarer, at han hverken er modstander af biblioteker eller lokalhistoriske arkiver, men han ville prøve at skabe en diskussion, da han var modstander af, at der uden forhåndsdrøftelser af nogen art gribes ind i kommunens budgetlægning (de 3.000 kr.) og kommunens prioriteringsplan. Den plan for biblioteksbyggeriet, som nu foreligger, rummer en væsentlig overskridelse af de bevilgede beløb, og det er det, jeg er modstander af.

Korrespondancen sluttede med dette, og arbejdet fortsatte upåklageligt mellem kommunalbestyrelsen og arkivet.

Den 21. februar 1979 blev jeg valgt til formand for arkivet, det skete på biblioteket på rådhuset, så vidt jeg husker, var det kun den ene gang vi havde møde på det gamle bibliotek. Da arkivet aldrig har haft en forhandlingsprotokol, mangler der konkret dato for mange ting. Ifølge Sjællands Tidende flyttede vi ind i kælderen på det nye bibliotek den 12. marts 1979.

En af mine første opgaver, sammen med Stig Andersen, var at forhandle med kommunalbestyrelsen om flytning til de nye lokale, også det gik uden store problemer, dog var der et ekstra depotrum i kælderen vi meget gerne ville have, hvilket også bibliotekaren gerne ville, det blev der lidt skriveri om internt, og resultatet blev, at biblioteket fik råderet over det, det er dog senere tilgået arkivet.

Min formandstid blev kort, da jeg havde søgt en stilling som bestyrer i Sparekassen SDS på Møn, og tiltrådte den 9. april 1980 (det var lidt trist at se, at der blev flaget på halv stang den dag, jeg kom hjem til Møn efter 25 års fravær).

På et møde i arkivudvalget den 12. marts 1980, foreslog jeg Holger Johansen som min afløser, hvilket efter min mening ikke var

noget dårligt valg. Senere blev Johansen arkivar, og Jens Chr. Pedersen overtog formandsposten

10 års jubilæet blev markeret med en stor udstilling i den nye fællessal, og mange blev forbavset over, hvor stor arkivets samlinger var blevet i disse 10 år.

Udstillingen blev åbnet af formanden for lokalhistoriske arkiver i Vestsjællands amt, overlærer Niels-Jørgen Hansen, Ringsted.

I sommeren 1982 trækker arkivar Gabriel Pedersen sig tilbage, dels på grund af alder og dels grundet sin hustrus tiltagende svaghed. Holger Johansen overtager den daglige ledelse af arkivet, samtidig med at han er formand. Først 3. februar 1986 vælges Jens Chr. Pedersen som formand.

Som pensioneret forstander og tidligere folketingskandidat for det Radikale Venstre, var Gabriel Pedersen en personlighed, som passede arkivet til alles tilfredshed. Han og hans hustru var venlige og meget gæstfri mennesker. Jeg satte personligt meget stor pris på dem.

I 1984 tog Holger Johansen initiativ til afholdelse af sogneudstillinger, hvert år i november måned, jeg tror, han nåede alle ti sogne. De var altid meget velbesøgt, og der er ingen tvivl om, at det gav mange arkivalier til arkivet, når man havde set på udstillingen, hvilke form for arkivalier der var fra det pågældende

sgn, fandt man også sine dokumenter m.m. frem fra gemmerne.

Holger Hejlesen afløste Jens Chr. Pedersen som formand den 1. januar 1999.

Arkivar Holger Johansen (th.) i samtale med professor Axel Steensberg. Billedet stammer fra en udstilling i bibliotekets sal om Borupris. (1990)

På et møde i arkivudvalget 2. november 1998 blev styrelsen enig om at nedsætte et hurtigt arbejdende udvalg, der skulle udarbejde et forslag til arkivets struktur, drift og ledelse. Dette blev Holger Johansen meget vred over, han opfattede det som en kritik af ham som arkivar, og i februar meddelte han udvalget sin afgang som arkivar.

Det var dybt beklageligt, at Holger Johansen, efter 22 års frivilligt og ulønnet arbejde for arkivet, skulle forlade det på den måde, på grund af store misforståelser.

Som tidligere nævnt rejste jeg til Møn i 1980, men takket være Holger Johansen, blev jeg fuldt orienteret om, hvad der skete i arkivet af spændende indleveringer og alt andet. Jeg besøgte da også arkivet mindst et par gange om året.

Da jeg kom tilbage til Fuglebjerg i 1992, følte jeg faktisk, at jeg slet ikke havde været væk i 12 år, hvad arkivet angik. Da jeg også på mytisk vis blev indblandet i det udarbejdede forslag – trods det jeg aldrig havde set det, - gik Holgers vrede selvfølgelig også udover mig, hvorfor jeg aldrig fik sagt ham tak, for det gode og kammeratlige samarbejde vi havde haft gennem alle 22 år.

Holger Johansen døde den 30. december 2002, 80 år gammel. Datteren, Annemette Holst Andersen skriver i avisen en smuk nekrolog over sin far, blandt andet. ”Han var livet igennem engageret i det frivillige forenings Danmark!”. Det er et korrekt og sandt billede af Holger.

Der bliver søgt efter leder og hjælpere i begyndelsen af 1999, ansat som arkivar blev Freddy Bay Vedel, og 29. september 1999

bliver Gunnar Nielsen, Rude frivillig medhjælper.

Fra maj 2000 bliver Gunnar Nielsen leder af arkivet, og er det indtil 31. december 2006, hvor lederskabet bliver overtaget af arkivar Rasmus Nielsen, Næstved, i forbindelse med kommunalreformen.

Store flyttedag – mange flyttedage!

I Sjællandske 14. maj 2007 står:

”Tre frivillige arkivmedarbejdere er netop gået i gang med at flytte Lokalhistorisk Arkiv”.

Der fortælles, at en masse skal smides ud, ikke mindst hundredvis af gamle skolebøger skal ”arkiveres lodret”. ”De tre” forventer hver især at bruge med at bruge mellem 12 til 14 timer hver uge på flyttearbejdet. De regner med fast at bruge hver onsdag, men det bliver nok også nødvendigt at knokle på andre dage for at nå at blive færdig til 1. august.

Af flere forskellige årsager, herunder klargøring af rummene på det gamle rådhus, blev man ikke færdig til 1. august, men i begyndelsen af september åbnede arkivet for publikum. Indvielsen blev fastsat til 10. november. Et gammelt ordsprog siger: ”frem og tilbage er lige langt”, det kan godt være det er sandt nok, men når jeg erindrer vor flyttedag i marts 1979 fra Rådhusets kælder til det nye biblio-

tek, hvor vi følte, der var meget at flytte, var der måske over 100 gange mere i 2007, hvorfor vejen mellem bibliotek og rådhus i hvert fald blev kørt adskillige gange flere.

Indvielsesdagen 10. november, der i øvrigt var ”Arkivernes dag 2008”, blev en stor dag, Over 100 besøgte arkivet for at se de nye omgivelser, og de forskellige udstillinger arkivets frivillige medarbejdere havde arrangeret. Blandt andet fortaltes Fuglebjerg Bios historie i billeder og plancher, og Tornemarkfilmen vist, sammen med andre af arkivets gamle film, i den såkaldte ”gamle biograf”

Følgende har været formænd for arkivet:

Overlærer Erling Petersen, fra 22.09.1969 til 05.05.1971

Bibliotekar, lærer Erik Harrild, fra 05.05.1971 til 21.02.1979

Sparekassebestyrer Preben V. Andersen fra 21.02.1979 til 12.03.1980

Overlærer Holger Johansen fra 12.03.1980 til 03.02.1986

Fhv. borgmester Jens Chr. Pedersen fra 03.02.1986 til 01.01.1999

Gårdejer Holger Hejlesen fra 01.01.1999 til 07.03.2000

Fhv. borgmester Sigfred Jacobsen fra 07.03.2000 til 04.03.2002

Afdelingsleder Hans Jørgen Heegaard fra 04.03.2002 til 23.02.2004

Sekretariatschef Bertel Hansen fra 23.02.2004 til 31.12.2006.

Følgende har været arkivarer:

Forhenværende forstander, Gabriel Pedersen
fra oprettelsen 15. marts 1970

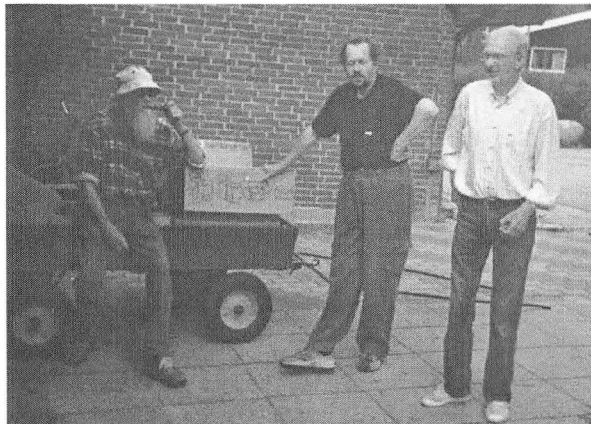
Holger Johansen fra 1982 til 1999

Freddy Bay Vedel fra 1999 til 2000

Gunnar Nielsen fra 2000 til 2006

Rasmus Nielsen fra 2007.

I dag er arkivets frivillige medarbejdere Else
Andersen, siden 1. februar 1994, Gunnar
Nielsen fra 29. september 2000 og Peter
Schou fra 1. maj 2004.

*Flyttefolk i arbejde – fra venstre Rasmus Nielsen,
Peter Schou og Gunnar Nielsen.*

Foto: Gitte Brostrøm.

Bestyrelsens beretning 2007

v/ Preben V. Andersen

Sidste år udtrykte jeg ønsket om, at vore medlemmer ville tage godt imod vort årsskrift i nyt layout. Vi har fået mange tilkendegivelser om, at man har synes godt om det, hvorfor vi håber det kan fortsætte uændret mange år fremover, dog har vi et ønske om at bringe årsskriftet med billeder i farver.

Generalforsamling 2007 blev afholdt i Café Fuglen, Lundevej 3, den 31. marts med Hans Jørgen Heegaard som dirigent. Alle valg var genvalg.

Under eventuelt gav arkivleder Rasmus Nielsen fra Lokalhistorisk arkiv tilsagn om samarbejde med foreningen og opfordrede til samarbejde med de andre lokalhistoriske foreninger i Suså og Fladså.

Efter kaffen fortalte Thor Holmboe fra Dansk Detektor Forum (DDF) om metaldetektoren i arkæologiens tjeneste, det medførte mange spørgsmål fra den lille, men trofaste skare af medlemmer på generalforsamlingen.

2007 må betegnes som et godt år for vor forening. Vi havde et ønske om, at få bogtrykt en pæn og oplysende brochurer om vor historie og virke. Dette lykkedes, takket være Næstvedegnens Landbrugsfond, der har sponsoreret brochuren, hvilket vi er meget taknemlige for. Nu ligger den forskellige steder, på biblioteker, i pengeinstituttet og lokalhistoriske for-

eninger i vor kommune, hvor folk med historisk interesse kommer. Da den er trykt i 1.000 eksemplarer, vil vi have glæde af den i nogle år.

På første bestyrelsesmøde efter generalforsamlingen konstituerede bestyrelsen sig med Preben V. Andersen som formand, Ulla Janovic, næstformand, Karen Bjerre kasserer, Bertel Hansen sekretær og Peter Schou som vicesekretær.

Der har i alt været holdt fire bestyrelsesmøder året igennem. Bestyrelsen har på disse møder blandt andet planlagt forskellige arrangementer. Den 21. august havde vi en rundvisning på Herlufsholm Kostskole ved pensioneret lærer Mads Nielsen. Det var en virkelig spændende og interessant, desværre deltog kun 11 medlemmer, men de fik til gengæld stort udbytte af rundvisningen.

26. august havde vi i samarbejde med Næstvedegnens Arkiv rundvisning i Borupris, hvor Hans Jørgen Heegaard fortalte om udgravningen af Landsbyen Borup og dens agre i 1950erne og 60erne. Samt om nedlagte landsbyer i det hele taget

Preben V. Andersen fortalte om Gunderslevholmdyssen, også kaldet Grundtvigsdyssen, fordi N.F.S. Grundtvig og Chr. Molbech besøgte dyssen den 26. august 1808, og Grundt-

vig få dage senere skriver det berømte digt "Gunderslev skov" i "Nyeste skilderi nr. 101 af København den 27. september 1808. De sidste linier af sidste vers lyder således: "Jeg iler, jeg iler med vingede Fjed. For asernes alter at kaste mig ned, og prise de hensovne Guder". Det var måske ikke lige det, man forventede af en nybagt teolog!

Dette arrangement blev et tilløbsstykke, ikke mindre end 78 personer deltog, de kom fra alle hjørner af vor nye Næstved storkommune.

Da det var på 199 årsdagen for Grundtvig og Molbechs besøg, arrangementet blev afholdt, har det givet bestyrelsen anledning til at overveje et større arrangement, tirsdag den 26. august 2008 for at markere 200 årsdagen.

Derudover har bestyrelsen arbejdet på at fremskaffe artikler af forskellig art til årsskriftet, der forventes at have medlemmernes interesse. Til det arbejde har vi et redaktionsudvalg, der har afholdt to møder, og det er udvalgets absolutte håb, at det er lykkedes.

Der skal lyde en stor tak til de skribenter, der har glædet os med artikler og beretninger. Bestyrelsen håber, at flere af vore medlemmer vil bidrage med fortællinger og begivenheder fra vor gamle Fuglebjerg kommune til næste årsskrift.

Udover nævnte sponsorat fra Næstvedegnens Landbrugsfond, har vi modtaget støtte fra Næstved kommune, Sparekassen Den lille

Bikube og P.H. Sørensen, Slagelse, til vort arbejde, hvilket vi bringer vor hjerteligste tak for.

Preben V. Andersen

En besigtigelse af området ved Skov Kastrup gav anledning til en smuttur over skovgærdet til Iskælderskoven, hvor der er rejst en sten for godsejer Charles de Neergaard, Gyldenholm, som døde her under en jagt den 23. december 1903.

På billedet Christian Hansen, Vallensved, H.J. Heegaard, Holløse, Hans Erik Larsen, Næstved, Svend B. Jørgensen, Skelby og Bertel Hansen, Arløse.

(20/10 2007).

Foto Preben V. Andersen

REGNSKAB FOR Fuglebjerg Lokalhistoriske forening BORUPRIS' VENNERS

1. januar 2007– 31. dec. 2007

<u>Indtægter</u>	2007	2006
Indgået kontingent	10.530,00	9.740,00
Modtagne tilskud	4.500,00	2.000,00
Renter	32,47	32,90
Salg af bøger	660,00	
Porto	27,00	
Samlede indtægter	<u>15.749,47</u>	<u>11.772,90</u>
<u>Udgifter:</u>		
Årsskrift		
Administration	8.562,50	7.106,25
Generalforsamling,	4.897,45	2.528,15
Gaver, kørsel	145,00	731,25
Udgifter i alt	<u>925,25</u>	<u>1.914,75</u>
Periodens over/underskud	14.530,20	12.280,40
Balance	<u>1.219,27</u>	<u>-507,50</u>
	15.749,47	11.772,90
Status:		
<u>Aktiver</u>		
Indestående på bankbog		
Kontantbeholdning	24.772,43	23.621,46
Samlede beholdninger	<u>129,00</u>	<u>60,75</u>
	<u>24.901,43</u>	<u>23.682,21</u>
<u>Passiver</u>		
Periodens resultat	23.682,21	24.189,71
Egenkapital	<u>1.219,27</u>	<u>-507,50</u>
	<u>24.901,48</u>	<u>23.682,21</u>

Januar 2008.

Karen Bjerre.

Regnskabet revideret.

Bank - og - kassebeholdning afstemt.

Intet fundet at bemærke.

Fuglebjerg 14.januar 2008

Erling Nielsen.

Foreningens bestyrelse

Formand
Preben V. Andersen
Dalsgårdsvej 72
4250 Fuglebjerg
Tlf. 55453773
e-mail von-a@get2net.dk

Næstformand
Ulla Jankovic
Rejnstrupvej 18
4250 Fuglebjerg
Tlf. 55454616
e-mail u.jankovic@privat.dk

Kasserer
Karen Bjerre
Haldagermaglevej 7
4250 Fuglebjerg
Tlf. 55453365
e-mail karen.bjerre@postkasse.net

Bestyrelsesmedlem
Peter Schou
Kirkeskovvej 3
4250 Fuglebjerg
Tlf. 55453130
e-mail peterschou62@hotmail.com

Sekretær
Bertel Hansen
Skovhusvej 2
Arløse
4262 Sandved
Tlf. 55456348
e-mail bertel@arlose.dk

Dette årsskrift er redigeret af

Hans Jørgen Heegaard
Holløse Gamle Skole
Kyse Overdrevs Vej 7
Holløse
4700 Næstved
Tlf. 55450025
e-mail h.j.hg@get2net.dk

Preben V. Andersen
Dalsgårdsvej 72
4250 Fuglebjerg
Tlf. 55453773
e-mail von-a@get2net.dk

Bertel Hansen
Skovhusvej 2
Arløse
4262 Sandved
Tlf. 55456348
e-mail bertel@arlose.dk

Redaktionsudvalget modtager gerne forslag til artikler eller ideer til emner, som ønskes behandlet i årsskriftet.

Fra omvisningen i Borupris den 26. august
2007:

